

LITERATURA

POEZIJA Marjan Strojan
Tone Škrjanec
Ivan Dobnik

PROZA Tone Perčič
Dušan Šarotar

INTERVJU Peter Kolšek

DRUGE CELINE Milton Acorn

ZADNJA IZMENA Philippe Delerm

KRITIKA Urban Vovk
Luka Vidmar
Valentina Fras
Primož Čučnik
Matej Bogataj

ROBNI ZAPISI

št. 94

APRIL 1999

Poezija	1 Marjan Strojjan: <i>Poročilo o stanju</i>
	7 Tone Škrjanec: <i>Uspavanke iz davnih časov</i>
	17 Ivan Dobnik: <i>Kaligrafija lire</i>
Proza	22 Tone Perčič: <i>Bežni trenutki nasilnega slovesa</i>
	48 Dušan Šarotar: <i>Potapljanje na dah</i>
Intervju	54 Peter Kolšek: <i>Saj ste hoteli kaj romantičnega, ali ne?</i>
Druge celine	69 Milton Acorn: <i>Pesmi</i>
Zadnja izmena	83 Philippe Delerm: <i>Požirek piva in drugi drobni užitki</i>
Kritika	96 Urban Vovk (M. Kocbek: <i>Kreta</i>)
	99 Luka Vidmar (<i>Temna stran meseca</i>)
	103 Valentina Fras (A. Ihan: <i>Romanje za dva ... in psa</i>)
	108 Primož Čučnik (E. Cioran: <i>Padec v čas. O nevspečnosti biti rojen</i>)
	115 Matej Bogataj (J. Kerouac: <i>Na cesti</i>)
Robni zapisi	118 Čehov / <i>Logos v obrambo resnice</i> / Maurer / Montanari / Naz / North / Tóth / <i>Uvod v umetnostno zgodovino</i> / Waldenfels / Žalec

Računalniški skrat je posegel v stavljenje prvih dveh letošnjih števil Literature in posejal precej napak. Prizadetim avtoricam in avtorjem ter bralkam in bralcem se opravičujemo.

Uredništvo

POEZIJA

Marjan Strojjan *Poročilo o stanju*

Ženska usoda

Ogrlice proti steklini, ki jih je pletla
v svojem prvem življenju, hranijo
v Kairskem muzeju; dve z obesoma
Izide in Hora je vzhodna cerkev
po pomoti poslala kot svoj prispevek
četrtemu lateranskemu koncilu.
V Napoleonovem času so potem
odkrili velum iz Pergamona z identično
žensko figuro, dar Marka Antonija,
katalogiziran v Burheionu, kjer se je
tisoč osemsto let prej zaposlila, ko je
skromno uspela s svojo drugo zbirko.

S tega položaja je mogla opazovati
kariere svojih uspešnejših kolegov
in Zenodotovih naslednikov, katerih
drobne, učene pesmi je prepisovala
v mnoge tuje jezike, tudi v nekatere
povsem nerazumljive. Z njenim
življenjem in delom so zvezane
številne neprijetnosti; tako je že
kmalu več članov akademije izginilo,
zbolelo, izgubilo hišne ljubljence,
starše, življenje, navdih in podobno.

Njeno črno srce je počasi, a vztrajno prenikalo skozi zidove Museiona in bližnjih kraljevih palač, kot madež prekrilo gledališče in Serapej, se kot črn oblak zgostilo nad Pozejdonovim templjem, doseglo obalo Mareotisa in slednjič kot senca leglo čez mesto. Kleomenove bibliotečne stavbe so začele propadati, njen vpliv pa je rasel.

V hipu, ko so se z neko njeno pesmijo zastrupili in nevarno zboleli vsi kritiki, ki so jo brali, je bilo bogovom dovolj. Sklenili so, da se je znebijo, vendar se kot običajno niso mogli zediniti o načinu izvršitve dejanja. Nazadnje so uporabili svoje najmočnejše orožje, skrbno varovano taktično skrivnost, katere natančnost so demonstrirali samo v posebej izbranih primerih.

Ko je na slavnostni podelitvi neke nagrade v visokih petah in na prepihu stala v luži Kaliopine dvorane, jo je zadela strela. V krču predsmrtnega razsvetljenja je narekovala svojo zadnjo pesem, ki so jo po sklepu pisateljske komisije zaklenili na varno. Dostop do nje je imel samo vsakoletni generalni tajnik, vendar nobeden ni izkoristil strašne pravice, da bi jo prebral.

Poročilo o stanju

Stali smo pred stavbo, ki se ni razlikovala od prejšnje, na drugi strani. A ko smo vstopali vanjo, smo vedeli, da naših teles ni več. Gledana od doma, bi bila videti kot zavitek italijanskih špagetov, podaljšan čez Rimsko cesto.

Še več neprijetnih stvari: v istem hipu so nas spreletavale iste misli, na primer ali je naš položaj fizikalno dejstvo ali samo operacija v okolju čistega miselnega eksperimenta.

Ko smo vstopili v zgradbo, so časovne puščice kazale v vse smeri, vendar smo se z dvigalom odpeljali navzgor. Ustavilo se je pred praznim prostorom, kjer je bilo motno ogledalo z napisom *Muzej vzročnosti* in kamor očitno že dolgo ni bilo nikogar.

Izstopili smo na terasi, s katere pa ni bilo omembe vrednega razgleda. Nerazpoložen hišnik je pometal pod preprogo v naglici izgubljene spomine, a se začuda ni dotaknil naših. Pustil nam je naše bolne matere, naše negotove potomce, naša lastna nestabilna otroštva.

Ko nam je obrnil hrbet, smo na njem opazili napis: *Delaj se, kot da me ni*. Bili so še drugi znaki, recimo vonj po jodu na zapuščeni plaži in odmevi vrinjenih stavkov kot po nevihti, ter prepričanje, da smo v velikem mestu. A nihče ni ugibal, od kod prihajajo in ali niso le površna izmenjava idej. Dež.

Zavedali smo se svoje svobodne volje, a postavljeni smo bili pred zid: skušajte razložiti jabolku, ki pada v breg in katerega svobodna volja je, naj se v zraku obrne in se vrne na vejo, obseg tega pojma.

Kar nas je dokončno prepričalo,
je bil prizor v mednadstropju,
v katerem je Stvarnik, oblegan
od vseh strani in priveden pred
tribunal (ki je bil, tehnično vzeto,
Inkvizicija), odsotno ponavljal
eppur si muove. In odkar se
je človek skoraj o vsaki stvari
prisiljen izražati v metaforah,
občutek, da smo mavrica z dveh,
v času zapognjenih rečnih bregov.

Spomnim se Hopkinsa

V ambulanti stoji Drevo zdravja.
Veje bogato raščene krošnje
krasijo različni napisi kot Sreča,
Ljubezen, Dobri odnosi med ljudmi,
Prijateljstvo itd. Vanje po deblu
navzgor vodijo vrste raznobarnih
utripajočih luči, ki se v krogih
kot na velikih božičnih drevesih
spet stekajo navzdol v mogočne
korenine z napisi: rekreacija, spanje,
sprostitvev in prehrana, opustitev
razvad, zdrava spolnost, higiena.
Gospod, pošlji koreninam dežja.

Tone Škrjanec *Uspavanke iz davnih časov**Ob boku prelomljeno okno*

Žuželka se sprehajavo zaletava v kotu sobe.
Ti zapiski so dokument mojega prilaščenega časa.
Meso jošk se preлива in preriva pod majico.
Gibko, skoraj tekoče, jo različno oblikuje v odvisnosti
od položaja in nagiba telesa.
Počasna miselna operacija.
Operacija kot opravek, ki mu sledi luknja v mesu.
Krvava luknja v ušesu.
Bebav izraz obraza, ki ne razodeva vse globine
in širine človeške duše.
In ravno to.
Globok izrez v majici.
Globoka navidezna razpoka sredi telesa se razpira in odpira.
Determinirani z razklanostjo.
Razklano dekle se fukam z vsakomer in ljubim zelo.
Pesmi pejejo o meni.
Drugačna sem.

Moje roke so mehke kot obraz,
Nekaterim se odprem s celim telesom.
Drugod in v drugem prostoru in času čemim,
Pišem domače naloge in umivam svoje telo z vodo.
Zjutraj, ko odprem okno in oči,
se mi zdi, da vidim labode na jezeru.
Tako mi bleščijo oči.
Razrezan list na dlani.
Strgan bankovec v pesti.
Ta čudni nasmeh proletariata.

Mašina

Sem ene vrste mašina. Poveznjena na stol
sem prekrizanih nog. Prižigam si cigareto
in skozi okno gledam vestno zložene dile.
Zjutraj, ko se vozim z avtobusom, me obsedajo
razne misli. Nikakor ne vizije. Taka sporočila.
Da so listi pregriznili okno in da drvimo skozi čas.
In o tem, če je vse to skupaj sploh še kakšna vizija.
Kakšna vožnja skozi čas pa sploh to je.
Kaj pa to vse skupaj sploh je.
Kakšen red pa to sploh je.
Nekakšen piknik s hrenovkami in vinom za Savo.
Je to sploh kakšna družbena
ali pa vsaj politična ureditev.
Ne, to je navadna norija.
Ne, niti to ne, ampak nekakšna bedasta tresavica.
Krč. Razsuta železniška proga.
Je to sploh še kakšna ljubezen.
Ljubav, bleščeče oko.
Kakšna lepota neki.
Kakšna cvetoča lipa, ki se usipa.
Kaj pa sploh je tole.
Tole!
No, to.

Šiška

Kladivo zveneče udarja po železu,
Nebo je enakomerno sivo, povsem umirjeno,
Od enega konca do drugega
in do konca vseh koncev.
Skozi veje žive meje zdrvi bel blisk,
Mimo se hrupno zapelje tovorni vlak.
Rjav in glasen hrup se zapodi skozi priprto okno
pomešan s čivkanjem vrabcev
in hladnim zrakom,
ki mi lega k nogam.

Mimogrede

Tako v tej zatohli lupini mimogrede,
slučajno ali celo pomotoma,
pomislim o življenju. Pomislim na življenje,
kako, pravzaprav samodejno, drsi mimo.
Mimogrede nam spusti kakšno spremembo,
Kakšen kvazidogodek. Nameče dežja
in zniža temperaturo zraka za kakšnih dvajset stopinj.
Tako da spet pobrskamo po puloverjih
(dolčevita in topel vrat) in zoknih.
Če so noge tople, sem ves toplejši.
Tudi okrog srca in tako je potem tudi dom topel,
rože zeleno rastejo in tv program,
štedilnik, po katerem je ušlo mleko,
in prav vse druge minljivosti
se zdijo znosnejše in še bolj minljive.
Kot da počasi popluskava voda,
ki je morje, in jaz sedim na obali
in ribe zelo od daleč radovedno opazujejo
in se mi zelo počasi približujejo.

Cinema

Papirji, steklenica kokakole, popkorn.
V papirnati vreči. Vitke ženske noge
na mizi. Ozko stisnjena svetla kuhinja. V črno
stisnjena stegna bežijo pod
črtasto mornarsko majico.
Stisnjen obraz z bingljajočimi uhani. Črni
salonarji z visokimi petami. Prsi,
položna voljna griča na zebrasti podlagi.

Lokomotiva

No, so ti že zrasli lasje.
Hotel sem reči.
Ti že plezajo otroci po njih,
ti že spletajo tesne črne kite.
Ti presneta, stara črna lokomotiva.

Samuraj

Frenku

Jaz, ubogi samuraj
ubogam svojo nemirno roko
in pletem mrežo.

Leno in plitvo
priklanjanje
kaže na sneg.

Moji so vsi,
prav vsi,
ki molijo roko.

Moj objem
je hrastov gozd.

Glej.

Dež!

Ivan Dunjavec 22. pesem

V mojem črnem telefonu
so se ugnezdile jate dobrodušnih ptic.
Sem kosem vate,
ki si je za dom izbral
meglo in mrak.
Vlago potrebujem, da mi da težo,
da lahko ostanem blizu travi in zemlji.
V mraku prijateljujem z volkovi.
Le oni molčijo na tvoj način
in v tvojih barvah.
Dovolj nas je, da s svojimi očmi
posnemamo nočno bleščanje morja,
ki se vzpenja po tvojem telesu,
dokler nas ne pokriješ z odejo las,
ki dišijo kot mrak.

Noge!

Monika umiva Gala,
ki sedi v majhni kadi
sredi sobe.
Sunkovito se premika in šprica
spenjeno vodo naokoli.
Z rokami išče svoja mala stopala,
skrita pod plastjo milnice.
Začudeno nas gleda.
Tu so,
čeprav nevidna.

Ivan Dobnik *Kaligrafija lire**Kakšna je pokrajina vrnitve?*

Vedno se vračamo. Kakšna je pokrajina vrnitve,
 rodna hiša, tisti spomin večne nostalgичne svetlobe,
 ki priteka s septembrskim vetrom na reke mojega pogleda?
 Krhkost prestrašenih trstov: veličastna oda Spretnemu,
 nenadoma zapadli sneg, ki ga poslušáš, kako se slači
 pred tvojimi očmi; nešteta zrcala, ki se sprijemajo
 v preteklost. V vzdih. Kjer sanjam, ne da bi se utrnil dan.
 A noč sneži. Tišji je plesni korak prezebljih ptic,
 vrtiva se k tebi, ni odgovora, in sanj se ne nasitiva,
 izmisliva si govorico, ki ni nikoli zapisana,
 lej, spi otrok tvoje duše, vedeževalka mi je vrnila Liro,
 dežela besed brez tebe ne pomeni ničesar, vse je
 poganstvo, čarovnija, čudež maga, in vem, koliko časov
 si prepotovala, živela, sanjala: vse, vse možnosti
 poznaš in siješ, žalost kitov in grozo ubitih gamsov,
 pagode kadil, ki drsijo s slapov vzhoda. Ni potrebno,
 da bi igrali bogove: v svojem neoprijemljivem jedru
 sva drug drugemu večnost, v hiši, kjer pišem,
 je vse izmišljeno, resnična je samo dišava
 črk.

Nisi še videla mogočnejših zvezd

Nisi še videla mogočnejših zvezd. Mir
v evkaliptusih piše ep o vračanju, o kraljici mitologij,
danes se prebujam, svež, usta so molk, okopan v Aheronu,
noč se je napila glasbe, ki se drsti med tvojimi trepalnicami.
Lira je navdih, besedno geslo, najdenje raja.
Razgalja se, prši; riba in tiger, sonce in žaba,
človek in drevo: nevidne samote iz tvojih sanj,
noseča nimfa spomina, ki me zaklepaš v svobodo.
Čas brezen, popolnih užitkov, radost pepela, liturgična
govorica med nama, lebdenje nad noži vseenosti,
ki naju hočejo zatesniti v izsušen želvji oklep, v emblem
že znanega (kakšno praznoverje!), a ni mogoče vdahnuti vsega
zraka naenkrat, nè popiti vse vode v enem loku, in, vidiš,
pot je odprta, pot je žareč kuščar, pot je kompas duše,
žrtvovanje zgoščenemu svitu sveče v gluhi noči
planeta, kjer ni več nobene igre in so le še zanosna bitja
med siraki ostekljenih ledenikov, med razplinjenimi
kresnicami metropol – vse diši po hmelju in cvetovih kaprifola,
plamenica grla prisluškuje nihanju vetrov pod zrcali
slepečih vekanj zvezd.

Galebi so metafore zraka

Galebi so metafore zraka in ribe metafore morja.
Zrak se vrže v morje. Morje zaduha v zraku,
njegova koža vzdrti, se vzburi, začne se vojna, torej
ljubljenje, veličastno sprijemanje navdahnjenih
strasti, ki so zakonitost, ritem vesoljnega speva,
migotanje očesa v tvoji glavi. Galeb zaspi
v srcu ribe. Ribe so tvoji prsti, v zraku se raztapljajo,
nimaš besed, saj so odveč, na valove snežijo puhasta peresa
galebjih sanj, riba zapre oči, v tej vodni pokrajini
ni nobene pesmi več, le tišine sinjih lusk, zračnih
zamahov vetra, povsod, koder se kozmos širi, neskončni
pljuski trajanja.

Tvoje črke, tvoji napori, tvoje samote

Tvoje črke, tvoji napori, tvoje samote
na potovanjih skozi Ozvezdja, kjer
drugačne govorice iščejo popolne bližine
utrujenega trepeta. Odrešen časa, izpuščen
zavrženih dni, žejen, a čist.
Tvoje rojstvo je tu. Metafora je angel.
Petje tistih, ki jih več ni, kljubuje
z vsakim novim rojstvom še strastneje,
upor speva me zaokroža v celoto Kaligrafije,
ocean čustev je tvoje sporočilo v pismu,
ki te varujem, branim, na zadnjem prehodu.
Govori mi ogenj. Spomin na vzdih
lunine tipalke v tistem letu, v vdanem drsenju
z ledenega pobočja, v usmrčenem času
za zgodovinski potem, ker kaj to je,
je prepuščeno nedotakljivosti imena,
najinemu sporazumevanju, neizrekljivemu.
Govori mi ogenj. V zimi, na oceanu,
nad ognjeno zemljo, na tvoji dlani.

V dolgem, globokem gozdu sveča dogoreva

V dolgem, globokem gozdu sveča dogoreva.
Ni plemena, kar šteje, je posameznik. Obraz svečenika,
zemskega boga, ki se te dotika in miri: sreča.
Konji teptajo rdeče kamne, ni vračanj, z neba
bežijo ptice. Preprosto sem in pišem, Trenutek
je brezčasje za misel, ki utripa z besedami,
v tvoje oči zrem, tebe iščem, veter v mrzlem
gorenju jeseni, najdevam, vse se izmika,
žaluje v igri, v kamnih gradu, ki je bil,
v svileni svetlobi ubitega mesta, govoročo vseh govoric,
ker sem nas ne bo več, ker v toliko razsežnostih
okušamo dišave plačila, neizbežnega prebivanja.
Letališča, prestolnice, srebrne ustnice gora: črički
in kobilice pojejo. Ženske in moški se prebujajo,
Buda izdihne zrak, druga obala je Tukaj.
Kličem te. Katero leto? Ostajava
samo midva. Božava tišino, ki med pene
cvetočih jablan tone, Šmatevž je le moja duša,
srčni utrip, davnina, ki boli, a zavezuje, me z božanstvom
zliva, otok iz neuničljive domišljije, dar kot Issa, Vitebsk ali
Grenada, Potomac, spev sanj, ki prebujajo s sporočili
onstran poezije. V senci brez, na razkošju ulic,
v somraku dvoran pričakovanja: zanosni videc, kje si?
Ne pesnik ne prerok: to te utesnjuje, manjša.
A zanos Lire? Nisem se vrnil.
Nikamor nisem odšel.

Tone Perčič *Bežni trenutki nasilnega slovesa*

Na koncu vasi je bila velika hiša, katere zunanjščina je ponujala blede sledi zelene barve. Ljudje so kazali nanjo in govorili: »To je Hrastarjeva kmetija, to je ena sama bogatija.« Vendar se na govorice ne kaže preveč zanesti, kajti treba je poznati človekovo naravo, ki slabo prenaša enoličnost in dolgočasje: če je dogodkov premalo ali so preveč pusti, si jih preprosto izmisli. Če so ljudje utrjeni od vsakdanje podobe hiš in vaških poti, si popestrijo in sestavijo pravljičico. Ta potem zaživi svoje življenje in se naseli med ljudmi.

Zdaj že lahko povem, da hiša ni bila na koncu vasi, ampak se je tako samo zdelo. Pravzaprav je bila skoraj sredi vasi, na majhni vzpetini, a je prihajajoč človek skoraj ni opazil ali občutil, če ni bil nanjo posebej pozoren. Makadamska cesta se je namreč vztrajno, a komaj opazno vzpenjala in dosegla najvišjo točko prav pri Hrastarjevi kmetiji, ki je proti vasi kazala svoj lepši obraz, če bi mu tako lahko rekli, za hišo pa je bil urejeno naložen kmečki gnoj – tako kot kje drugje. Če se je človek namenil proti gozdovom, ki so ga iz daljave pozdravljali, potem je nadaljeval pot, ki se je zdaj, mimo kmetije in onstran potoka, strmo spuščala, in kdor je bil s kolesom, je lahko vozil ob robu cestišča, ne da bi pritiskal na pedale še nekaj sto metrov. Neopazno so mimo njega švignile še tri hiše in potem je bil že med travniki. Pot je šla še vedno naravnost, spremenila se je v navaden kolovoz, ki so ga vzdrževali kmečki vozovi, in če je bilo vreme suho, potem je ob prijetni vožnji dosegel gozd čez kakih dvajset minut.

Lahko bi se vprašali, kako to, da na tej vzpetini, kjer je bila Hrastarjeva kmetija, niso ljudje sezidali cerkve, saj so v ta namen prav s pridom izrabljali sleherni malo bolj privzdignjen obronek. Če pa zdaj povemo še to, da v vasi sploh ni bilo cerkve, potem boste težko še

verjeli, da je to še slovenska vas. No, vsekakor, tako slabo spet ni bilo, čeprav brž pomislimo na to, koliko vasi na Gorenjskem so pravzaprav postavili rokovnjači, ti znani dezertjerji iz Napoleonove vojske, ki jim ob siceršnji nemarnosti lahko pripišemo še versko brezbriznost. Vendar je bilo tu potresenih kar nekaj kapelic, ki so ljudi – čeprav so morali hoditi k maši v sosednjo vas – vsaj malo spominjale na prelomne dogodke, ko se je človek spomnil Boga. Manjkrat kakšne svetniške duše, ker so – nezaupljivi, kakor so ti ljudje bili – le preradi pomislili, da gre za nekakšen spreten trik – to je bilo v nekem smislu res, le da bi ga morali pripisati sebi: pravzaprav je šlo za njihovo malo in nebogljeno vero, ki ni mogla v tisti drobni zemljici prepoznati božanske razsežnosti, ki so ji tudi sami pripadali. Da pa bi se odkupili za to, ker se jim je zaradi njihove nerodnosti in slabotne nadarjenosti posvetilo šele kasneje, ko je bil človek že pokojen, so postavili kapelico in bili vsekakor samozavestno prepričani, da so ga plemenito poplačali – na tihem so mislili, da celo bolj, kot si je zaslužil. Toda tako so pokazali samo na korenine svoje zadrtnosti – čeprav bi jim spet kakšen učen tujec, prišedši iz velikega belega mesta, namesto tega očital v krščanstvo prelito poganstvo – vendar brez te trmoglave zakoreninjenosti ne bi bilo nikakršnega obstanka na tej revni zemlji, ki je sicer kazala nasmejan obraz. Brez obstanka, brez obstanka človeka – brez tega konec koncev ne bi bilo niti Boga, ne bi bilo Boga človeka, tega večinoma prijaznega človekovega Boga in torej ne bi bilo vseh teh prečudovitih sporočil o njegovem obstoju in bivanju med ljudmi. Zato so se ti kmetje zavedali, da imajo v bistvu prav, kajti z vsakim odnosom je treba skleniti nekakšno »ekonomsko«
kupčijo, kajti le ta bo zadržala potem pravo ravnovesje. Tako jim je notranji glas veleval, da zadoščajo kapelice oziroma znamenja, ki so jim lepo po domače rekli »znamna«.

S tem pa seveda še ni konec spraševanja te plemenite in zagonetne vaške vesti. Najprej seveda, če smo že tako blizu, zakaj takšno ime, Hrastarjeva kmetija. V bližini ni nobenega hrasta, ki bi krasil staroveško kmečko dvorišče, ni ga ob cesti, ne za hišo, ne za vodo. V vasi bi ga zaman iskali. Lahko torej, da so ime dali kar iz nekakšne dobre volje, nekako »počez«, ko se ga napijejo v gostilni. Okoli kmetije je bilo namreč

nekaj orehov, in če že, potem bi se edino lahko dalo slutiti, da je včasih hrast stal nekje v bližini, pa so ga zaradi posebnega razloga posekali. Morda je bila dovolj že misel, da bi oreh dajal več pridelka, da je šla po vodi vsa tradicija, na katero je pozabil začasni gospodar. Lahko je v hrast treščila strela, to se zelo rado pripeti, pa so ga morali posekati. Lahko je bil hrastu podoben kakšen gospodar, ves krčevito priraščen v trdna kamnita tla, kljubujoč ostrim, mrzlim viharjem domorodskih podtikanj, ki ne marajo prišlekov oziroma pritepencev, kot jim po navadi rečejo po teh vaseh. Ti bi ga sicer izruvali, da bi ga odneslo nočno alpsko hrumenje silovitega nasprotovanja bolj ali manj zgovornih koloritnih vaških baritonov in tenorjev – ki jih v zboru, ubogljivo stopajoč z refreni, hreščavo spremljajo vaške opravljivke – ko ne bi bil nesramno in nekulturno priraščen na vse strani, kljubujoč še potem, ko mu je korenina zrasla scela in se oklenila vratnega zapaha, to pa je bilo vse prej kot po meri njegovih načel o lepoti in dostojnosti. Toda kadar gre za človekovo življenje, se nihče ne meni preveč za estetiko videza, ampak le tiho in napeto prisluškuje pritlehnemu hukanju, tapkanju in rjoventju sil, ki se podijo po zemeljskih globinah, otipavajo strme jeklene stene in poizvedujejo za njim in njegovimi slabostmi. To je čas, ki ga mora izrabiti, da zdebeli svoje korenine in da se obda z novo skorjo ljubja. Ko ga spet poiščejo, ko ga znova najdejo in mu začnejo česati lase ter mu groziti s pozebami, mora biti spočit in pripravljen na prijazno ruvanje.

Takšni orjaki seveda ne zrastejo na ravnini, temveč le sredi skalnega hribovja, kjer se ljudje s strahom ozirajo v temne oblake na večernem obzorju. Mnogi, še ne dovolj izkušeni, si ne upajo zlahka zaspati, kajti ne bi bilo prvič, da bi jim hišo v trenutku zasul plaz ali izruvano drevje. Starejši so bolj brezskrbni in utrjeni, vajeni nenadnega kosanja z naravnimi silami. Tako so bili vaščani pozorni, ko se je pred kakšnimi dvesto leti možila Galjotova Zofija – lepotica, o kakršnih so pričale grške pripovedke – in niso se pustili dvakrat prositi, že so bili odločeni, da ji brž preprečijo njeno namero, ne da bi sploh ocenili, ali ima prišlek vsaj malo možnosti, da mu bo uspelo kljubovati njihovemu nasprotovanju. Ko pa so videli, da zahaja k njej pravzaprav fant z ravnice, iz vasi v

bližini Ljubljane, se niso mogli upreti smehu, ko so videli, kako zlahka si jih nekdo drzne podcenjevati. In ko so prinesli to novico, se seveda cel dan niso spravili iz gostilne Pri Mizzi, tako neznansko jih je zabavala misel, ki je govorila o tem, da je svet sicer majhen, nasprotno pa je človeška nevednost neizmerna. Njihova zahteva pri Zofijinem očetu, sicer marljivem dninarju in vse časti vrednem bajtarju – potomcu osvobojenega nekdanjega veslača na galeji – je bila zato vse prej kot nizkotna, pač pa dostojanstvena v najboljši slovenski kmečki maniri. Ta je velevala, da morajo domača dekleta najprej trezno razmisliti in si ogledati kandidate za zakon v domači vasi, šele potem si lahko – in to vse prej kot zlahka – ob privoljenju večinskega mnenja, podkrepljenega z upravičenimi razlogi, poiščejo svojega življenjskega sovprežnika kje v bližini. To je razumljivo, saj je vas neke vrste skupnost – skupina ljudi med skupino hiš skupaj – ki je bila nemalokrat ogrožena, in če so se bližali Turki, Srbi, Huni ali Langobardi, se je bilo treba na ljudi zanesti. Ne samo da bo zagorel kres in opozoril sosednjo vas, do katere so jih prav tako vezale solidarnostne obveznosti, ampak še vse kaj drugega. Večkrat je treba prijeti za vile, grablje, mogoče tudi za kakšno mušketo, če se pokaže za potrebno. Včasih pa že zadošča, da vržeš kamen ali da se prav nemarno zadereš. Zato je moral biti človek predvsem zdrav, telesno in duševno. In to spričevalo so mu podelili vaščani – po dolgem opazovanju seveda.

Zdaj pa Zofija, ta marmornata, neprekosljiva in tudi nedosegljiva devica – s svojo milino spominjajoča na sveto Marijo, kot so jo lahko videli v sosednji vaški cerkvi, posvečeni svetemu Marijinemu vnebovzetju – kar naenkrat zdihuje za neko suho, zeleno preslico iz bližine Mengša. To je pravzaprav posmeh lepim navadam in napad na vaško skupnost. Zato so Lojzetu, njenemu očetu, večkrat dali vedeti, kar je vedel že sam: da je to nepotrebno izzivanje in varanje pravil, ki sicer niso bila nikoli napisana na kakšnih kamnitih tablah, za vselej in na veke vekov, kot so bile božje zapovedi na Mojzesovih, da pa se navzlic temu točno ve, kaj in kako in da tako ali tako niso vsi zakoni tudi pisno predočeni, še posebno, če so tako zelo očitni, kot je recimo vzhajanje in zahajanje sonca. Prav isto pa velja tudi za znane in ustaljene vaške

običaje, ki so jih poznali že nešteti rodovi in po katerih se bodo nešteti še ravnali. Lojze je seveda njihove zahteve razumel in se z njimi v celoti strinjal. Rekel je, da jih bo posredoval Zofiji, da o njih sama razmisli, potem ko se kot brihtno dekle tega seveda dobro zaveda. In tako kot so mladeniči večkrat preteče prišli, tako so potem tudi zmagoslavno odšli. Zdaj, ko jim je ta bela lepotica, ki se je smejala z ogrlico belih zob, postala še bolj nedosegljiva, je seveda še bolj pridobila pri svoji lepoti. Bilo jim je, kot bi jo oddali Turkom v Carigrad. Da se odkupijo, recimo. Preprosto, naivno, vendar najbolj sramotno in nizkotno, kar se lahko pripeti. Ti pa naj bi jo zdaj od časa do časa prinesli pokazat, da bi jih tako še bolj izzivali.

Ko pa so vaški referenti dobili zagotovila, da ostane doma, to je bilo tudi najbolj naravno, so jim zrasle zahteve, ker so mislili, da se jim že nasmilja zmaga. Zdaj so od očeta Lojzeta zahtevali, ne samo da Zofka ostane v vasi, ampak da nadležnega ženina odžene. Za vedno seveda. Oni pa bi v zameno hitro pozabili nesramnost, ki si jo je mlado dekle dovolilo, in ji tega ne bi šteli v slabo. (Zdaj na tem mestu lahko hitro zapišemo nekaj o dilemi, ki razmejuje božjo voljo – utelešeno v človeku, kateri se ni dovoljeno zoprati – in po navedbah nekaterih strokovnjakov celo sam Bog pred njo kleči – od čvrste vaške odgovornosti, ki lebdi v duhu nenapisanih zakonov, ki utrjujejo moč in klenost človeka v skupnosti. Kateri pravni pristop razreši ta vozle? Na koga zdaj pade odgovornost? Kdo je poklican, da razsodi v tem primeru? To bi bilo vsekakor odlično vprašanje za sholastike.) V tistem pa jih je vsiljivost mladega nadležneža nenadoma in povsem nepričakovano, kot strela z jasnega, dokončno porazila: ko so bili že malo uspravani od navideznega uspeha in niso dovolj budno zategovali uzde svojim zahtevam, se je dogodilo, da sta se mladenič in mladenka poročila. Na tiho. Potem so se še raznesle govorice, da sta odšla nekam daleč na poročno potovanje, še posebno potem, ko ju že dalj časa ni bilo na spregled. Zdaj je v vaških glavah začelo še hitreje povrevati, in ko ne bi bilo sredi poletja in ne bi imeli toliko dela na polju, potem bi si verjetno že izmislili kakšno hudo povračilno vragolijo. Ko so se že raznesle govorice, da sta odšla v Ameriko – po nekaterih za vedno – da bi se ubranila neprijetnih

napadov sovražne okolice – tako je vaškim fantinom baje namignil sam dninar – pa se lepega dne prikažeta sredi vasi. Kot nalašč! Nihče ni preveč razlagal, to je bilo še en razlog več, da so govorice naraščale kot vode ob aprilskem dežju, nato je nekdo od nekod pritresel, da sta bila že v Trstu in čakala na neko trgovsko ladjo, da se odpeljeta najprej v Benetke, potem pa naprej v Ameriko, ko pride novica, da se je ladja na poti v pristanišče potopila, v viharju, na čereh pred grško obalo. To naj bi bila kaplja čez rob njenemu dvoumljenju o umestnosti pobega čez lužo, zato sta se vrnila. Prav neverjetno je torej, kako v majhni vasi pravzaprav mali kmetje, bajtarji, dninarji, osebenjki in podobni reveži skrbijo, da je novic vedno na pretek. Ti reveži se pravzaprav na bolj zanimiv način otepajo s svojo usodo – verjetno, da so bolj podobni kakšnim rimskim gladiatorjem, vrženim s sulico in mrežo v roki med prestradane leve – ki jih večkrat pomori že s kakšno sušo ali neurjem, večji kmetje pa se znajo bolje zavarovati in izogniti usodnim dogodkom, a zato živijo tudi manj pretresljivo in bolj dolgočasno. Umiranje je bilo poleg pobijanja vedno velika človekova slast: gledati koga, kako umira. Kako lepo! Kako zanimivo! Še posebno, če človek dolgo časa umira in se pri tem neznansko muči, ker se na tej poti večkrat pusti zapeljati lažnemu upanju, da bo mogoče vseeno preživel, da je lakota pravzaprav samo nevšečnost, moraste sanje, ki bodo popustile. Z dolgimi, oteklimi prsti grabi za rob postelje in si pri tem misli, da se še drži življenja. Ljudje ga gledajo, radovedno, sploh dokler se napreza, bije njegovo srce in polje njegova kri. Ko popusti, ko se sprijazni, postane kar naenkrat nezanimiv. In ko mu zastaneta dih in bitje srca, ga zapustijo še bolhe in uši. Mrlič, takšni ali drugačni, teknejo le redkim.

Toda kdor si je mislil, da bodo suhljatega zelenega pritepenca z nebogljenim videzom zlahka pregnali iz vasi, se je uštel. Navsezadnje bi ga lahko pustili, kajti dekle je bilo tako nizkega, bajtarskega stanu in iz tako bednih razmer, da ob njej nihče ni mogel računati na kakšno omembe vredno doto. Ker pa so se zgodbe o njej kot zemeljskem in hkrati nadzemeljskem, vilinskem bitju širile daleč naokoli – kajti znana je bila po svoji lepoti in milini – so si jo šteli za svoje imetje in, davno pred političnim komunizmom na Slovenskem, za nekakšno »družbeno

lastnino», za katero bi bilo vredno žrtvovati tudi nekaj njiv krompirja in kakšno svinjo.

Sprva so jima odrekli drobne stvari, in ko sta prišla jesen in čas gnojenja, jima recimo nihče ni hotel prodati gnoja za njun skromni vrtiček. (Kakšnega večjega polja seveda niso imeli.) Ampak to je bila šele uvertura in mladenič je – še preden so se vaški fakini lahko odrgali od zadovoljstva – odšel v svojo vas in naslednji dan so že z volovsko vprego pripeljali visokokakovosten, masten, uležan hlevski gnoj. Videli so ga, kako ga je večše razkladal in kako ga je – večše spet – zložil na kup, urejen, da ga je bilo veselje pogledati: vse stranice enako dolge, vse slamice zgledno počesane, vsi kravjaki lepo zaglajeni, da ni noben s svojim prifrknjenim rogom izzival nebeškega reda na zemlji. Njegov gnoj je upravičeno spominjal na štručko masla, ki jo rdečelično dekle prinese s Štefanje gore. No, in potem so lepega dne lahko samo videli, kako je vrt prelopatan in nič drugega. Če jih je že nekaj začelo namigovali, da gre za hudiča v človeški podobi, pa so jih bolj ohlajeni brž pomirili, rekoč, da so ga videli že zjutraj pred sončnim vzhodom, kako se je kadilo z njegove srajce, ko je metal zemljo.

Kazalo je, da bo v takšnem ritmu človeku hitro zmanjkalo dela.

Ljudem pa je zmanjkovalo idej, saj je zdaj kazalo, da bodo morali bolj razmisliti in postaviti tršo past. Mogoče bo pa treba več potrpežljivosti, mogoče pa se jim prava priložnost pokaže šele z zimo.

Z jesenjo, ko so se začela jutra ohlajati in je prišla megla – nova nadloga, ki ovira opazovanje in naskakovanje nasprotnikovih okopov – jih je že čakalo novo presenečenje: mladenič je na travniku ob vrtu izkopal deset jam v premeru dveh sežnjev, dober seženj globoke. Potem je od nekod prinesel sadike – zanje po vasi sploh ni poizvedoval – in posadil hruške. Letos bodo žrli repo, krompir in kislo zelje, drugo leto pa se bodo sladkali s hruškami in nazdravljali z žganjem! Pa kaj smo res tako brez moči!

Doslej smo imeli mir, od zdaj naprej ga ne bo več. Kaj?

Toda zgodbe še ni bilo konec.

Potem je pritepenec privlekel deske – težke hrastove deske – jih začel sestavljati, zbijati s cveki ter polagati na kamnite temelje. Kot bi

ga vse to že nekje čakalo in je bilo treba samo odgrniti zaveso, dvigniti pokrov in izvleči material: desko, cveke, kladivo in celo slamo za streho. Mladi vaščani so ga zafkrljivo opazovali in ga spraševali, ali postavlja domek za svojo družinico. Prav presenetljivo pa nikomur ni odgovarjal in mislili so, da je mogoče nem, ali popoln tujec, ali pa le tako skrajno nesramen, da se z njimi tudi pogovarjati noče.

Pa ja ne bo iz tega nastal svinjak, jih je polilo. A še preden so se prav zavedeli, že je bil svinjak zgrajen in v njem dva prašička. To pa je pomenilo, da je mera polna. Za ta kratki čas, to je nekaj mesecev, pa je bilo skrajno nespodobno in nesramno, da pritepenec, ki nikogar nič ne vpraša, ki kar pride, brska in premetava zemljo, sestavlja deske, ne da bi koga vprašal, pripelje nazadnje še prašiča z očitno namero, da ju bo spital in potem delal koline. Sklenili so, da mu zažgejo svinjak skupaj s prašičema.

Najprej so premlevali idejo, da bi se mu prav pretkano ponudili za pomoč pri gradbenih delih, a so zaslutili, da bi se s tem samo izdali. Pritepenec bi lahko pomislil, da mu hočejo prevejano spodmakniti tla, tako da bi se mu pritihotapili tako zelo blizu, da bi mu pihali za ovratnik, potem ko mu je bilo jasno, da ga bodo še naprej sovražili in nikdar zanj ne našli spodobne, krščanske besede. Saj res! Verjetno sploh ni kristjan! Samo poglej ga, kako drugačen je. Vstaja ob drugi uri, dela drugače kot drugi, ima drugačne gibe in se sploh drugače drži! Poglejte njegovo držo in sploh, ali je človek sploh krščen. Zdaj so se zavedeli, da bi morali k njemu, da vidijo, ali ima križ nad vrati in ali recimo zvečer moli rožni venec. Ampak spet, kako naj pridejo, če so si sami namenili sovražno držo, torej, kako naj pridejo, če so ti ljudje doma. Recimo, če jih ne bi bilo doma. A doma so vedno. Vsaj eden je doma. Stari Galjot ali pa kdo izmed mladih.

Sedeli so Pri Mizzi in tuhtali ter se uspešno pogrezali v malodušje, blede in sivokocinasto, ko je nekdo med njimi naredil red: v redu, če ne moremo k njim podnevi, tako kot se h kulturnim ljudem spodobi, bomo šli pa ponoči. In če se ne moremo z njimi po človeško pogovarjati – ker se sploh nočejo – se bomo pa s silo: svinjak jim požgemo, ker svinj pa že ne bo redil. Ena stvar je, naj repo in peso za svinje pojedo

kar sami, ker ju gotovo nimajo dovolj še za pitanje teh dveh prašičev. Kdo pa jih bo potem gledal sestradane celo zimo, ko bodo hodili po snegu kot kakšni prestreljeni ptiči. Druga stvar pa je, da je stari Galjot doslej vedno od nas kupoval koline in meso. Ne sicer veliko, ampak kupoval pa je. Kaj pa si zdaj misli? Da bomo mi kupovali od njega? Mogoče si tako misli tudi njegov zeleni zet, ampak misli si narobe. Mala stvar, pridemo do njega, požgemo svinjak s prašičema, pa mir. Potem se bomo mogoče lahko z njimi pogovarjali in se še česa domenili.

Če se tako vzame, so imeli fantje prav. Če so že mislili stvar požgati, potem jo je gotovo bolje zdaj, ko sta prašiča še majhna in še ne bo velike škode. Večja prašiča bi tudi naredila večjo škodo, saj bi osmojena drvela po vasi in rjovela, da bi se vsi prebudili. Da bi zdaj prav vsi videli to ognjeno razdejanje, pa pravzaprav ni treba, čeprav so se vsi v nekem smislu strinjali s tem, da je treba Galjotovim podkuriti, vendar tako, seveda, da ne bi bilo videti, se pravi, diskretno, ponoči, tako da se ne vidi, takrat ko se ne vidi in ne sliši, saj ponoči ljudje vendarle spijo. Vsekakor v tem smislu nekaj povedo tudi vaška pravila in seveda tudi glede kaznovanja, kjer je treba upoštevati neko mero. Kazen mora biti, seveda pa ne katastrofalna, da bi se zaradi nje podrl svet. Ker – če se tako vzame – Turki, recimo, ki znajo presenetiti, ti so že jutri lahko tu. In če so tu, kam bo tekla Galjotova družina? Turkom v zavetje? Gotovo ne. Seveda si bo poiskala zavetje na Hribarjevem dvorišču, tako kot vsi drugi. Vrata morajo torej ostati odprta, čeprav, seveda, tudi vrata proti Mengšu ... Ampak odide naj kar sam oziroma naj si kaj naredi. Po nesreči ...

Majhna prašiča. Taki tudi ne razgrajajo. No, lahko bi ju tudi odnesli in spekli v peči, ampak gotovo ju nihče ne bi hotel jesti. Eno je kazen, drugo je kraja. Prašiča morata biti vsaj osmojena, vsi skupaj pa kaznovani.

Zvečer si jih lahko videl, kako so se tiho splazili iz gostilne in se ob potoku približevali uporniški bajti. Bilo je pozno in bil je čas zadnjega oktobra, ko so v izpraznjene velike buče dajali sveče, izrezali oči in usta ter nos ter ponoči trkali na okna lahkovernih vaščanov, da so se jim od strahu dvigovali lasje. Res nepravi čas, če pomislimo, da

nekateri rahločutni ljudi dejansko zanese neznana sila, da lahko hodijo po razbitem steklu, žerjavici, opilkih ali žeblih, po robu ograje ali po rezilu mesarske sekire, pa se ne bodo porezali, zato je res, da je ta dan nekaj posebnega, še posebno, če pomislimo, da zna pritisniti tudi mraz kot nekakšna napoved zime in da se komu lahko zalepi jezik na kljuko. Še psi se najraje zavlečejo globoko v notranjščino svojih utic, da ne bi pomotoma oklali svojega gospodarja in se potem poslovili od tega sveta.

Lahko bi torej počakali ta dan in potem mimo vseh svetih, če jih ne bi grizla tista užaljenost zaradi izpuščenih priložnosti, in prav to se jim je potem znova maščevalo. To so že vedeli veliki Rimljani, med njimi tudi Marij: Tevtoni in Čimbri je resda treba napasti z veliko vojsko, če pomislimo, da so se usuli proti Rimu z armado, ki je štela sedemsto tisoč ljudi – med njimi resda tudi ženske, oborožene s sekirami – toda pomemben je tudi trenutek napada, pomembna je torej koncentracija, nekakšna skupna želja, molitev po odsekanih glavah nasprotnika, ki mu osuši rit, da se požene v beg in še sam ne ve zakaj, z glavo, o kateri ni povsem prepričan, da mu še sedi na ramah. Toda Rimljani so bili poprej večkrat tepeni in so se iz prejetih batin nekaj naučili. No, glede dobe učenja, te so lahko različno dolge. Nekateri so lahko neskončno dolge in potem še dalj od neskončnosti same.

Vaški strategji so se torej odločili, da je zdaj pravi čas. Približali so se in bele sape so se jim kadile iz ust in nosu. Vlaga se jim je nabrala na koži in hlače so se oprijemale nog, ko so se sklonjeno bližali kmetiji. Nekateri so bili nelagodno razpoloženi, saj so slutili jezik korenine, kako se je prisel na kamen in ga prevrtal skozi in skozenj. Vrh vsega so nekatere obhajale zle slutnje, da bi po spletu nesrečnih okoliščin prišli tako daleč, da bi morali udarjati in udarjati, da bi kar letelo na vse strani od trščic, človek pa ne bi popustil. Nekateri so se tega bali, drugi pa niso nič rekli in so tekli v noč, v smeri proti prekletemu svinjaku, kot bi hoteli ujeti voz, ki jim je po nerodnosti zdrsnil z brega. Zdaj so se kar na lepem ustavili in oprezali in potem so se nenadoma spet zavedeli, da pravzaprav ni nobenega razloga in da prisluškujejo popolnoma brez potrebe.

Kar naenkrat se jim ni več tako vročično mudilo.

Potem je beseda nanesla na deske. Bile so nove, popolnoma nove in takih je bilo res škoda. Škoda za zelence, škoda za zelenčeva zelena prašiča in njegove zelene klobase, ki jih ne bo nikoli dočakal. Zelen, je pihnil Klobasarjev Pepe, zelen lahko postane tudi moder, če ga dobro pomeriš s kakšnim kolom.

Čez čas pa je potem spet zelen, je po razmisleku dodal Štuparjev Franci.

Še prej pa je zelenomoder, se je oglasil Rozman.

Ampak potem so še kar stali, še vedno so kar stali.

Nekaj je že res hrast sam, ki ne zagori hitro. Treba ga je dobro podkuriti.

Je pa slama v svinjaku, in če je še malo dodamo, potem bo tega ognja več in vsa stvar bo gotovo pogorela.

Zdaj so razpredli temo in lahko bi se dotikali drug drugega.

Bila pa je neka neznana sila, ki je mirovala v globinah teme, ki je spala ali pa le tako tiho hodila, da se je samo s svojo hladno, temno sapo dotikala gležnjev vaških fakinov, ki so si utirali pot v noči zadnjega oktobra. A ne glede na temne sile, ki vedno tako močno nemočno stegujejo svoje hladne in vlažne prste po človeških stegnih, fantje so bili dobro razpoloženi, ker je tokrat moralo uspjeti v vseh pogledih: mera je bila prava – požgati svinjak še vedno ne pomeni požgati hiše – javno mnenje na vasi je bilo dogodku tiho naklonjeno, saj se Galjotov zelenec ni pokoraval veljavni zakonodaji, in čeprav vaško občestvo kaznovalnega pohoda morda ne bo odobravalo, se lahko zgodi, da ga bo morda celo glasno obsodilo, po tihem pa odobravalo. (Vsako nasilje je obsodbe vredno, vsaj z besedami.) Toda na tihem se je vedelo, koliko je ura.

Da se ne bo kdo ustrašil, če nam slučajno podstavijo kakšno razsvetljeno bučo. Saj veste, da je danes tisti dan, se je bistroumno spomnil Ciril, ki je bil torej mnenja, da bi bilo dobro pajdaše posvariti, preden bo prepozno.

Gazili so sveže zorano zemljo in odskakovali, da bi prišli na kakšno bolj shojeno stezico. Se bomo že potem očistili, ko z njim opravimo. Vse to je pravzaprav zaradi njega in tudi to blato se nam ne bi obešalo po hlačnicah, ko ne bi bil ta človek tako prstjen.

Samo da ne bo kdo odnehal, je rekel Štuparjev Franci, samo da ne bo kdo odnehal. Za trenutek se je ustavil, kot fazan, zelo ošiljen, s priobljeno glavo in koničastim nosom, in čeprav najmanjši med vsemi, je strmo meril in štel ... Večkrat je začel šteti, tema je bila, seveda, nekateri se niso dobro videli, čeprav je bila to majhna gruča. In če ga ne bi Klobasarjev Pepe spodbodel, potem bi bil on prvi, ki bi ga izgubili.

Tilka ni!

Še preden se je poglelo zadovoljstvo, da so še vsi pri delu, že je nekdo zmanjkal! Kje je Tilka! Tilka, so kričali vsevprek in ... potem so ga našli in že ga je Rozman udaril po plečih, da se je fantu kar zaletelo.

Kaj za vraga se ne oglasiš, če te kličemo!

Pusti ga pri miru, a ne vidiš, da je.

A ješ, ga je od blizu pogledal Rozman in iz nosnic mu je zaplalo prek reverjev njegovega suknjiča. Jé, res jé in se ni mogel oglasiti. Baše se, če sem čisto točen, in to s tistim kosom piščanca, ki smo ga pustili na mizi. Pa še malo vstran je zato zašel, da ga ne bi videli, kako to počne.

Daj mu mir, Rozman, je rekel Ciril, dajte mu mir. Človek ima rad pri jedi mir. Še pes ima rad pri jedi mir.

Že, ampak mi smo pa na pohodu, v bistvu, proti temu zelencu in mislim, da je bedasto, da ne more zdržati ali počakati, še posebno v tej temi in potem, ko je vse tako zorano, da se samo opotekamo. Ojej! Kaj pa je tole! Kako sem se samo udaril!

Obračalnik. V obračalnik si pritegnil, in če bi se bolj brigal zase ...

Saj, če ne bi Tilka, kaj pa je Tilku tega bilo potrebno ...

Za božjo voljo, se je vmešal Štuparjev Franci, ali bomo šli do konca ali ne. Ker če ne bomo tokrat šli do konca ... Moramo do konca, sploh ne gre drugače kot tako, da moramo do konca. Sploh nobena pot ne vodi nikamor drugam kot samo na ta konec, kjer se je priženil ta ljubljanski močvirnik.

Nehaj noreti, Franci, ga je miril Klobasarjev Pepe, vidva pa tudi dajta mir.

Saj sva prijatelja, a ne, Tilček, se mu zareži krepki Rozman. Že od malega, ko sva konje skupaj štrgljala, sva prijatelja in tudi mrvo sva

skupaj nosila. In v tistem Rozman še enkrat krepko udari Tilka po hrbtu, da temu pade še zadnji ostanek gnjati iz ust.

Jaz imam pa zdaj dosti, samo v mene dregate. Pustite me pri miru. In se obrne v temo.

Tilka, ne serji, pridi nazaj, se za njim dere Rozman.

Nazaj pridi, Tilka, če ne, ne bo dobro, je vzrožil Klobasarjev.

Zdaj pa imaš, Rozman, je rekel Ciril, ali ti je bilo to sploh potrebno.

Kaj boš pa zdaj, je rekel Franci.

Tilka, da se takoj vrneš, če ne te bomo šibali po nagi riti, je še naprej grozil Klobasarjev.

Zakaj pa samo mene zezate, a je to prav, se je drl Tilka iz teme. Pa še Rozman me je čisto brez zveze udaril, zdaj vas imam pa dosti in domov grem.

Domov gre, so zrasli fakini. Domov? Ta je pa res revček.

Potem grem pa jaz tudi domov, je rekel Ciril.

Brez zveze, kaj pa je to, je rekel Rozman. Potem grem pa še jaz. Vi ste navadni otroci.

Ta domov, pa oni domov, pa tretji domov, pa zdaj, ko smo že vsi osrani od tega blata in ko smo že trdno sklenili, da mu požgemo vsaj ta svinjak, ko ga že ne moremo pregnati in spoditi tja, kamor spada. Nikamor ne gresta, nikamor! Tako sem rekel, banda sakramenska.

Štuparjev Franci je previdno ostal v temi in na kratko dihala.

In če slučajno, če vama slučajno pade na pamet, da kaj takega poskušata, potem vaju bom s temle, temle ... s temle kolom po glavi, je grozil Pepe, ki je odtrgal oje obračalnika in z njim mahal nad glavo.

Rozmana je ob njegovi bojevitosti zvil smeh, Ciril pa je rekel, veš kaj, Pepe, če gremo, gremo, če pa ne, pa ne. Če se komu ne ljubi, mu ni treba. Nikomur ni mus. A je to mogoče mus? Je to naša dolžnost?

No, glej ga, Franci, je Pepe klical na pomoč Štuparjevega Francija, ki pa ga že ni bilo več. Ciril nam bo zdaj filozofiral! Vi ste pa res eni pezdetje! Zaradi vas se lahko po vasi pase, kdor se hoče! Vsaka goba se lahko pritepe in nam vzame dekline, no, a ne. Ampak ne samo dekline – celo najlepše dekline. Princeso. Vi pa se najprej bašete tako kot Tilka, kot da se ni mogel v gostilni do sitega nabasati, a ne, on bi še med potjo,

ko se nič ne vidi in je zdaj eden, zdaj drugi na tleh. In vsi od dreka. In to ni nič? Kako bomo pa mi piskali, ko bodo lepega dne same gobe prerasle to našo prelepo vasico, vam pa tudi ni mar. Nič vam ni mar in ne vem, kako so vas doma vzgajali. Če rečem, da je prva stvar red in da to ni red, da on mečka našo Zofko. Je to red ali ni red? Zdaj pa Tilka domov. Francita ni več in bogve če ni zbrisal pred Tilkom, Ciril filozofira, Rozman ne ve, kaj bi, jaz naj pa rokave zaviham in vse sam. Kaj?

Na nikogar se ne boš drl in nikomur ne boš očital, da mu je vseeno, če rastejo gobe, če se gobe ženijo po naši vasi in podobno. Če ne bi tako norel, še Tilka ne bi odpodil.

Ti boš meni očital, da jo je Tilka zaradi mene zbrisal domov.

Jaz grem domov, to nima smisla, je rekel Ciril. Škoda, da sem se tako umazal, ker se ne bi bilo treba. Čisto nič se ne bi bilo treba, zdaj se pa še vidva tukaj pobijta.

Ni se še dobro obrnil, že se je zdelo, da je bila Cirilova beseda odveč, kajti Klobasarjev se je močneje oklenil kola, ki ga je imel v rokah. Kot bi mu dal primerno idejo, že je kazalo, da bo z njim zapretil Rozmanu.

A ti bi se pa zdaj mene lotil? To je pa lepa stvar. Ti bi se mene lotil.

V tistem, ko je Klobasarjev ravno nameraval zavihneti kol, ki ga je držal pri tleh, pa se je iz teme, s hrbta, vzel Ciril in palnil Klobasarjevega Pepeta po tleh. Potem sta ga z Rozmanom nekaj časa breala po tleh, a sta bolj ko vanj zadevala po rušah, nato sta ga obrizganega s svežo prstjo pustila ležati v razorju in šla domov. Saj res, kaj ni doma najlepše.

Pepe je ležal nekaj časa v topli prsti, ki jo je pogrel s svojim telesom, nato se je prebudil, ko mu je začelo kapljati iz nosa. Misli je, da je kri, in res je, bila je kri. Kri mu je tekla iz nosa in vse to je bilo od udarcev, ki so mu jih prizadejali prijatelji, tovariši, ki so ga zapustili sredi pohoda in odšli domov. Vstal je, mogoče je bila eno ali dve ponoči, in si z rokami skušal skraćiti zemljo, ta pa se mu je vse bolj mazala po obleki, kajti bila je sveža, mokra, v grudicah, ki so se zdaj na mesečini zasvetlikale kot kristalčki. V laseh je imel zemljo, v nosu, iz ust jo je pljuval in za vratom si jo je skušal otresti izpod srajce. Da bi šel domov

in da bi se zdaj umil v vedru vode ... Da bi šel domooooov! Da bi šel domooooov, je rjovel po njivi, zdaj ko je bil sam. Nikoli! Nikoli, dokler ne zdela tega, ki sedi pri Galjotovih doma, ker ta greni življenje vsem na vasi, njegovim, pa tudi drugim, celo Tilku, ki je vse to začel, se pravi, lahko bi že končali, če bi bil še tu.

Nekaj časa je potreboval, nekaj časa je šel po vseh štirih in šele potem se je postavil na dve in potem je hodil in še hitreje je hodil in zdelo se je, da bo celo tekel, ampak ni tekel. Samo hitro je hodil. Potem je še malo zmanjšal in je samo še hodil, se pravi, ni več hitro hodil, samo hodil je. Opletal je in za hlačnim robom se mu je nabralo precej zemlje in sproti jo je stresal, ko je utegnil opletati z nogo vstran, a pri tem je največkrat zajel še nove grudice sveže zemlje.

Zdaj je bil pred vrstami sveže posajenih hrušk in tam zadaj se je stiskal svinjak. Vse je ležalo in spalo, prašiča sta mirovala. Stisnil se je k steni iz trdih, a toplih hrastovih desk in otipal vrata. Za trenutek je zastal in premislil, kako močno bo moral odriniti zapah, če je zariban, ker se je les zaradi vlage napel. Potem je šlo vse kot po maslu, kajti že naslednji trenutek se je vrgel in že je bil sredi svinjaka. Prašiča sta se zbudila in naslednji hip sta bila na nogah.

Nenadoma se mu je v temi prikazala postava s plamenečimi očmi in ... in nosom in mu z negotovim, zibajočim korakom začela hoditi naproti. Tukaj sem te čakal, celo noč sem te čakal in zdaj si tu. Vedel sem, da boš prišel.

Pepe je obstal in zjecljal, Tilka, ne se hecat. Videl sem te, kako si popoldne čistil bučo. Sveča se ti bo prevrnila. Daj jo sem, da prikuriva tema prašičema.

Aha, več vas je, praviš, mu je govorila goreča glava. Kje pa je ta Tilka, o katerem govoriš? In prašičema da bi kurila? Kaj pa, če bi tebi podkurila? Moker si, tako se boš lahko posušil.

Pepe je z roko segel nazaj, da bi nekaj otipal, mogoče kakšno kljuko, ki bi ga rešila, a je otipal le roč od vil. Potegnil jih je k sebi in si jih prižrel, potem pa, kot bi hotel odriniti, pahnil proti gorečemu obrazu. Počasi se je premaknilo krilo in zdaj so se za njim s škripanjem zaprla še vrata.

Vidiš, kaj si naredil, mu je lezel od nog proti glavi glas neznanca, zdaj si še vrata za seboj zaprl. Torej ne misliš ven in domov. Ampak ti veš, da nisi tukaj doma, kajne. A si mogoče tukaj doma? Tukaj sta doma tadva prašička, ne vidiš?

Zdaj je Pepe z ročajem tresočče segel v temo in pometel po sijočo glavo.

Kdo si ti? Franci? Ciril? Rozman?

Na pomoč kličeš, pa si rekel, da boš sam, če nas ne bo, da boš kar sam pometel z Galjotovimi. Kaj boš zdaj?

Segel je proti kljukki, pa je ni bilo. Sploh je ni bilo nikjer več. Potem mu je zdrsnilo na mokrih tleh, nato je začutil na svoji glavi trdo jekleno nogo, ki mu je privijala kosti v tla: to je bilo še nekaj zadnjih zaznav, preden je odšel: drobna slamica, ki mu je žgečkala po nosu, in zadah po prašičji scalini, oster in neizprosen. Skozi režo v deskah se mu je zazdelo, da v soju svetlobe vidi enega od prašičev, kako je s priprtimi vekami najprej ovohaval, potem pa zagrizel v svoj lastni iztrebek. Jeklena noga pa je samo tiščala in tiščala k tlom, vmes pa je bila še glava, in to je tako mučno, ker je glava tako trda in ker potem noga ne more kar takoj do tal, kamor bi, kot vse kaže, čim prej rada prišla. Potem je samo še lovil sapo in kar vase je vlekel in oster zadah scaline ga ni več moril, da ne bi še potegnil, in ni mogel dovolj potegniti in potem je bila spet ... noč..

Nekaj je, se je prebudila Zofija.

Kaj pa, je rekel mož.

Nekaj. Zdi se mi, da je nekaj in da hodi okoli hiše. Ali pa se mi je samo sanjalo. Ampak tako živo.

Mogoče je šel oče na stranišče. Grem pogledat.

Naslednji dan so popoldne, daleč za vasjo, našli truplo Klobasarjevega Pepeta, precej izdelanega, ker so ga ponoči že načele lisice. Tudi vrane so sedele na njem in kdo bi si mislil, da so vrane tudi mrhovinarji. Nihče jih ni videl, ampak na ubogem truplu so bili iztrebki in prav taki so vranji. No, mrtev je moral biti že kar nekaj časa, ker se z njega ni več kadilo. Bil je že čisto ohlajen in že precej otrdel. Naložili so ga na kimpez in odpeljali.

Potem so naslednjega dne prišli iz Kranja orožniki in poizvedovali, kdo ga je zadnji videl. Zanimivo, da ga ni nihče zadnji videl. Prav nihče. Tako so prišli do Mizzi in do njenega moža, gostilničarja, in ta je potem priznal, da ga je zadnji videl, in še to je rekel, da so usodnega večera pili za mizo, kjer je bil Klobasarjev, da bi pa težko rekel, kdo vse je bil za tisto mizo, ker ni povsem gotov in bi tako lahko komu naredil krivico.

Ko je Zofija slišala za nepričakovano smrt na vasi, je poiskala moža, ki je mirno privezoval hruške, in mu povedala za najdbo sredi polja. Mož se je ozrl in jo z zanimanjem poslušal.

Ali je to vse ali veš še kaj več, je rekel.

Še bolj se mu je približala in mu tiho povedala, da je bilo truplo z zdrobljeno glavo, ki je bila debela samo še za kakšen flancat, a da ni bilo videti, da bi kakšen težko naložen voz peljal čezenj. V bližini ni bilo nobenih sledov razen od živali, ki so ga že načele. Lisice in vrane.

Mož je prikimal in potem naprej delal.

Ti nisi bil.

Kaj?

Ti nisi bil.

To bo pa težko, če zdaj že dvomiš o meni.

Saj ne dvomim o tebi.

Kaj me pa potem tako sprašuješ? Če ne bi dvomila o meni, me že ne bi takole spraševala. Ali so ti mogoče orožniki naročili, da me povprašaš o tem?

Joj, kako si danes popadljiv. Sicer nisem nič hudega hotela. Če je človek imel zle namene, si ga pač upravičeno pokončal, samo to sem mislila. Kaj pa ima ponoči laziti okrog hiše, samo to sem mislila, če bi recimo lazil okoli naše, ko nam že tako ves čas nagajajo.

Pa saj ga niso dobili za našo hišo, kaj pa govoriš.

Dobro, ampak nekaj je pa lazilo tod okoli ponoči. Ven si šel, samo na to sem pomislila.

Dobro, ampak ti si me zbudila in rekla, naj grem pogledat.

Hvala Bogu. Dobro, da sem se vsaj jaz. Kaj veš, kaj bi se lahko zgodilo, če se ne bi.

Vidiš, potem pa sploh nimaš razloga, da se jeziš. Šel sem okoli hiše, to je pač vse.

To si mi pa res lepo povedal.

No, bil sem tudi v svinjaku. Šel sem gledat, ker nikoli ne veš. Lahko pride kakšna žival in podavi najina prašička.

Ti mi tako malo poveš. Malo govoriš, ljudem pa še manj. Imajo te za mutastega, in če ne za kaj takega, pa za popolnega tujca.

Ne mi zdaj tega očitati, saj sama vidiš, kako so sovražni, ne da bi jim kaj hudega prizadejal.

Še jaz tako malo vem o tebi. Tako malo vem, pa toliko časa sva že skupaj. In če pomislim, da sva že bila skoraj v Ameriki, še vedno vem tako malo o tebi. O tvojih, o tvojem rodu in sploh o vsem, kar je povezano s teboj.

Takrat pa je sonce tako visoko posvetilo nad njima in bilo ni nič nenavadnega, za tistega, ki bi šel tisti hip slučajno mimo, bilo pa je precej nenavadno za Zofijo in njenega moža, kajti v trenutku ju je prešinilo, da je pri njunih nogah zavela hladna sapa, sicer tako značilna za bližajočo se nevihto, ki je sicer hipna in povsem bežna, da jo ljudje največkrat prezrejo, če se ne bi nenadoma razmaknil bel oblak, ki je zakrival sonce, in je kot las tanek žarek padel točno možu na glavo, na sredo čela. Nihče tega ne bi opazil, če ju ne bi nepremično opazoval dalj časa. Stala sta, za nekaj trenutkov, kot primrznjena v času, kot bi čakala na otip človeškega prsta, prek katerega se prelije duša, ki oživi podobo. Zdaj je spregovoril s spremenjenim glasom:

Ponoči vstajam in tudi jaz se zbujam v morastih sanjah in kaj bi dal, da bi ti lahko več povedal. Bil sem pozabljen, tako je bilo.

Vse je tako v stenah in vse te stene so gole. Zelo dolge so, črne, gladke in gole. In nepremične. Potem pa včasih izvem kaj več, ampak za to je treba čakati. Dolgo časa in stoli so neudobni in potem imam vsa stegna mokra. Ja, pozabljen. Niti nisem kaj prida mislil, če se zdaj ozrem nazaj. Mislil, takrat? Če dobro pomislim, ne vem, ali sem ali nisem takrat mislil. Nima smisla o tem razmišljati. Ta trenutek ni primeren, nimam dovolj ... Ampak spomnim se, kako se je z gore utrgal oblak snega in vodjo in slednika sem počasi izgubil sredi belega oblaka, ki

me je strmo ponesel v dolino ... Potem me je vzel spanec. In prebudil sem se za kmečko pečjo.

Norost, so rekli, kdo pa gre v takem vremenu v hribe. Nas vprašajte!

Gozdni delavci so me našli, ko so vlekli hlode v dolino. Nogo sem si zlomil in dali so mi jo med deščice in trdo povili. Še cunje so bile trde, sprane.

V predsobi so se tiho menili med seboj. Potem so zaprli vhodna vrata.

Čez čas so prišli k meni in mi rekli, zdaj je že bolje, a hoditi še ne morete. Nekdo me je pogladil po glavi in rekel, le brez skrbi. Poskrbeli bomo za vas. Nihče vam ne bo storil nič žalega. Le pomirite se.

Potem so me prenesli na drug kraj.

Tako so me pustili ležati v izpraznjeni svinjski ogradi, in čeprav so bili razmeroma daleč, sem jih slišal, kako ugibajo in se sprašujejo. Nič ne govori, gotovo je v šoku. Vse sem slišal in razumel. Govorili so v našem jeziku.

Vidiš, v mojem poklicu je molčečnost tako močno svetovana, da jo vzameš za sveto. Potem se nanjo navadiš in si tiho. Govoriš le zelo poredko. In sčasoma se lahko zgodi, da prenehaš.

Prevečkrat škoduje.

Ne vem, koliko časa sem spal. Bilo mi je toplo.

Neke noči se mi je živo sanjalo in odkopal sem se izpod listja. Nisem bil preznojen ne upehan. Bil sem sršec in čisto lahek. (V glavi mi je odmevalo, nič ne govori, nič ne govori... Saj ni, da bi se bal, ampak ubijejo te pa vseeno lahko. Recimo, presenetil sem jih, ko so me našli na tisti poti, ko so se vračali z vprego. Kaj so si mislili, ko so me vzeli in me rešili ledene smrti ... Ampak potem so se začele težave ... Res je, če ti po pravici povem, da sem takrat, ko sem jih slišal tako govoriti, res poskušal nekaj izdaviati ... a ni šlo.) Če bi bil od kod drugod, potem bi gotovo rjovel. Kurja polt vsepovsod, celo na lasišču. Gladil sem se, a zlepa ni popustilo. Takrat sem videl, da moram spokati proč. To mi je bilo jasno. Skrtačil sem listje in se tihotapil, da ne bi preveč vznemirjal svinj. Lahko si misliš, zima, to je čas, ko je prašičem po svoje

najlepše, saj izdatno strežejo njihovemu apetitu, po drugi strani se pa nad njihovo glavo zbirajo temni oblaki. Inteligentni in intuitivni, kot so, slutijo, kaj jim pripravljajo mesarski mojstri, pomočniki in vajenci. (Noži so nabrušeni. Gospodinja je že zavrela posodo kropa.) Njihovo meso je njihova poguba. Meso je smrt. Smrt je v mesu.

Zunaj je potegnila ledena sapa.

Vedel sem, to je moj čas.

Zdaj bomo drugače zaorali. Zapomnili si boste Eržena, odpisanega.

Eržen! Ti si Eržen, za božjo voljo, je kriknila Zofija. Eržen, je rekla tiše in si položila roke na usta, ko se je zavedela, da je zavpila.

Kaj sem? Kaj sem rekel?

Ti še sam ne veš, kaj si rekel. Ti ne veš, kaj si, pa si pravkar rekel. Rekel si, da si Eržen. Ti ne veš, kdo je Eržen.

Eržen?

Tu po hribih so ga iskali, ko ga je zasul plaz. Dolgo časa so ga iskali, pa ga niso našli. In potem, ko je sneg skopnel, ga tudi niso našli. Potem ... potem so vedeli, da je preživel. Da je zelo verjetno preživel. Potem so se ustrašili. Vedeli so, da lahko nasankajo. Vsi so to vedeli.

Pojma nimam.

Ampak jaz vem. Dobro, da jaz vem in nihče drug. Proč morava, zdaj pa sploh morava proč. Škoda, da nisva šla v Ameriko.

Ne bo šlo. Zdaj pa sploh ne greva nikamor. Tukaj sva, tu sva pognala korenine, tako kot najine hruške. Tu ostaneva.

Ne, ne. V mesto morava. V mesto.

Zdaj se je Zofija kar naenkrat popolnoma spremenila. Začela je drobencljati z besedami in ponavljati stvari, ki so bile očitne. Začela se je pogovarjati sama s sabo in ob tem ves čas mislila, kako se pogovarja z njim. Bilo je mrzlo, a še vedno ni bilo zime. Nikakršne prave zime ni bilo, in čeprav so vsi vedeli, da je nekaj narobe, so se delali, kot da je vse v redu, da bo drugo leto vse po starem in da je tako bilo od vekomaj.

Klobasarjevega Pepeta so pokopali in domači so nemo ždeli ob odprtem grobu. Kdo in zakaj? In nihče ni vedel zakaj. Kdo – še manj.

Orožniki so se počasi pobrali.

Zdaj je bil spet mir.

Tujec pa je bil pri Galjotovih vse bolj prirasel in nihče ni mogel zanikati, da se je od njegove delovne vneme zaiskrilo proti vsem pričakovanjem. In ko je že kazalo, da bo lepega večera le veter z gorskih slemen prinesel sneg in da bo vse tako, kot je na sam sveti večer, so sedeli pri Mizzi in je beseda nanesla na dolgočasje, ki je spet zavladovalo med ljudmi.

Saj, konec koncev, če se tako vzame, saj se res nič ne zgodi na tej vasi. Vsi to dobro vemo in včasih se je vsaj rodil kakšen otrok in smo ga nesli h krstu. Zdaj pa res ni nič in ...

Kaj pa tisti ...

Kar naenkrat so utihnili, kajti zazdelo se jim je, da so že tako preveč rekli. Zazdelo se jim je, da bo zdaj zdaj vstal od nekod in da bo stopil skozi zaledenela vrata in da bo popokalo steklo, samo če jih bo vljudno pozdravil ...

Se pravi, je zbral korajžo gostilničar, tisti pri Galjotovih. Saj res, še pomislil nisem in orožniki so bili tukaj, saj temu človeku še imena ne vem. Ali kdo ve, kako mu je ime, se je obrnil po okajenem prostoru in iskal med neobritimi obrazi. Kot utrujena vojska so se sicer kazali ti izpiti obrazi, bolj prestrašeni kot resnično bolni.

Gostilničar pa je mučil še naprej samega sebe in potem še njih. Ni znal končati in bil je prepričan, da bo stvar poskakovala in da za nikogar ne bo dobro, če je ne bo prav previdno odložil, da bo obmirovala in mogoče zaspala.

Jaz pa vem, se je oglasil nekdo v kotu, mene vprašajte.

Ozrli so se: nemogoče. Tilka.

Leden znoj jim je obstal na vratu.

Tilka, kaj pa ti veš, je potegnil gostilničar. Ti praviš, da veš, pa povej, če res veš. A veš, kako mu je ime, temu od Zofke?

Hrastarjev je. Samo pogledajte ga, kako je prirasel na te skale in na ta prod. Ne more biti drugega kot Hrastarjev. Trd, posušen in težak les je to. Vmes pa se naredijo grče. Takšni so te vrste ljudje. In še srečo imaš, da ga pomotoma ne pozdraviš, ker te lahko s svojim odzdravom

ohromi ali celo ubije. Njegove žile so iz ledu in po njih se pretaka vrela kri. Njegov glas je podiranje stoletnih dreves na strmem bregu in nobene potrebe ni, da bi nam z njim kopal jame po vasi ...

Gostilničar je poslušal, Tilkovih besed pa je bilo vse manj, a tudi gostov. Neslišno so vstali s klopi in se ob steni nevidno odplazili v noč.

Dobro, je rekel gostilničar. Mogoče nam bo šlo pa zdaj bolje, ko vsaj za njegovo ime vemo. Mogoče pa zdaj lahko zapade sneg.

Zofija se je v nekaj tednih postarala za nekaj let. Še sama se je čudila temu, kar se ji je pripetilo. Saj se je že skoraj pomirila – ne glede na to, kaj se je v resnici dogodilo, zdaj je bil vsaj mir, ki jima upravičeno pripada kot slehernemu krščenemu. Celo mož je postal bolj podoben drugim ali pa se je nanj tako navadila, da ni videla razlik. Nekega dne se ji je tako zazdelo, da celo ne dela več toliko kot drugi in da je začel bolj človeško ravnati z okolico. Mogoče je pa okolica spremenila obraz in se je spoprijateljila s pritepencem, ki ga bo zdaj posvojila. Nič ni več točno vedela in še sama ni bila prepričana, ali je prav videla, ko je stala pri oknu in skozi resice sobnih rož opazovala moža na vrtu: se res pogovarja z drugimi ali se ji samo tako zdi. Kaj je zdaj to? In potem se ji je zdelo, da bi moral kakšno stvar pospraviti in da bi bilo dobro zjutraj vstati, tako kot je že nekoč ...

Potem ga po več dni ni bilo na spregled. Bila je že zima in potem ... potem je prišel in bil ves zadihnan in ves premočen in ni nič rekel. Kar sedel je pri peči, in če mu je nalila kozarček žganja, ga je popil.

Ampak, kaj je zdaj to, je silila vanj, saj zdaj pa vendar dajo mir.

Potem se ji je zdelo, da je mimo okna hušknila senca. To je bil Tilka, ta ima ravne lase.

Zdaj je sama šla ven.

Prišla je nazaj in zdaj je bila tudi ona brez besed. Po glavi sta ji še hodili dve besedi, Amerika in mesto. Vsega tega ne bi bilo, ko bi bila v Ameriki. Čez čas bi še oče prišel za nama in mogoče bi dočakal visoko starost. Zdaj pa umira na tem podstrešju. Ali pa mesto. Ista stvar. To je kot zakleto, ta vas ...

Pojavila se je migrena.

Zdaj je bila že daleč od marmornate lepote, za katero so jeseni še umirali. Pravzaprav se je še kdo ozrl za njo, bolj iz radovednosti. Ne iz privoščljivosti, saj ji niso imeli kaj očitati. Ona je bila potrpežljiva. Kot Ivana Orleanska med tisto drhaljo.

Ampak ti glavoboli. Bruhala je in še sreča, če je imela kaj.

Potem je popustilo in spet se je pojavil on. Res je bila zima in takrat ni posebnega dela. Prašiče lahko sama nahrani, in čemu je treba hoditi daleč in po več dni. In ti dnevi, teh je bilo vedno več.

Potem mu je nekega večera rekla, ti greš lahko stran, če te je volja. Nočeš, ker sva prirasla, ampak saj ne gre samo za trmo. Lahko greš recimo kar v svinjak, ko bomo poklali prašiče. Tam je toplo.

In pogledal jo je s tistimi modrimi očmi in videla je samo sebe, tako lahko in sijočo, in prav tako je bilo, ko ga je prvič uzrla na farnem semnju v sosednji vasi pred toliko leti. Bilo ji je hudo, ker je ves napor ljubezni ena sama nesmiselna potrata v bežnem trenutku nasilnega slovesa. Pa zakaj se to slovo pravzaprav tako ponuja?

Zdaj je bilo samote samo še več. Zima je posula drobno vasico z velikimi razdaljami med ljudmi in zdaj je bilo končno tudi nekaj snega. Morda prav zato, da so se ljudje nazadnje lahko pomirili in res so nekateri kar pospali za pečjo, čeprav so pometli sneg s poti pred hišo. Nikamor niso preveč zahajali, če jih niso k temu silili nujni opravki. Še gostilničar v sosednji vasi bi lahko zaprl svoj hram, ko ne bi ljudje prihajali k nedeljski maši in namesto pri svetem obredu povzdigovanja raje razdrli kakšno za mizo in povzdignili kozarec žganja ali vina na svoje zdravje.

Prišel pa je čas kolin in po vasi se je skoraj vsak dan slišalo cviljenje prašičev, ki so s pesmijo obupa in stiske odhajali k večnemu miru.

Zofija si ni mogla pomagati.

Oče ni mogel umreti niti vstati s postelje.

Njen mož je bil zdoma.

Vmes so bile migrene, pa samota, pa temne sence, ki so včasih hušknile mimo okna, pa spet sence in krmljenje prašičev.

Je bilo mogoče kaj bolje prej, ko je bila še sama, ampak sama na drugačen način? Je bilo.

Zamišljeno je stala pri svinjaku in prašiči so bili zaposleni s hrustanjem kuhane repe.

Kdaj bodo pa tvoji na vrsti?

Obrnila se je. Ker je zadnje čase še bolj kot kadar koli poprej gledala predse, so ljudje lahko hodili tik nje, pa jih ni opazila.

Tilka!

Zdaj se je spomnila, da bi bil lahko on, prav tak kot on bi lahko bil za sencami, ki so včasih šinile mimo okna.

Ne vem. Moža ni doma. Ko se vrne, bova tudi midva klala.

Da ne bo prepozno. Ko se začne taliti sneg, je hitro prepozno. Pretoplo.

Vem. In oče mi ne more pomagati.

Če nimaš nič proti, ti lahko jaz. En dan, dva dni, toliko da skuhaš ocvirke. Krvavice ti naredim jaz, pečenice tudi. Špile narežem in stvar je končana.

Mogoče se pa sploh nikoli več ne vrne, jo je spreletelo. Mogoče ... mogoče se mi je vse skupaj le zdelo. Po hrbtu jo je pobožal srh s svojim bodičastim repom ... Ne. Kaj pa blodim! Saj tukaj so drevesa, svinjak in žarek, ki je padel na njegovo čelo, sredi vrta, ko sva zadnjič stala drug ob drugem.

Potem se je odrinila. Pahnila je temno senco spomina, kolikor je mogla, in rekla, prav, saj se moram zdaj sama pobrigati. Precej stvari imam pred sabo in ne vem, ali bom sama zmogla.

Sama ne boš, jaz ti pa lahko pomagam.

Tilka je bil uren.

Veliko let prebijemo ob ljudeh in nikoli jih docela ne spoznamo. Prav res, kako zabavno je živeti in kako zlahka se pustimo presenetiti. Toda tukaj med nami, tukaj na vasi, je lahko, saj vsakdo vse zna, in ko odraste, zna vsakdo tudi zaklati prašiča, razrezati meso, očistiti čreva in jih napolniti, da dobi lepe in dišeče krvavice in pečenice. Tudi salame. Tudi te zna delati vsakdo. Vsakdo, ki ve, kaj se spodobi in kako teče ura letnih časov in zakonov. In Tilka je to vedel, tako kot vsi drugi. Zdaj je počel samo tisto, kar so že drugi pred njim in kar bodo drugi za njim.

Še preden pa je prašičema, uspavanima v svoji tolšči, uspelo

spoznati, kako resen je položaj, že jima je odtekla kri. Počasi umrejo, prašiči, ker se mora kri počasi izcediti, da se lahko vmes meša. In če vmes kričijo, potem je to za kvaliteto mesnin samo dobro. Za dobro kvaliteto so dobesedno zelo zaslužni prašičji kriki, tuljenje, cviljenje, tudi rjovenje in na koncu še stokanje.

Narezala sta meso: to bo za mast, to za ocvirke. Potem sta rezala meso za salame, očistila čreva in Tilka je pripravil maso za krvavice. Kadilo se je iz posod in dodal je precej začimb. Ne smejo biti preveč prazne, pa tudi ne puste. Če so suhe, so brez okusa.

Vzel je leskove špile, da bi jih zvezal, in ko je imel v roki prvo, ki si jo je ogledoval samo zato, da bi z njo posebej slovesno označil, kako bo zasukal in prebodel napolnjeno črevo, je potegnil veter in Tilka je mislil, da mu je pridrsala Zofija s posodo svežega kropa ali kakšnim ostrim nožem naproti.

Kar sem postavi, je rekel in potem se je počasi obrnil.

Toda vrtinec se je počasi umiril, obstal je in iz njega je stopil mož, otrpel od mraza.

Tilka je stopil od mize s špilo v roki. Ti si, je zamrmral. Hrastar. Od kod si se pa ti vzel?

Roke si obriši, mu je rekel mož in podal krpo. Urno mu je vzel iz rok špilo in jo izkušeno premeril.

Zofija je prihitela do vrat in obstala.

Pojdi v sobo in se naspil. Gotovo si utrujen. Lahko ti pogrejem vodo, da se boš umil. Tilka mi je priskočil na pomoč, saj razumeš, sama nisem zmogla vsega.

Ne dajta se motit, je rekel mož. On že ve, kako se stvari streže. On že ve, kaj se spodobi. Samo te špile so zanič. Po bukove boš moral.

Potehtal jo je v roki: ni je zlomil, kot bi kdo mislil. Samo na mizo jo je odložil.

In je odšel in nikoli več ga ni nihče videl.

In ko je nanj spominjal le še vonj po oznojenem ledenem telesu, je Tilka zbral korajžo in zavpil, da boš vedel, kar poslušaj! To je šele začetek, tole s prašiči. Potem pridejo jutri na vrsto tvoje hruške! Kje pa si videl takole hruške rasti, ko pa imajo vsi orehe!

Tudi omenjali so ga manj, ker so tako hoteli, in potem so ga že pravzaprav popolnoma pozabili.

Prišla je pomlad in z njo majsko cvetje. Tilka in Zofija sta se z zapravljiščkom peljala čez vas.

Kako lep par, je vzkliknil gostilničar. Sem vedel, da se stvari vedno uredijo na najlepši možen način.

In od nekod se je vzel veter in zaloputnil z okenskimi krili.

Dušan Šarotar *Potapljanje na dah*

Odlomek iz romana

17.

Okoli poldneva je bilo, ko so se nad otokom začeli kopičiti kopasti oblaki. Počasi jih je nosilo od vzhoda kot jato galebov. Morje je rahlo vzvalovalo. Bilo je temno, beli zublji valov so se kotalili čez rob zaliva. V praznem pristanišču je bilo še vedno vse mirno, le gladina se je napenjala kot koža, pod katero se pretaka nedoumljiva moč, vsak trenutek bi se lahko sprostila in pognala vodno telo, ki bi z enim samim sunkom raztreščilo otok in ga spremenilo v čeri. Stari so še pomnili odtенок svetlobe, s katero je nekoč naletelo neurje, da je morje prestopilo kamnite valobrane in v hipu potrgalo vse priveze ter zdrobilo kobilice še tistih nekaj čolnov, ki so ostali v pristanišču. Pravili so, da so pokali kot kosti starcev. Tudi zdaj se je nebo bleščalo pod trebuhi počasnih, a visokih in težkih valov, ki so že trgali obalno črto in se vse pogosteje z bobnenjem razbijali ob čerih.

Kljub vetru, ki je šumel skozi oljčne nasade in šibil košate figovce visoko nad vasjo ter grozil z nevihto, ki bi se lahko vsak čas spustila nad pregrete strehe, je Andrijan vseeno stekel iz bližine kamnitih zavetišč. Predvsem je šel daleč stran od krčme, kamor so se možje že umaknili, takoj ko so položili Vršo v klet. Zdaj so že mislili na čoln, ki ga bodo kmalu začeli sestavljati. Ob misli na vrnitev na morje so bili kot uročenji, zdaj so bili pripravljeni storiti kar koli, samo da bi potešili dolgo zatajevano željo. Ob pogledu na njihove zaverovane oči se je Andrijan raje umaknil. Slutil je, da prihaja čas, ko se bo tukaj zgodilo nekaj pomembnega, kar bo preseglo dosedanjo izkušnjo življenja. S čolnom bi se vrnila preteklost, ki pa je bila po svoje za vedno izgubljena. To je lahko slutil le on, ki je bil tujec, in mogoče še kdo. Spreletel ga je

srh ob misli, da ta nekdo, ki je sprevidel past, v katero so se počasi vsi ujeli, namreč, da je mogoče še vrniti preteklost, zdaj leži ovit v eno tistih tako zaželenih belih jader, ki naj bi se kmalu znova napenjalo nad morjem. In to, ga je znova spreletelo, ko je stal že pod vrhom otoka, da še nekdo zdaj tava po tem krutem otoku pod milim nebom in je prav tako pregan od vseh kot on, pa čeprav se je v tej čudni zgodbi znašel povsem po naključju. Če je na svetu sploh kaj naključno.

Stopil je v zavetrje, ki mu ga je dajalo skalovje, in se ozrl nazaj proti vasi, ki je ležala daleč spodaj, potopljena v molk. Čutil je veter in pršenje morja, ki tolče po drobnih oknih krčme. Ni ga mikalo, da bi stekel dol. Čutil je prve ostre deževne kaplje, kako mu padajo po pregretem čelu. Čeprav ga je zazeblo, mu je položaj, v katerem se je znašel, zdaj celo godil. Bil je končno spet za trenutek sam. Še trenutek prej je imel polna usta jedke soli in v nosu ga je dražil vonj po kisu, ki ga je puščalo Vršino telo, zdaj se je nenadoma vse v njegovi glavi razkadilo, tudi misli so počasi uhajale, kot da bo nevihta sprala njegovo dušo.

Prve strele so zasekale v megličast zrak in s svojimi ognjenimi trizobi, kot nekdanj Pozejdon, zasekale v skale. Še vedno se ni ulilo, to si je tako želel, temveč je vse le viselo nad otokom. Sivi oblaki, ki so se razpihovali iz svoje notranjosti, kot orjaški baloni, ki bi lahko skrili otok v svojih trebih in ga odnesli neznano kam, so se le vse bolj spuščali in se z vedno večjo hitrostjo tudi razkadili, nekje na drugi strani otoka, kjer so se v razburkanem morju potapljale ženske. Zdaj je šele pomislil nanje, upal je, da so se poskrile pod skale tako kot on. Znova ga je zaskalelo, ker je še vedno molčal.

Zavedal se je, da zdaj dokončno stoji nekje na sredi, sam in razdvojen, med potapljačice, s katerimi ni mogel v morje, in može, ki jim ni mogel zaupati.

Nenadoma je na obzorju nekaj močno zasijalo, čeprav je bilo nebo nad njim še vedno nabito z nepredirno meglo, ki se je silovito kadila nad morjem. Videl je ta nenavadni sij, kot skeleče oko potapljačic v temni globini, kako s svojim hladom topi razdalje, ki ločijo svetove. Svetloba je prihajala od nekod zelo daleč, pa vendar je imel občutek, da bi jo zlahka zajel v dlan, če bi stal na vrhu otoka.

Stopil je dalje, proti vrhu, ki je bil le še lučaj vstran. Moral bi zaviti čez trnje in nizko rastje, ki je prekrivalo krušljivo kamenje in skalovje, skozi katero je vodila ozka, shojena pešpot, naravnost proti vrhu otoka, od koder bi zagotovo videl obale, na katerih so se potapljale ženske. Tja je bil namenjen sprva. Želel si je, da bi videl ta požrtvovalni ples v vodi, kako se napeta in premražena telesa bojujejo z valovi in podvodnim tokom. Vedel je, da so zdaj v morju, kljub nevihti, ki se še ni scela podela.

Bobnenje morja in zavijanje vetra vztrajno odnašata glas najstarejše, ki stoji do kolen v razburkanem morju, tako da jo nenehoma spodnaša in komaj lovi ravnotežje, ko vpije.

– Iščite, iščite!

Tam zunaj, skrite in preplavljene s kipečim morjem, pa se ženske vedno znova poganjajo proti dnu in iščejo otrplo telo, ki je nekje obviselo. Roke ima dvignjene nad glavo, prsti so iztegnjeni, kot da kažejo nekam v nebo, v svet, ki je popolnoma drugačen, svetel in zračen, lasje ji plapolajo in se spletajo v kite, v katere se ovijajo trave in alge, okoli otrplih in pozelenelih nog pa švigajo srebrne ribe. Le obraza ni videl, njenih oči si ni mogel priklicati v spomin, tako kot si ni mogel obuditi v spominu Vršinega obraza. Zanj sta bila kot davno umrla prednika, ki živita v njem, samo še kot prijeten spomin, brez imena in obraza.

Čeprav ga je nekje žgalo in mu ni dalo miru ob misli, da bi vse to brezupno iskanje in naprezanje do skrajnosti človekovih moči lahko v trenutku sam pretrgal zgolj s tem, da bi stopil dol, do obal na drugi strani, ter povedal, kaj je vedel, mogoče samo slutil, pa vendar. S to drobno kretnjo, kot je beseda, bi rešil ženske trpljenja in negotovosti, možem pa odprl pot na morje, ker bi se lahko scela posvetili čolnu. Pa vseeno ni stekel, kar obstal je na razpotju, ki je vodilo dol na drugo stran in levo proti pokopališču. V tem, da se je igral z ljudmi, je celo užival. Odkril je v sebi nekaj, česar doslej ni poznal. Če se mu je do zdaj zdela igra, ki so mu jo mimo njegove volje podtaknili otočani, s tem da so go ves čas držali na suhem in mu niso hoteli ničesar povedati, je tudi sam sprejel to scela perverzno igro. Zdaj ko je bil visoko nad

morjem, sam pod viharnim vrhom, in je gledal daleč ven na razburkano morje, ki je obdajalo svet, in je vedel, da je tukaj na varnem, vzvišen nad ljudmi spodaj, je čutil moč, da lahko potegne svojo potezo.

Stekel je vstran od poti, ki se je spuščala na drugo stran, stal je že pred vhodom v gosto zaraščen prehod med visokim grmičevjem, skozi katero je vodil zelen predor proti obalam, in se v hipu premislil.

Zamikalo ga je prepovedano, hotel se je še enkrat vzpeti na morsko pokopališče, čutil je moč, da stopi tja, četudi so ga posvarili, naj ne hodi gor. To je bila njegova igra.

Pršil je droben dež, veter se je polegel, oblaki so se razpustili in se dvignili visoko na nebo, skozi megleno kopreno je že uhajalo sonce. Vse je bilo mimo, preden se je dodobra začelo. Trava, po kateri je stopal, je bila zdaj mehkejša, kamenje in skale so bili še vedno topli. Kmalu se je pred njim odprla zelena terasa, visoko na pečini, kjer so počivali sprani nagrobniki. Znova je začutil zamaknjenost in tišino, ki sta obdajali kraj. Počasi je šel med kamenje. Zanos, s katerim je privihral do sem, ga je zapustil, kot da je telesni opoj popustil, ko se je približal pokopališču.

Mislil je, da bo tukaj dokončno popolnoma sam, pa ni bil. Ko je prestopil nizko kamnito ograjo, že dolgo razrito in načeto od vetra, je osupel obstal. Ob enem od pomnikov, tik ob ograji, je nekdo sedel, sključen in zavit čez glavo v modro tkanino, zdrznil se je ob pogledu na skrušeno postavo. Hotel se je umakniti, steči daleč vstran. Nekaj časa ga je le gledal, bil je prepričan, da ga je človek moral videti, že ko je hodil proti pokopališču, in če se ni sam medtem umaknil, je mislil, da lahko ostane. Mogoče si človek to celo želi. Kljub vsemu je previdno pristopil.

Sprva je videl le velikanske bele roke, s šestimi prsti, ki so mirno štrlele izpod črnega puloverja in spokojno ležale prekrizane na kolenih. Čeprav so bile velike in obrasle s črnimi dlakami, so bile povsem nežne, skorajda še otroške. Ob pogledu nanje ga je dokončno zapustil strah. Potem ni videl skorajda ničesar več, obraz je bil globoko zakopan med kolena in glava pokrita z modro tkanino. Ker se človek še vedno ni zmenil zanj, kot da je nekaj globoko premišljeval ali celo spal na tem odljudnem kraju, ga je Andrijan nežno potipal po ramenu.

Mož se ni ustrašil tujčeve prisotnosti, kot da je to tukaj povsem običajno. Izkopal je glavo iz naročja in se počasi obrnil proti obiskovalcu, ne da bi spustil z glave pokrivalo. Pogledal ga je z velikimi modrimi očmi, ki so se lesketale kot južna morja. Povsem belo lice, iz katerega je štrlela le kakšna dlaka, je raztegnil v topel nasmeh, ki ga je še poudaril, tako da je za hip zatisnil morske oči.

Andrijan se je spustil k njemu in sedel na mokro travo, dež je povsem ponehal, kamenje je obsijala oranžna svetloba.

– Pero, je povedal mož svoje ime, ne da bi čakal vljudnostni pozdrav ali podajanje rok, to ju je takoj zbližalo, bolj kot ta odljudni kraj, kjer sta se srečala. Andrijan je bil prepričan, da človeka doslej še ni srečal, pomislil je celo, da mogoče tukaj zgoraj celo živi in da ga mogoče še nihče ni videl, lahko da je celo on tista nevarnost, pred katero so ga svarili, ne, to ne more biti, je brzdal domišljijo, ki se je pognala pregloboko.

– Iz katere hiše pa ste, je Andrijan vseeno vprašal po premoru.

– Jaz sem kapitan, je rekel odločno in se nasmejal. Velike modre oči so znova zasijale, bile so iskrene, o tem Andrijan ni podvomil, čeprav je bil odgovor nepričakovan. Pogledal je v Perove nežne roke, ki gotovo niso bile ribiške, trde in grčave, zdaj so se mu zdele še nežnejše, mehke in bele. Pa tudi tista šesta prsta sta bila vse prej kot običajna. Kapitan si je vedno predstavljal kot izjemne ljudi, s posebnimi lastnostmi, ki že na zunaj, s svojo pojavo, pričajo o svojem poslanstvu, tako da bi ta človek lahko bil kapitan, vendar ne na morju, je sklenil.

– Mirno je tukaj zgoraj, je rekel Andrijan in pogledal čez zeleno planjavo. Moral je odmakniti pogled z modrih, hipnotičnih oči, ki so sijale na mirnem obrazu nedoločljive starosti. Spreletelo ga je, kot da gleda v duha iz morja, ki se je za trenutek utelesil, preden znova zajadra, mogoče pa je res kapitan s kakšne potopljene galeje, je znova pomislil. Ni se mogel zbrati, venomer ko je pogledal v tiste roke ali oči, ga je zaneslo nekam daleč, kot sanjavega otroka.

– Tukaj se vsi poznamo, je rekel Pero in pogledal čez kamnite plošče, nekam v nebo, kjer je že sijalo sonce. Skoraj vsi, je nato še dodal, povsem mirno. Andrijana je spreletel srh, zadnje besede so ga v hipu

spravile iz dremeža, v katerega je lezel, dolgo je počasi drsel proti dnu, kjer bi lahko zaspal, vendar ga je zdaj nekaj predramilo, da se je pognal proti gladini, kjer mu je nekdo ponujal nežno roko.

– Na koga mislite, je poskušal izvedeti.

– Ne veste, ga je začudeno vprašal. Njuna pogleda sta se spet srečala in to je Andrijana le nekoliko pomirilo, četudi je bil že spet na trnih. Tisto, kar ga je preganjalo spodaj, mu je bilo že za petami, vedel je, da resničnosti ne bo mogel ubežati. Vendar pa je slutil, da ni prišel znova sem gor zaman, in to je hotel izvedeti, četudi se mu ni niti sanjalo, kaj bi lahko izvedel od tega milega človeka, ki gotovo ni imel veliko opraviti s posvetnimi rečmi. Vedno bolj je bil prepričan, da je Pero eden tistih, ki v mislih živijo nekje drugje, le telo imajo pripeto na ta svet. In takšne ljudi spoznaš takoj, ker nosijo poseben pečat na telesu, ki naj bi jih varoval pred vsiljivci, vendar je žal največkrat drugače.

– Ničesar še ne vem, ker nisem od tod, je poskušal pojasniti.

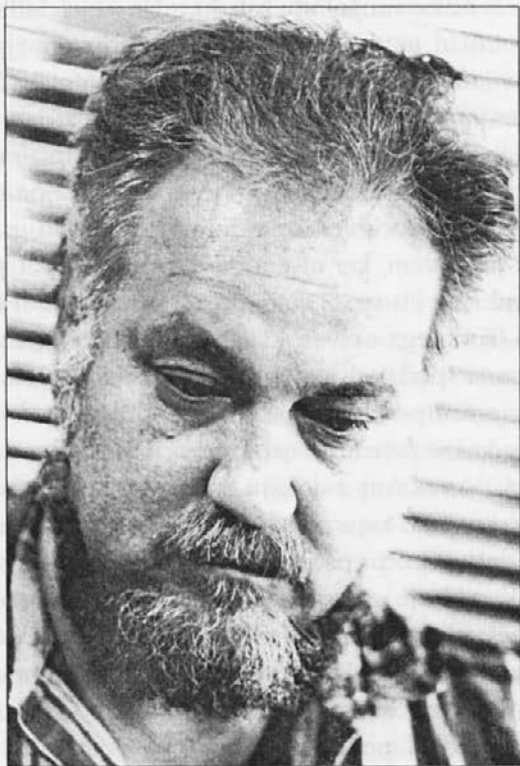
– Z ladjami smo jih vozili sem, od vsepovsod, tudi jaz sem imel svojo jadrnico. Tudi tega ne veš, kakšna je bila, je vprašal začudeno, saj pa je privezana spodaj, tista dvojambornica je moja, je še pribil.

– Ne, žal je še nisem videl, je rekel Andrijan. Hotel je nekoliko umiriti pogovor, ker se je že izgubljal. Pred očmi se mu je res za trenutek prikazal velik dvojambornik z dolgim kljunom, ki počiva v pristanišču, nedaleč od krčme, pred katero sedi kapitan in opazuje mladega mornarja, ki čisti palubo, vendar pa je v istem trenutku videl tudi zapuščeno pristanišče in kamniti privez pred krčmo, na katerem sedi Baraka in sanjari. Ni mogel več ločiti, kaj si Pero izmišlja in kaj je resnično. Vedno bolj je bil prepričan, da si Pero vse skupaj izmišlja ali pa ga načrtno vleče za nos. Ali pa je res tako odtrgan, samo to bo, si je rekel.

– Mrtve smo vozili, noč za nočjo smo vozili mrtve sem gor. Kdor je prišel z mano, je tudi ostal, je še dodal in se nasmejal s svojim milim licem.

INTERVJU

Peter Kolšek

Saj ste hoteli kaj romantičnega, ali ne?

Oseminštiridesetletni **Peter Kolšek** je pesnik, literarni in filmski kritik, slavist, komparativist, bivši učitelj, bivši urednik, publicist. Kadar piše kolumne za dnevni časopis, piše tudi o sebi in prek sebe, piše literarno. Ko recimo piše o doživljanju prvega maja, delavskega praznika, piše o trdem modrčku deklice, »ki sem hotel, da bi bila moja«, in je spala z glavo v njegovem naročju v travi, kjer sta se znašla. Je med tistimi, ki izbirajo najboljše pesnike in pisatelje. Uredil je nekaj literarnih monografij in jim dopisal spremne študije (Strniša, Jenko), sestavil je nekaj šolskih beril. Izdal je tri pesniške zbirke: *Elegije* (Lipa, Zbirka Rob, Koper 1986), *Menina* (Založba Wieser, Celovec-Salzburg 1991) in *Kletarjevo popoldne* (Založba Obzorja Maribor, Maribor 1996). Z Brino Švigelj Mérat sta izdala pisemski roman *Navadna razmerja* (Cankarjeva založba, Ljubljana 1998). Sodi med Slovence, ki največ vejo in čutijo o poeziji. In zdi se mi, da ima rad tudi gozd, gozdarjev sin, čeprav o tem nisva govorila.

Literatura: *Ali so vas že kdaj intervjuvali?*

Kolšek: Nikoli, vi ste prvi. To vas bo nekoč še proslavilo.

Literatura: *Zakaj tako pikro malodušje? Pa vi, radi delate intervjuje? Kaj vam dajo?*

Kolšek: Zato, ker teh reči v bistvu ne maram. Kristalno jasno pa je, da se vam nisem upiral. To najbrž pomeni, da po tihem celo mislim, da bi imel kaj povedati. Zaradi tega nelagodja sem rahlo siten. – Intervjuji niso moj najljubši novinarski žanr, a če imam dobrega sogovornika, se ne pritožujem. Vsekakor pa je dober intervju zahtevna oblika partnerstva.

Literatura: *»Nocoj bi ti lahko pripovedoval o tem, kako sem sit besed,« ste napisali Brini Švigelj Mérat. Očitno vam gre za intimno, posesivno razmerje do besede. ... storiti, da imajo besede vsaj minimalno eksistencialno pokritje ..., da je njihovo pomensko okolje jasno in prepričljivo ...» Kako, Peter, to storiti v intervjuju?*

Kolšek: Tisto sem napisal iz neke resnične naveličanosti. Kar pa zadeva tale intervju, vam ne morem reči drugega kot: poskusiva! Se bova na koncu vsaj bolje poznala, tudi to je nekaj.

Literatura: *Nedavno tega sem v Celovcu govorila z urednico založbe Drava, Helgo Mračnikar, ki mi je priznala, da se težko prebija skozi letošnji prvonagrajeni prvenec (Milovanje), ker da v njem ni odnosa do jezika. Veste, v Avstriji smo imeli dolgotrajno in temeljito recepcijo Wittgensteina, je rekla. Nisva imeli časa, da bi mi trditev utemeljila ob primeru Milovanja, a to zdaj ni najbolj zanimivo. Nerodno posploševanje odgovornosti ob uporabi imen pojmov pa je. Zato spekulativno vprašanje: Ali menite, da »pomanjkanje percepcije Wittgensteina« pomeni, da kar tjavendan brbljamo, lišpamo nagačene, izpraznjene pomene?*

Kolšek: Govoriti o brbljanju in lišpanju izpraznjenih pomenov, to ste lepo povedali, je danes aktualno, a tudi nevarno; zelo rado se namreč konča z novim brbljanjem. Kar zadeva literarno besedo, je ta od zrelega modernizma naprej zasuta z inflatornimi vzorci, žanrskimi, eksperimentalnimi in zlasti tistimi, ki izvirajo iz nedolžnega veselja nad svojo lastno »poetiko« – pa vendar zmeraj znova priplava na površje. Njeni rešilni čolni so močne literarne osebnosti. Te so zmeraj obstajale, težava je danes v tem, da je med njimi preveč literatov. Če pa me sprašujete o brbljanju v medijskem komuniciranju, ki se mu pospešeno pridružujejo nove in nove možnosti, vam lahko postrežem kar s prebrisanim sloganom za Telekom: Beseda je vredna vsak dan manj. Seveda se je smešno postaviti na stališče kakšnega svetopisemskega očaka, ki rohni zoper Sodomo in Gomoro sodobnega komuniciranja, toda eno je gotovo: beseda je prišla tako daleč, da tudi, kadar je »grda«, težko najde svoje še prazno grdo mesto. Da o »lepi« ne govorim.

Literatura: *Iz »plimovanja besed« ste imeli dobro priložnost izstopiti, ko ste pustili vodenje uredništva kulture dnevnega časopisa. Pa je zdaj res kaj bolje? Mislim na brbotanje v vaši novinarski okolici.*

Kolšek: To gotovo ni bil odločilen prispevek k epohalni zadregi z izpraznjeno besedo. Po šestih letih sem pač ugotovil, da sem namesto krotilec valov – ne mislim, da sem kaj takega bil, a reciva, da sem imel na začetku tak občutek – postal neinventiven in zlasti utrujen urejevalec

plaže. Bolje, seveda zame, je to, da se zdaj lahko ukvarjam zgolj s svojimi besedami. To pa ne pomeni, da se pogosto ne zalotim sredi svojega lastnega »plimovanja«. A vsaj nekaj malega se lahko izgovorim tudi na naravo novinarskega dela.

Literatura: *Še aktualno vprašanje. Kako ste se, glede na svojo nemondeno naravo, počutili spet na enem mednarodnih filmskih festivalov konec februarja v Berlinu? Ali nima tudi Berlin, kakor ga vidite, preluknjane duše kakor Beograd, o tem ste pisali Brini, ali ne živi tudi Berlin v konfliktu umazanije in starih palač? Kako nasploh čutite mesta? Z erotiko tujih hotelskih sob? Vam ugajata vonj letaliških ritualov, samota sredi vrveža in brezštevlnih možnosti »izstopa«?*

Kolšek: V Berlinu je tako, da je levo od festivalskega kina zanimiv erotični muzej, ki sem si ga ogledal že prvo leto, desno pa je živalski vrt, v katerega se namenjam vsako leto, a se zmeraj konča tako, da gledam slone samo skozi ograjo. Hočem reči, da filmski festival, posebno tako velik, kot je berlinski, zahteva celega človeka. Če hočete videti tri filme na dan in zraven vsak dan še poročati, vam res ne preostane drugega kot erotika hotelske sobe. To pomeni, da sem zelo zadovoljen, ko pozno ponoči končno sam s sabo ležem v posteljo, kvečjemu še pomežiknem prazni prijateljici buteljki, ki mi je pomagala napisati poročilo.

Literatura: *Vem, da tole ne teče ravno linearno, a zdaj bi me zanimala zgodba vašega odraščanja. Nekaj postaj poznam: Velenje, Gornji Grad, Polzela, Celje, Ljubljana. Kako ste se počutili v domači družini? Bi lahko rekli, da ste bili problematičen otrok? Navsezadnje že dolgo živite v Ljubljani, zapustili ste domači kraj, kateri koli že je bil. Senzibilen duh, kakršen ste, najbrž laže preživi v večjem mestu, ali ni tako?*

Kolšek: Bojim se, da vam ne morem povedati nič posebnega. Moja zgodba je zgodba podeželskega fanta, kakršnih je bilo v petdesetih in šestdesetih še nekaj. Velenja v tej zgodbi ni, drugo pa drži. Pri petih letih sem zapustil Gornji Grad, ker sta starša začela na Polzeli s sociali-

stičnimi krediti zidati hišo; to omenjam zato, ker se po selitvi iz mnogo imenitnejšega Gornjega Grada, to pa sem seveda ugotovil šele kasneje, nisem nikjer dobro prijel. Starša sta bila tipična mala človeka, o kakršnih ste najbrž kdaj brali v literaturi našega socialnega realizma. A to, da nista bila ne prava kmeta ne proletarca in ne uradnika, mi je morda preprečilo, da bi si bolj jasno izoblikoval »razredno zavest«. Mama, prodajalka, je ob nedeljah razgrnila tedanji Celjski tednik in zmeraj znova zavzdihnila: »Sama proklemana politika!« Oče, gozdar, je bil naročen na Lovca in mi je včasih pokazal kakšen spis, ki ga je priobčil lovski podmladek. Ko sem pred maturo oznanil, da grem študirat primerjalno književnost, sta oba tiho in s skrbjo prikimala, ne da bi vedela, v kaj se podajam. In ko sem se prišel v Ljubljano vpisat, pomladi 1970, sem na avtobusni postaji vprašal prvega človeka, kako pridem do Aškerčeve 12. Tedaj sem bil namreč drugič v Ljubljani in prvič sam. Če ste me že počastili s komplimentom o senzibilnosti, naj vam povem, da imate prav: doslej sem se po Ljubljani selil desetkrat in vse kaže, da se bom tudi enajstič.

Literatura: *Vse življenjske zgodbe so posebne. Prav rada bi izvedela še kaj o nadaljevanju, od tam, ko ste prišli v Ljubljano. In potem? Študentski domovi, Pirjevec, lokali na »ljubljski pivski transverzali« okoli filofaksa, da ne omenjam zasedbe le-tega? Kako je torej potekal proces transplantacije Savinjščana v prestolnico? In kako je potekal proces miselnega razmaha. Katere, mogoče tudi knjižne, teoretske, postaje so bile najodločilnejše?*

Košček: Ah, svojo mladost vsi tako radi mitiziramo – še preden se tisti kamen v vodi zares obrne. Nadaljevanje? Eno leto sem res preživel v študentskem naselju, moj cimer je bil Somalec Sam, črn kot oglje. Kadar je imel v sobi nekakšen vseafriški kongres ali ženski obisk, sem pobral knjige in odšel v Tivoli na klop. Potem sem dal v Delo oglas s šifro »Stara Ljubljana«. In dobil mansardo v Soteski, z njo pa tudi staro gospo Olgo. Soba je gledala na dvorišče gostilne Koper, velika pa je bila tri kvadratne metre plus mizica pod levim stropom in postelja pod desnim. Ko je zapadel na strehi sneg, sem moral najprej narediti luknjo vanj. Saj ste

hoteli kaj romantičnega, ali ne? Tam sem preživel šest lepih let, v najlepših časih je pri meni kak večer sedelo in ležalo tudi osem kolegov s faksa. Sicer pa je bila vinska transverzala ravna: Pod lipo – Mrak – Pod skalco; torej mimo Šumija. – O Pirjevcu jih je »pričalo« že toliko, da ne bom še jaz po nepotrebem izgovarjal njegovega imena. Žal je bilo tako, da je dva meseca po tistem, ko sem pri njem vzel diplomsko nalogo, umrl. – Miselni razmah in teoretske postaje? Sliši se imenitno, ampak najbolj so me v tistih letih zaposlovala sentimentalna vprašanja.

Literatura: *Kam zahajate k počitku in ali ga potrebujete veliko? In na zabavo? Kako je res s tisto »flašo refoška v prtljažniku«, o kateri piše Milan Kleč v knjigi Intimna srečanja s sodobniki? Tam vas je Marko Derganc portretiral okobal na železniški zapornici, kratkohlačnega, kocinastega, Kleč (vam) maha izpred ulične svetilke, ob vaši katri in zaboju z napisom refošk, vi pa pestujete steklenico s prav takšno nalepko.*

Kolšek: Sama nespodobna vprašanja. K počitku ležem najraje k svoji puncu. Pa vi? Na zabave hodim kar k sebi domov, v oštarijah ni več pravega veselja ali pa sem jaz prestar. Tista »flaša refoška v prtljažniku« resnično obstaja, vsaj v nezimskem času, kajti žeja redko kdaj počiva. Temu, da je prišla v slovensko literaturo, pa botruje nevoščljivost prijatelja Kleča. Pa ne zaradi flaše ali katre, ampak zato, ker spijem precej več kot on, a delujem, tako si domišljam, vsaj na zunaj, nekoliko bolj trezno. Ne morem mu pomagati, čeprav sem se nekaj časa trudil.

Literatura: *Pišete pesmi o vinu, že vaš »davni ded je hodil naokrog / z veliko amforo na hrbtu, / nemara pa je še kdo od kasnejših / kot sirotni viničar pripravljaj pot / socialni literaturi ... (iz pesmi Vino, Elegije, 1986). Katero spremembo po vinu imate pri sebi najraje in katero vino najraje pijete?*

Kolšek: Kar zadeva pesem, je lirski subjekt nemara nekoliko pretiraval. Kar pa zadeva vprašanje o spremembah po vinu, ste se z njim dotaknili čiste ontologije pitja. Na kratko: ko pozno ponoči sedim ob oknu, s steklenico refoška ob sebi, me navdaja občutek, da se stvarnik morda

vendarle ni zmotil, ko je tudi mene priklical v svoje občestvo. Nedvomno gre za smer znotraj agnostične fenomenologije.

Literatura: *Nekaj o kritiški recepciji Navadnih razmerij. Še najbolj ekspresivna, pa tudi »stilno zaznamovana«* je Silvija Borovnik, ki je zapisala: »V zvezi z njo (žensko literaturo, op. a.) Kolšek ugotavlja, da je dobrih pisateljic, hudičevo malo', obenem pa je dobro razvidno, da o tej temi sploh noče razpravljati in da prikritih sporočil svoje pariške prijateljice ni sposoben razumeti, češ – saj tudi jaz lupim krompir in likam srajce, pa zato še ne prirejam simpozijev. Na Brinine spodbude se odzove značilno antifeministično slovenceljsko, medtem ko mu skuša ona nadse občutljivo in ranljivo dopovedati zgolj to, da »ženske ustvarjajo z drugega brega reke', ker da so na strani življenja in ne vodijo vojn.« Vaš komentar na to feministično kritiko, Peter?

Kolšek: Dr. Silvija Borovnik se med drugim ukvarja s feminizmom v literarni vedi, torej ima prav. Sintagma »antifeministično slovenceljsko« je sestavljena iz prizadevanja kar dveh uglednih slovenskih žensk, zato bi bil, če bi nasprotoval, zanesljivo pogubljen. Edino, kar mi ostane, je drobna pesmica, ki sem jo napisal v mladih letih in je nisem nikoli objavil, njen naslov pa je Zakaj sem postal zagovornik žensk. Z njo bom skušal omečiti srce meni sicer drage Silvije, ko jo spet srečam.

Literatura: *Sicer pa so Navadna razmerja pravcata uspešnica, vsaj če je soditi po izposojanosti v knjižnicah. Po vsem blejskem kotu knjige ni mogoče takoj dobiti, tudi na filofaksu in v Mestni knjižnici je ni bilo. Povedali so mi tudi, da sta z Brino nastopila v oddaji Res je!. Kakšno držo zavzame pesnik v takšni (populistični?) oddaji (morda vaša znana ironija?) in kako ocenjujete moje ugibanje o uspehu knjige, ki je tudi Manca Košir »ni mogla odložiti, dokler ni prispela do konca«?*

Kolšek: Razmeroma velik interes za to knjigo je tudi mene presenetil. Ne znam si ga razložiti drugače kot z določenim voajerizmom, ki se pač rad prilepi na biografsko neposrednost. Ali gre tudi za postmodernistično nagnjenje k epistolarnemu, dnevniškemu, spominskemu samorazgaljanju, si ne upam trditi. Vsekakor pa lahko rečem, da nisem imel,

in kompanjonka Brina zanesljivo tudi ne, v mislih nobenega načrta, ki naj bi korespondiral s postmodernizmom – to seveda ni dokaz.

Res, v oddaji *Res je!* sva z Brino nastopila, ker je tako pač uredila njena iznajdljiva urednica Miša Molk. Uredila je tudi to, da je knjiga dobila ministrovo subvencijo mimo vrste, to morda ni lepo, bilo pa je zabavno in koristno. Pesnik v populistični oddaji? Nekateri pesniki smo pač popularni, tu ni kaj dodati! A veliko bolj se me je dotaknilo tisto, kar je oddaji sledilo. Ljudje, tudi taki, ki me komaj poznajo ali sploh ne, so mi čestitali za imenitni nastop na televiziji. Namreč: če se v črnilu svojega obraza trudiš leto in dan, ni to nič v primerjavi s tem, da na televiziji eno uro uganjaš norčavosti. Saj to sem načeloma vedel že prej, a na svoji koži še nisem občutil, da je tako krvavo res.

Literatura: *Vaša znanja, vsaj tista javno izpričana, se gibljejo tudi okoli dveh osi: filma in poezije. V sedemdesetih, ko ste začeli publicistično kritično delo, so vas najpoprej zanimali filmi. Kje so stičišča med filmom in poezijo in ali so sploh pomembna?*

Kolšek: V zvezi s filmom bi raje kot o znanju govoril o privrženosti. Na gimnaziji smo imeli filmski abonma. Bergmanov *Sedmi pečat* in Antonionijeva *Rdeča puščava* sta bila zame razodetje. Od tedaj imam film rad, čeprav nisem nikoli resno razmišljal o tem, da bi ga privilegiral na račun literature. Če se izrazim nekoliko metaforično: film je zame dnevna zadeva, poezija nočna. Kajti nikoli še nisem sanjal, da sedim na tistem znamenitem režiserskem stolčku, o pesmi, ki sem jo zjutraj pretopil v tekst, pa že velikokrat.

Literatura: *Dovolite, naj me zdaj zanima le poezija. In vprašanje bo indiskretno. Opažam namreč dihotomijo med vašim strokovnim delom – ko nastopate kot sestavljalec antologije slovenske poezije (Mihelač, 1993), ki jo skupaj z Dragom Bajtom začenjata z Valentinom Vodnikom, sklejata pa z Alojzom Ihanom – in med vašim pesniškim ustvarjanjem. Kako je utemeljena (najbrž težavna?!) odločitev, da vaše lastne pesmi (do takrat ste imeli že dve pesniški zbirki) ne sodijo med antologijske pesmi slovenskega cvetobera?*

Tu ne more biti nič indiskretnega. Drago Bajt je pripravil novejši del, jaz starejšega. Tudi če bi mislil, da moje pesmi sodijo v to reprezentativno antologijo, se mi zdi logično, da bi se jim kot eden od sestavljalcev moral odreči.

Literatura: *Kako ste potem sprejeli potezo Tadeja Čatra, ko je v Antologijo sodobne slovenske poezije z naslovom Do grla v mulj vraščeno (Mondena, Grosuplje 1997), sposojenim pri Ivu Frbežarju, vključil tudi pet vaših pesmi iz vseh treh pesniških zbirk?*

Kolšek: Najbrž hočete reči, da bi moral vihati nos. Ne bom rekel, da o svoji poeziji nimam nobenega mnenja, a zagotovo sem zelo daleč od tega, da bi z njim skušal usmerjati recepcijski promet.

Literatura: *-In čeprav so med pripadniki Crnkovičeve generacije razlike, ki znašajo tudi do pol svetlobnega leta, na primer med kakšnim Alešem Debeljakom in Marcelom Štefančičem ml., so si v enem vendarle vsi podobni bolj, kot bi to zahtevala logika generacijske kohezije: vsi imajo briljanten smisel za samopromocijo, za ljubeznivo opozarjanje na prisotnost, za mehke oblike nastopaštva. To je vsekakor nekaj, česar pri svoji generaciji ne uspem najti niti tedaj, ko gre za težje individualne primere.* Glede teh misli, ki jih je spodbudila, kakor sami pravite, neka Crnkovičeva kolumna o generacijah, bi imela dve vprašanji. 1. Z moje pozicije z vašim napredovanjem ni bilo prav nič narobe, saj vendar sedite v žirijah, ki odločajo o najvišjih slovenskih kulturniških, pisateljskih in pesniških dosežkih, vodili ste kulturno redakcijo osrednjega slovenskega dnevnika, sestavljali ste srednješolske učbenike (Silvija Borovnik tudi v njih pogrēša ženske, kakor je izvajala v referatu na slovenističnem simpoziju v Murski Soboti lani) in antologije. Kaj so storili deset let mlajši od vas, česar vi niste? Nastopaško besedičili in se grabežljivo nasmihali morebitnim delodajalcem? 2. Prosila bi vas še za kratko oceno generacije, rojene v sedemdesetih. Ne vem natanko, po kom bi jo poimenovala, ker »opinion makerji« z najmočnejšo samopromocijo niso tudi njeni najmočnejši umi.

Kolšek: Kdo pa je govoril o napredovanju? To ni bil nikoli moj pro-

blem. Ko me ne bi študentski in sedanji kolega iz kulturne redakcije Dela pred štirinajstimi leti opozoril, da obstaja razpis na začasno izpraznjeno mesto, bi najbrž še danes gulil kateder na šentviški gimnaziji. V učiteljskem poslu se nisem počutil slabo, res pa je, da sem sredi osemdesetih zelo slabo prenašal ponižujočo vlogo slovenščine v usmerjenem izobraževanju, zato sem bil spremembe vesel.

Drugo vprašanje zadeva tisti spis o Crnkovičevi generaciji. Marko, moj sosed v službi, je bil njegov povod slučajno, ker je pač tedaj priobčil nekaj takega. Morda sem zagrešil napako, ker sem svojo generacijo, torej rojeno okrog leta 1950, obravnaval kot neko razmeroma monolitno psihosocialno skupino. Vanjo sodi namreč marsikdo, od Dimitrija Rupla do Jaše Zlobca in že omenjenega Kleča ali Borisa A. Novaka. Skupni imenovalc te generacije je morda samo to, da smo vsi otroci socializma, ki smo v razmeroma trdem socializmu – trdem, kar zadeva skromno izbiro mentalnih in vedenjskih vzorcev – tudi odrasli. To pomeni, da smo mejo socialne promocije, ki se je nakazovala v osemdesetih, prestopali s težjim korakom, nekateri tudi travmatično. Generacija, rojena deset let kasneje, se je na biotop družbenih in družabnih vzorcev veliko lažje požvižgala. S tem stapovezani njena lahkotnost in neodgovornost pri izrekanju javnih zadev. In seveda ta zračni subjektivizem in ležerni individualizem, ki premoreta odgovor na vsako vprašanje, preden je to sploh zares zastavljeno. A zdi se, da je zgodovina pravična oziroma ciklična. Že naslednja generacija, ki danes tudi že kroji našo duhovno usodo, hoče nekaj mrmrati o vrednotah, o tradiciji, skrbi jo metafizika. Jasno mi je, da je naslavljanje generacijskih očitkov jalov posel; če so usmerjeni navzgor, naletijo na nerazumevanje, če navzdol, zbujajo posmeh. Pameten človek se s to logiko, ki je v bistvu biološka, ne bi smel prepirati; tako kot se nima smisla kregati z vremenom.

Literatura: *Ko ste po obdobju srednješolskega učiteljevanja, ki vam je, po Kleču, »prineslo tudi nekaj popularnosti med dijaki, zlasti tistimi, ki čepijo, kadar lulajo«, prišli na Delo, je zaživela tudi danes znamenita recenzentska kolumna na naslovni strani Književnih listov. Kakšno zasnovo je takrat imela in kam je prišla do danes?*

Ta kolumna je danes stara enajst let, prežvečila je torej okrog šeststo knjig tekočega slovenskega leposlovja in esejistike, v njej pa se je zvrstilo sedem recenzentskih peres, to pa je morda premalo. Zasnovo je imela takšno, kot jo ima danes, se pravi, pisati o novih knjigah na dveh tipkanih straneh. Pobuda je bila res moja, a jo je tedanji urednik Janez Zadnikar sprejel, ne da bi, kakor se reče, trenil z očesom.

Literatura: *Tudi sami pišete literarne kritike. Občutite kdaj pritisk avtorjev, pesnikov in pisateljev?*

Kolšek: Če odštejem, da mi ljudje pošiljajo svoje knjige, zlasti tiste, ki so izšle v samozaložbi, z razumljivo željo, da bi o njih pisali, tedaj zunanjih pritiskov, vsaj name, ni. Tukaj ne bom omenjal nepomembnih ekscentrikov, ki so normalen literarni pojav. Pač pa obstajajo težko določljivi notranji pritiski, ki so povezani s tem, da se na Slovenskem pač skoraj vsi poznamo in da se imamo – nekateri – tudi vsaj malo radi. Trudim se ostajati na tistem nivoju, ki ga je zastavil Cankar v sicer obrnjenem smislu, ko je rekel, da o Župančiču kot človeku sicer nima najvišjega mnenja, da pa njegovo poezijo zelo ceni. Kako razdvojiti osebnost, s katero rad popiješ tri deci in se z njim iskreno trepljaš, ko je beseda recimo o ženskah, o njegovem literarnem delu pa imaš »ločeno« mnenje, to je vprašanje, ki si ga neslovenskemu literarnemu kritiku večinoma ni treba zastavljati. Ne bom rekel, da ga zmeraj razrešim povsem neizprosno, a bog ve, da se trudim.

Literatura: *Pred nedavnim je v Večerovi Čitalnici izšla kritika Mateja Bogataja o zbirki kratkih zgodb Janija Virka Pogled na Tycho Brahe, ovenčani s Prešernovo nagrado. Recimo, da knjigi ni bila naklonjena. Malo kasneje je razhuden Virk togotno, očitno zelo pod stresom v intervjuju za taisti časnik žaljivo okarakteriziral kritika Bogataja, na istem mestu pa je prikrito polemiziral tudi z vami. Ste brali ta intervju?*

Kolšek: Če imava v mislih isti pogovor z Janijem Virkom v Večer, tedaj Virk z mano ni polemiziral prikrito, ampak zelo odkrito, in ni polemiziral, ampak je kratko in malo povedal, da ni mogel dobiti nagrade Prešernovega sklada, dokler je bil tam predsednik komisije za literaturo

Peter Kolšek. Ko je prišel na moje mesto intelektualca takega formata, kot je Rudi Šeligo, pa so stvari lepo stekle. Po tej logiki torej ni pomembno, kakšna je stvar, ki naj bi dobila nagrado, ampak kdo je predsednik komisije. Vsaj zase lahko rečem, da se tako velike moči v komisiji nisem zavedal, najbž zato, ker nisem intelektualca Šeligovega formata. In nisem vedel, da imam kaj proti Virku – kot človeku; zdaj se bom težko prepričal, da ne bi imel.

Literatura: *Podobne reakcije bi bilo pričakovati predvsem po objavi vaše morebiti najostreje kritike, ki je popolnoma sesula knjigo Lukna Kristijana Verbiča. Tudi gospe v dokumentacijskem arhivu Dela so si to trgajočo kritiko zapomnile in mi jo fotokopirale kot primer vašega sarkazma. Ste se kdaj kasneje pogovarjali s Kristijanom Verbičem?*

Kolšek: Tisto knjigo sem razumel kot tipično literarno nastopaštvo in temu primerno pač odreagiraj. Tega namreč izrazito ne maram. Če se ne motim, sva se z avtorjem ob neki bežni priložnosti seznanila, a o tem nisva govorila. A tudi če bi, kaj pa naj rečem!

Literatura: *Kako bi označili, če sploh, seveda, sodobno slovensko pesništvo? Ali večina le-tega še zmeraj nastaja v »risu (post)simbolizma, cepljenega na ... modernizem in postmodernizem«, kakor je v oceni zbirke Kletarjevo popoldne (4. 7. 1996) vaše misli ponovil Matevž Kos? Ob razmisleku o slovenski poeziji ste bili mnenja, da je v njej čutiti premalo telesa. Lahko o tem poveste kaj več?*

Kolšek: Zastavili ste mi naporno vprašanje, vredno eseja. Začel bom s spoznanjem, da je poezija na Slovenskem nenavadno cvetoča dejavnost. Kadar sem kje zunaj, v kakšni zelo veliki knjigarni, letos sem bil v Berlinu v eni taki s štirimi nadstropji, grem pogledat na oddelek za poezijo. Zmeraj znova se moram prepričati, da je poezija skoraj odstavljeno knjigarniško blago. Tiči v kakšnem kotu, police pa ponujajo zaprašena hrbitišča klasikov, zbirko meni neznanega sodobnika je videti le tu in tam. Več kot očitno je, da je pri nas poezija izjemno živa literarna žival. Ali je to naš nacionalni anahronizem ali pa gre za svetovno – no, evropsko – epohalno diskontinuiteto, ki že zelo dolgo traja, ne vem.

Če gledam na to stvar kot pesnik, se o njej seveda ne sprašujem; kaj me briga, kako pojejo na primer Nemci, jaz bom pel toliko, kolikor mi je slavec grlo ustvaril. Če pa gledam na zadevo kot kritični opazovalec, sem prisiljen k določeni redukciji, disciplini, samospraševanju: zakaj bi kopičil nakopičeno! Zelo ugledni literarni zgodovinar je pred leti v nekem intervjuju dejal, da ima občutek, da imajo nekateri slovenski pesniki drisko; izraz je drastičen, ampak za marsikateri opus, vsaj za njegov del, natančen. V zadnjih tridesetih letih je na Slovenskem nastalo ogromno zbirke, ki se hranijo s tistim duhom, ki je ušel iz modernistične steklenice. Gre za zmes inflatornega jezika in obupnega ožemanja (poslednjih in izsiljenih) metafizičnih počutij – govorim seveda o poeziji priznanih avtorjev. To je poezija, ki je neposredno izkušnjo sveta zamenjala s tehnopoetiko, anekdotičnost z erudicijo in eksistenco z eksotiko. Vseeno je, ali stvar imenujem »postsimbolizem« ali »postmodernizem«, gre za polnjenje praznine z neobstoječim materialom. Nekaj takega sem imel mimogrede v mislih s tistim »telesom«. Sodobna slovenska poezija je resnično cvetoča, a ima žal redko omamen vonj. To je živalca, ki večinoma guli goličavo, kjer ni vijolic.

Literatura: *Kakšen pa je potemtakem vaš odnos do pesniške tradicije, predvsem v začetnem obdobju? V preteklem letu je namreč literarna periodika postregla z majhnim forumom o vrednosti slovenske literature devetnajstega in zgodnjega dvajsetega stoletja. Nekaj let ste o tedanjih avtorjih predavali v šoli, sestavljali ste šolska berila, izbrali, uredili in spremno besedo ste napisali v knjigi Pesmi Simona Jenka (MK, 1990), Dragotinu Ketteju ste posvetili III. spev Sloves v zbirki Elegije. Je tedanja poezija zelo diferencirana? Kako je s tem, gre za dobro poezijo?*

Kolšek: Omenjate Jenka in Ketteja, tu gre nedvomno za dobro poezijo. Kette, iz njega sem na slavistiki diplomiral, je imel, kar sodobni poeziji občutno manjka: resnično orfejevsko vedrino. Murn odtehta vsaj polovico kasnejšega modernizma. Župančiča je v sicer zlikanih meščanskih hlačah več, kot gre vanje domačega pesniškega postmodernizma. Pa Gradnik, Kosovel in Vodušek? Ti pesniki so že dolgo zakopani pod nanose silno urgentnih vprašanj, ki jih menda pred umetnost postavlja

menjava tisočletja, in pod tranzicijsko draperijo nereflektirane slovenske duhovne zgodovine.

Literatura: *Kdo od sodobnih svetovnih pesnikov ima res omamen vonj (mogoče po zemlji, kleti ali telesu, ki ga v slovenščini pogrešate)?*

Kolšek: Od mene želite slišati imena? Žal sem večinoma odvisen od prevodov, a ti zanesljivo prinašajo najboljše. Omejil se bom na dve dami in dva gospoda, ki mislim, da – kot štirje elementi – dobro predstavljajo povojno svetovno poezijo. Sylvia Plath diši, kljub veliki kultiviranosti, po animalični bolečini. Wisława Szymborska po bedi in veličini najbolj vsakdanjega življenja. Czesław Miłosz po emocionalni zgodovini totalitarizma. In Fernando Pessoa po otroško nedolžni refleksiji zahodnjaške dekadence.

Literatura: *Za vas je značilna tudi zrela avtodistanca. V uspehi recenziji, ki jo je ob izidu vaše zbirke Menina v Dnevniku objavil Denis Poniž, avtor pripoveduje o vašem bistrem opazovanju, rahlem, rahlem posmehu sebi in drugim, drugim zaradi sebe in sebi zaradi drugih. A to distanco do sebe in do drugih ste zgostili v nenavadnem, svežem početju, namreč v recenziji svoje pesniške zbirke. Najbrž ste se morali ob tem zabavati? Najprej je treba povedati, da ste počakali na izide drugih recenzentskih zapisov, preden ste se, skoraj pol leta po izidu, tudi sami odločili napisati kritiko sebe. Vas je do tega pripravil kateri prej objavljenih zapisov ali pa ste pač želeli ponuditi ultimativno razlago poezije Petra Kolška?*

Kolšek: Hvala za uvodno pohvalo, a najprej vam moram reči, še posebno glede na tisto, kar sem rekel zgoraj, da se nimam za profeta. Žal sem tudi sam nekakšen pesnik, ki mi lahko kdo, ki sem ga morda po tihem užalil, reče, naj bom raje tiho. Ta zagatni položaj, v katerem sem se znašel v dvojni in torej -nečisti- vlogi, je res dobro izrazila tista ocena moje lastne zbirke, ki je bila, toliko si lahko štejem v čast, nenavadno dejanje. »Kritiko sebe« sem napisal iz več razlogov. Prvi, zunanji, je bil ta, da je tedaj tako nanoslo, da je na tistem mestu pač ne bi nihče drug. Drugi je bil, da sem hotel preskusiti, koliko se znam

postaviti nad samega sebe; in ko sem se sesul, čeprav s samoironijo, sem mislil resno, četudi je to za koga morda mazohizem. In tretji, hotel sem dokazati, da tudi sesuti pesniki lahko preživijo, to pa na Slovenskem ni samoumevno. Zabaval sem se res, a glede na to, da ste vi prvi, ki to reč sploh omenjate, sem bil očitno in žal tudi edini.

Literatura: *Pa pogledjva, kaj ste ugotovili za svojo poezijo. Nič kaj prijazno ji očitata depresiven občutek, ki vam ga poraja, pa temeljno nejasnost in negotovost, odsotnost razvidne, definitivne poetike (kaj sploh to je?). Poezija, ki je potpurijski cepič »vseh« ključnih pesniških tem, da ne more biti drugega kot tematska razvalina. Erotika, ki impregnira Menino, da je »večni pesniški diskurz neuslišanih«. Zbirka premore »enormne količine samopomilovanja, frustracij, resentimenta«, razsežnost ontološke vertikale pa se na »eni strani izgublja v melanholičnem občutku za minljivo, na drugi pa v lahkotni, pravzaprav lahkomišelni konceptiji življenja; ta počiva na površnem, v ničemer utemeljenem vitalizmu«. Če dodam še vaše misli o »kakofoničnem navzkrižju struktur«, o »retardiranem modernizmu in nereflektiranem tradicionalizmu« in sklep, da se po »Menini, ki je zdrava in trdna planina, pase nekakšen neokreten, nezanesljiv in po malem že premražen pesniški subjekt«, me vse skupaj spomni na Prešernove zabavljajske pisarije in jasno je, da ste izpljunili vso nevero v kritiško početje sebe in drugih. Bi vas sploh kdo lahko še bolj razsul? Ali bolje: bi si sploh kdo to upal?*

Košček: Zakaj si ne bi upal? Tudi s tistim o neveri v kritiško početje nimate prav. Nasprotno, mislim da prav rigorozna refleksija, ki ne pozna slovenskih rodovnih povezav, lahko ohranja našo poezijo pri močeh, s kakršnimi se je polnila v preteklosti. A tako natančno ste našli nečednosti, ki sem jih očital svoji poeziji, da nama – najbrž za konec – ostane eno samo logično vprašanje: Zakaj jo, po vsem tem, sploh pišem? Zato, ker vidim v njej edino »naravno« zagotovilo, da je mogoče ohraniti zvezo med besedo in življenjem – o tem sva govorila na začetku. Vse drugo v literaturi je literatstvo.

Spraševala je **Urška Černe**

DRUGE CELINE

Milton Acorn *Pesmi*

Rosa, solze žalovanja jutra

Mislim na golobico, ki je nisem nikoli videl
 – njene peruti kakor tobačni listi, je vonj kadila, in barve kot smetana,
 oči ji črno bingljajo med stopicanjem, ob preplašenem vzletavanju;
 krogi, ki jih te oči opišejo med šumečim prhutanjem, šepet in žvižganje
 kril – sence ter senčne barve misli in sveta:

da golobica nikdar ne žaluje, ne v svojih krikih,
 razen v svojih mislih, kjer misli na solze,
 majhne in okrogle, kot bi bile žive, ki polzijo po osenčenih
 obraznih gubah;
 in v solzah, posebno v tihih solzah, se vse spreminja v tkanino lepote ...

Preklet sem smrt, ki je najresničnejši obraz Boga
 – srdit prst, ki golta zlatice, senca, globlja
 od vse podvodnosti valov; ko ta prst lahko potrka
 ... izgineš.

Duhovnik v črnini in z zlato obrobljenim trebuhom
 je grozil, kot da je smrt kakor vsi boleči sivi prebliski
 najslabšega v življenju, da je življenje, ki se nadaljuje –
 kot da je krik, v katerem se grlo nenehno trga, drobi
 in je vnovič rojeno

A ko mi je bilo trinajst let, se je pojavil Konfucij z besedami
 in v sanjah kakor dvoje veselih oči nad brado, kot sonce in luna
 nad gozdnim svetom;

rekoč: – »Ne poznaš življenja ... Kako boš poznal smrt?« In tiho, kakor nasmeh zarodka, je njegovo smejanje zraslo v to, kar lahko imenujete moja duša.

Mislil sem, da ima smrt nejasen vonj in zelo bežen okus, ki se raztopi, ko se sprašuješ, kakšna je – kakor luč, ki se izvija iz zadnje zvezde na robu vesolja, njeno ukrivljeno, vzvalovljeno čelo kakor krila, nobenih oči za njo, nobene bratske luči ali misli na luč ni pred njo, nobene misli; kakor da te z jezikom oblizne levinja, ki prêde ...

In hkrati sem zanikal, s še manj strahu kot svojega tako-bahavega, ah-strogega Gospoda, sem zanikal, da je smrt vedno resničnejša od trenutka, ko me atomi obsipajo, šelestijo kot dežne kaplje – da moj nagrobnik *je*, da vsak posamezen trenutek *je*, stoji kakor ta kamen na dveh mojih draguljih, kačastih očeh, na glavi moje izoblikovane sledi skozi čas; da bo vse, kar je zdaj resnično, še vedno resnično na kateri koli dan, ko ne bom umrl.

In vendar, spet, sem pomislil: »Bom umrl ...« Ne boj se ... Ker grožnja duhovnika je bilo življenje, ne smrt: da preživi le del mene, moja bolečina, da preživim

le še kot bolečina, bolečina prežame vsak moj delček, in postane življenje, ki bo kričalo moje ranjeno ime na vekov veke, prav kakor me je prisilil, da sem ga že sam vpil: tega sem se bal, a zdaj je prešlo, razen v mojem zanikujočem smehu, kakor majhna, zlata roža, iztrgana, ki pada in se premetava v lahнем valovanju vetra ...

V teh dneh, preden umre staro, nemišljeno zlo

Časa, se utelesi

v človeškem telesu, v možganih in v jeziku, ki pljuva po osramočenih, da bi si zarisalo in izbojevalo svojo večnost:

da zli ljudje so; in da so zli,

je resnica, ki lahko v mislih neizmerno boli, a

napovedujem njihovo smrt, ne pa svoje:

in ta misel je moja tolažba –

Ne bojim se ... A kakor majhna vijolična proga na vratu gruleče golobice (neke izmišljene vrste),

žalujem ... Ihtel sem nad sabo

kakor smejoč otrok, kot sin, ki sem ga izgubil, in vsi izgubljeni otroci – izgovarjal sem njih imena, kakor jih izgovarjajo na rojstnem otoku:

iz ust kakor iz zvona;

in valovi modrega, južnega morja so se zivali prek korenin mojih trepalnic,

kakor da bi bile gozdnate obale.

Predstavljati si tulipane

Nabreklo srce v mislih, prisotnost škrlatnega
 ... sanjati, da pogoltnoš barvo,
 mlačen sladoled in mir pod popkom.

Moje umetnije so nemogoče sence,
 ki jih vidim pod zaprtimi vekami, vzdevki,
 s katerimi ljubkujem svoje prijatelje, ne izboljšave,
 ki jih prinese čas, ko prehaja, ampak tihota,
 nenadna in zdržljiva, neke v možganih ukoreninjene rože.

Najteže je, da se sprijazniš s svobodo
 ... z bolečino izbire, bolečino
 izbire, da te drugi ne vzame, kakor se ti hočeš,
 ampak kot del njenega lastnega obstajanja;
 rože so bolj tihe; počivajo
 sredi tvoje lobanje, kakor krhko izrezljane čaše:

in so drhtljaj, kapljanje, brezglasna
 nežnost, ki vsebuje globoko luč tebe in
 ljubeče dopuščanje tvojega življenja,
 pribežališče pred jezo.

Oh, s kakšno močjo

Oh, s kakšno močjo
in nežnostjo, le s kakšno močjo
in nežnostjo si
z njo prvokrat

(ker si se sprijaznil z zmrzaljo
vsako leto, ker si se sprijaznil
in obdeloval njene dežele, ker si
se spustil v jarek, kjer ptice preskušajo
svoj glas, in se oglasil zraven)

(ker prihajaš sem, prihajaš, in
naj pride, naj pride,
ker nisi zalival
svojega zbadajočega ponosa, ker si
se dotikal, se umikal in čakal pol koraka stran
potrpežljivo dolgo, in nazadnje
se stopil v njeno stapljajoče se
prihajanje),

– ko je čas samo njen, a ti si si drznil
uganiti, da se bo odklonila od svojega padanja skozi veselje. Oh,
vsaka roža se odpre samo v enem jutru, in sonce,
sonce ... Tudi zanj je prvič.

Pesem za astronaute

Kot divja raca zameglí obarvano podobo
sončnega vzhoda s krili, hitečimi
v deželo, ki jo pozna le njen nemir srca,
tako je pravi dom človeka veter,
ustvarjen iz njegovega diha,
in najgloblje vdihne v skrivnostih.

Nove zvezde. Podobe na nébesu.
Glasovi. Kako polna
mora biti ladja, oko,
ki preiskuje praznino!

Kanada je vonj borovcev.
Zapustil sem svojo deželo in se vrnil,
da bi to izvedel in postal njen.
Če hočem biti Zemljan, moram zapustiti Zemljo:
in kaj je Zemlja?
Šepet trave?

Semena kipijo,
potujejo, s strašljivim
zmagoslavjem ...

Indijanec, ki je tekel skozi puščavo,
je pod svojim jezikom shranil koščico,
da bi pil slino, in
njegova koža je pomnila tisoče nežnih dotikov
– prstov njegove ljubljene.

Naravna zgodovina slonov

V dvokilskih možganih slona
je cel svet hkrati miza in sekret,
kjer se klati, ko išče živež, in v pozdrav spušča
velike prdce. Bučanje v njegovem želodcu
je kot zvijanje planetarnega sistema, ki se krči.
Dolgo je begal, njegov jezik je hrepenel, da bi iztisnil sokove
iz popolne jagode, nežnejše in slajše,
čepprav tako velike kakor lubenica;
in ko je ponoči buden, pušča za sabo takšna znamenja, da so pritlikavci
popadali in utonili v njegovih velikih, duhtečih močvirjih govna.

V dvokilskih možganih slona
veter zbeži pred prepihom njegove sape,
reke so sladki požirki, in ocean
je po nekaj korakih preglobok, da bi brodil v njem.
Zemlja je enolična, trese se
in vedno jo je treba skrbno preskusiti, sicer
se bo sesula v neprehodne kepe in razpršila,
in pustila, da velika zverina zarjove pod zvezdami.

V dvokilskih možganih slona
se zdijo pritlikavci tako hudobno iskreni,
in vztrajno razdirajo stvari. Zverina ne more
dojeti zapletenosti uničevanja, njegove misli se vedno

obrnejo k drugim stvarim, k zelenim širjavam,
h krhkemu gozdu. Če bi se lahko le enkrat spustil
k trivialnostim, bi z zemlje pometel vse svoje mučitelje,
v enem samem kihanju, tako močnem, da bi ga lahko videli z Marsa.

V dvokilskih možganih slona
sta sonce in luna dva koščka v čudoviti in zapleteni igri žog,
ki je vsekakor povezana z njim ... o tem nikoli ne dvomi,
da se je nebo odprlo in sta se dež in grom spustila,
da bi mu pomagala. Sanja o mastodontih
in mamutih in še vedno njegov ponos bije
kakor srce celega sveta; ve, da bi se lahko stegnil
do konca vesolja, če bi le mirno stal in si predstavljal ta napor.

V dvokilskih možganih slona
so spesnjene pesmi le tih nadomestek smeha,
njegove misli, ko počiva v senci,
so dolge in slovesne kakor romani, in svoje tovariše pozna
po imenih, ki se razlikujejo po lastnostih jutra.
Razmišlja o opoldnevu in o večeru, ki sta prekrita
z okusom po noči. Ljubi svoje trdo, prehojeno skrivališče,
kakor druga plemena ljubijo svoje hiše, in spominja se,
da je pustil odluščeno kožo in svoj vonj
kot znamenje in trajni odtis, kjer koli je bil.

V dvokilskih možganih slona
 bi bil celoten Slovar knjižnega jezika premajhen,
 da bi zaobjel vse pojme, ki so konec koncev pretežki,
 da bi bili omenjeni vsak posebej;
 zato seveda zverina nima jezika,
 samo večno, zamišljeno oklevanje.

V dvokilskih možganih slona
 je upogibanje rilca nenehna zabava,
 ki se njegovi popolni nedolžnosti nikoli ne zdi perverzna;
 s koščki sveta ravna tako vznemirljivo
 nežno, da je ves njegov čas
 izpolnjen in izčrpan z ljubeznijo.
 Ni prepočasen, da se spari s kakršno koli samico,
 in je blažen, v veličastnih in prijaznih gibih, in prav lepo je to
 čutiti vse tja do občutljivih, velikih slonjih nohtov na nogi.

In ko ga njegov spodbujeni bodičasti ud
 zbode, ko napoči njegov strašni čas, postane
 ena sama nepremišljena, zmedena masa ... Nobene misli,
 samo dvajset ton pohote, besno lovi kite
 in pajke, da bi jih posilil. Sperma pada v celih kepah
 in cel gozd je lepljiv, cele kolonije mravelj
 se bodo še več rodov hranile z njegovim posušenim semenom.

V dvokilskih možganih slona
ni prostora za spoznanje smrti, zato stare prijatelje
ves čas pričakuje, njegova potrpežljivost
presega čas življenja ledenikov in stoletja
žvenketajo kakor bobenčki igrač. Življenje se mu zdi
kot poteg čopiča na platnu večnosti.
In začetku kakega prekletstva posveti
mного misli, tako kot tudi sredini in koncu.

Pesem nebes za božič

Kot hlape mleka, prah atomov, ki se prerivajo kakor sršeni,
vsrkava nebesna meglica velike trakove same sebe v novo sonce,
surovo od luči, prežeče na starševske meglice; glasnika
daljnim astronomom, ki so žejni besede, besede,
ki jim bo razklenila usta: Nikoli nisem izgubil svojega verovanja
ali izruval korenin svojih oči iz srca ...
Vsakega prekletstva se radostim, in muka se razrašča
sredi stare ljubezni, postane novo središče,
utripajoče sevanje, in razbija
me glene saje smrti, ki se je držijo;
ko jaz še vedno korakam po ritmu krvi,
jedru duše v tistih starih zgodbah
o kraljih in belovročih novih zvezdah, čudovitih otročičih,
podobnih Zevsu, ki je z vekanjem napolnil votlino Krete, da je donela
kot orgle,
rojenemu, da s posmehom izzove stare, okrutne bogove.

Gotovo so vsaj enkrat, ko se je rodila nova zvezda,
trije stari možje opustili svoje mrke sanjarije
o mumijskih povojih, s katerimi so ovili svet,
in gotovo so našli vsaj enega otročiča,
ki je zgrabil za kratki rep velikega, nerodnega časa ...
Kajti rojstvo za rojstvom večbarvna bitja Zemlje
uhajajo iz reda in odplešejo narazen, vpijejo svoja imena in števila,
da bi se spet zbrala, kričeč in suvajoč s komolci,
v oblike, ki jih prvič vidiš v otrokovem videnju.

Za božič zvončkijam kakor belobradi dobrodušnež s severa,
ki na nevernem, trmastem in pisanem oslu vijuga
po sledeh modrecev čez puščavo odraslih ljudi,
kakor kaktus, ki je med rastjo zastal v trpečih držah: dokler,
prijazno sprejet in obkrožen z vevericami, ne najdem dečka Neba,
s svetlorjavimi očmi, okni v druge dimenzije,
ki zdaj gledajo ven na čudež, ki zdaj gledajo noter,
da se čudijo ... Nisem prišel z darovi,
ampak zaradi darovane sedanjosti vesolja, nenavadne, posejane
s čudnimi, puhastimi živalmi, modre od visokih nebes,
izpraznjenih, da se napolnijo moji možgani,
zaradi meteorjev, ki jih je ulovil in jih cvrčeče poslal mimo mojih ušes:
in zaradi sebe, ki sem postal čuden kot star totem,
kot debel hrast, ki se začne majati, groteskno
hoditi s svojimi koreninami mimo krpic teme in sončne luči.

Prevedel in opombo napisal **Marcello Potocco**

Milton Acorn se je rodil leta 1923 na Otoku princa Edvarda v Kanadi. Njegova poezija se tesno prepleta s karizmo, ki si jo je ustvaril na kanadskem literarnem prizorišču kot boemski, skromen, vase zaprt, toda samosvoj tip, ki je z enako zagrizenostjo kljuboval tako političnim in socialnim krivicam, nesmiselnosti kanadske družbe kot elitizmu akademskih pesniških kolegov.

Acorn skuša svoj socialni angažma vplesti v poezijo, ne da bi jo tako politiziral, podlago za tak projekt pa je našel v dialektičnem materializmu, ki ga je bolj kot v filozofskih razsežnostih odkrival kot ključ do razumevanja svojega lastnega čustvenega nemira, hkrati polnega neizmerne ljubezni in neizmerne jeze do vsega, kar ga je obdajalo. Iz tega nasprotja raste njegova poezija kot analiza posameznikove duše in šele prek nje kot analiza družbe, od tod pa izhaja tudi nasprotje med romanticizmom, ki ga zaznavamo v vsebini, in zaznavnim vplivom modernizma v obliki njegovih pesmi. Leta 1970, ob izidu zbirke *Okusil sem svojo kri*, je Acorn prejel *kanadsko nagrado za poezijo*, ki so mu jo kolegi podelili v znak protesta zoper odločitve žirije, da mu za tisto leto ne podeli najprestižnejše literarne nagrade, *Governor General's*. Prejel jo je George Bowering, to pa je večina literatov začutila kot napad na avtentičnost kanadske poezije, saj je ta v svojo poezijo odkrito uvajal vplive ameriških pesnikov (Black Mountain Poets). Razlika med Boweringom in Acornom pa ni tako velika, kot se je zdelo, saj izhajata iz Olsonove teorije o projektivnem verzju, oba pa sta med omenjenim skandalom tudi že presešla enostranskost svojih prvotnih pozicij. Acorn je v nekaj značilnih pesmih združil usmerjenost k stvarnosti predmeta z zvočnostjo forme, usmerjenostjo na jezik ter izrazito postmodernistično razsredinjenostjo oblike, pomenov in smisla (na primer v pesmi *Rosa, solze žalovanja jutra*). Tako je že naznanjal prihod nove generacije kanadskih pesnikov (med drugim Cohena, Atwoodove in Ondaatjeja). Nagrado *Governor General's* je dobil leta 1975 za zbirko *Otok je Minago*, v kateri se tematsko še bolj kot v prejšnjih zbirkah vrača k svojemu rojstnemu Otoku princa Edvarda. Umrl je leta 1984, potem ko je napisal več kot deset pesniških zbirk, ki nihajo po kakovosti. Med najpomembnejše štejejo zbirke *V ljubezni in jezi*, *Lomljivke*, *Tarča so možgani* ter *Okusil sem svojo kri*, antologijski pregled pesmi, napisanih v letih 1956–1968. Iz njega povzemamo tudi priobčene pesmi.

ZADNJA IZMENA

Philippe Delerm

Požirek piva in drugi drobni užitki

Vonj po jabolkih

Vstopimo v klet. Takoj vas prevzame. Jabolka so tam, razvrščena so na letvah narobe obrnjenih zabojev. O njem nismo razmišljali. Nikakršne želje nismo imeli, da bi nam tolikšen val preplaval dušo. Nič ne pomaga. Vonj po jabolkih se je razlil. Le kako smo lahko toliko časa vzdržali brez tega trpkega in sladkobnega otroštva?

Nagubani sadeži so najverjetneje božanskega okusa, zdi se, da zaradi navidezne izsušenosti, katere sladkobni okus se je vtisnil v vsako gubo. Vendar nam ni do tega, da bi jih jedli. Sploh pa ne, da bi v prepoznaven okus spremenili to lebdečo moč vonjav. Bi rekli, da diši lepo, da diši močno? Seveda, ne. Prihaja od daleč ... Neki notranji vonj, vonj po boljšem jazu. Vanj se je ujela šolska jesen. Vijolično črnilo, s katerim smo počekali papir s seštevki in bistrumnostmi. Dež biča talne ploščice, večer bo dolg ...

Vendar je vonj po jabolkih več kot le preteklost. Na *nekdaj* pomislimo zaradi močnega in obsežnega spomina na klet, posuto s solitrom, na temačno podstrešje. In vendar moramo živeti tukaj, pokončno vztrajati. Za nami so visoke travne bilke in vlažni sadovnjaki. Pred nami pa topla sapa, ki se razdaja v senci. Vonj se je navzel vseh rjavih, vseh rdečih s priokusom nekoliko kislega zelenja. Vonj je prežl mehko lupine, njeno komaj zaznavno hrapavost. Izsušene ustnice vedó, da žeja ne bo pogašena. Če bi ugriznili v belo meso, se ne bi zgodilo nič. Morali bi se spremeniti v oktober, spečo zemljo, obok v kleti, dež, pričakovanje. Vonj po jabolkih je boleč. Je vonj nekega močnejšega življenja, počasnosti, ki si je ne zaslužimo več.

Brati na plaži

Brati na plaži ni lahko. Biti zleknjen na hrbtu je skoraj nemogoče. Sonce nas slepi, knjigo je treba držati nad obrazom. Nekaj minut gre, potem se obrnemo. Na bok, naslonimo se na komolec, ena roka se opira na sence, druga drži knjigo odprto in obrača strani, a tudi to je precej neudobno. Pristanemo torej na trebuhu, roki imamo spodviti predse. V višini sonca je vedno nekoliko vetra. Mali sljudasti kristalčki se prikraadejo v vezavo. Zrna peska se na sivkastem in lahnem papirju žepnih izdaj nakopičijo, izgubijo sijaj, pozabimo jih – to je le dodatna teža, ki jo brezskrbno raztresemo že po nekaj straneh. Toda na težkem, zrnatem belem papirju prvotnih izdaj se pesek vsiljuje. Razporedi se po kremnato hrapavi površini in se tu in tam svetlika. Je kakor dodatno postavljanje ločil, neki drug odprt prostor.

Tudi vsebina knjige je pomembna. V veliko zadovoljstvo nam je poigravanje z nasprotji. Brati odlomek Léautaudevega *Dnevnika*, v katerem se posmehuje prav nagrmdenim telesom na plažah v Bretanji. Brati *V sencih cvetočih deklet* in se zvezati z obmorskim svetom veslačev, senčnikov in staromodnega pozdravljanja. V soncu zaplavati v deževno bedo Oliverja Twista. Kot d'Artagnan odšepati v težko julijsko negibnost.

Tudi delati -v barvah- je dobro: v neskončnost razvleči Le Cléziojevo *Puščavo* v svojo lastno; tedaj se po listih razsuti pesek navzame skrivnosti Tuaregov, počasnih modrih senc.

Če predolgo beremo s predse razprostrtimi rokami, se brada ugrezne, usta pijejo plažo, zato se vzravnamo, roke prekrižamo na prsih, ena občasno zdrsi navzdol, obrača liste in jih označuje. Zakaj naj bi bil to najstniški položaj? Prav ta prinaša branju novo razsežnost nekakšnega melanholičnega ničā. Vse to zaporedje položajev, poskusi, lenobnosti, nepravilna slast, vse to je branje na plaži. občutek imamo, da beremo s telesom.

Jesenski pulover

Vedno pride kasneje, kot bi si mislili. September je minil tako hitro, poln obveznosti začetka novega šolskega leta. Ko se je spet vrnil dež, smo si rekli: »Pa je jesen«; sprijaznili smo se s tem, da je vse skupaj le oklepaj pred zimo. Vendar smo, ne da bi si to prav priznali, nekaj pričakovali. Oktober. Prave ledene noči in dneve modrega neba na prvih orumenelih listih. Oktober, kuhano vino, nežno mehko svetlobe, ko sonce postane prijetno šele ob štirih popoldne, ko se vse spremeni v ovalno mehko iz kamnite ograde padlih hrušk.

Torej potrebujemo nov pulover. Odeti se v kostanj, podrast, bodičaste lupine kostanja, v rožnato rdečilo rusul. V mehki volne zrcaliti letni čas. In vendar je izbiranje novega puloverja kot izbiranje novega ognja, ki bo začel ugašati.

V zelenem odtenu? Irsko zelena, zelena zmečkanega graha, meglic, raskavega viskija, divja in samotna kot polja šote, pristrižene trave. Kaj pa rdeč? Toliko je rdečkastih barv Ofelijinih las, želja poskusiti kot kdaj prej, kruh – maslo – medenjake, predvsem pa gozdove, rdečilo tal, rdečilo neba, neulovljive vonjave sejmišč in lesa, jurčkov in vode. Zakaj pa ne iz surove svile? Pulover iz velikih zank, mrežast, kot da bi kdo imel še vedno čas plesti za vas.

Res velik pulover: telo se bo izgubilo, postali bomo letni čas. Pulover na prsni vdolbini, v upanju, da ... Dobro se je, pa četudi le zase, tako, odtenek na odtenek, igrati s končnostjo stvari. Izbrati udobje melanholij. Kupiti barvo dni, nov jesenski pulover.

Telefonirati iz govornice

Najprej je vse skupaj le niz materialnih zagat, ki so vedno nekoliko nerodne: težka hinavska vrata, za katera ne vemo, ali jih je treba riniti-vleči ali vleči-riniti; iskanje telefonske kartice med vozovnicami za metro in vozniskim dovoljenjem – ali ima še vedno dovolj impulzov? Potem s pogledom, prikovanim na zaslon, ubogați navodila: snemite ..., počakajte ... V pretesnem, že zarošenem prostoru se počutimo neprijetno ujeti. Tipkanje številke na kovinske gumbе sproži piskajoče in hladne zvoke. V pravokotnem helepipedu se počutimo kot ujetniki, a manj osamljeni kot zaporniki. Hkrati vemo, da gre za iniciacijski obred: potrebne so kretnje, ki ubogljivo sledijo togemu mehanizmu, da bi dosegli najintimnejšo toplino, najbolj zapuščeno – človeški glas. Pravzaprav tudi zvoki brezčutno peljejo k temu čudežu: hladnemu odmevu tipkanja sledi neke vrste popkovinasta pesem, spremenjena, ki vodi k oprijemni točki – končno, vse težji udarci zvonjenja v ritmu bitja srca in dvig slušalke, kot odrešitev.

Prav v tem trenutku dvignemo glavo. Prve besede pridejo z izborna banalnostjo, lažno brezbriznostjo: »Ja, jaz sem – ja, dobro je bilo – sem tik ob kavarnici, saj veš, na trgu Saint-Sulpice.»

Ni pomembno, kaj povemo, pomembno je, kaj slišimo. Noro, koliko nam lahko o človeku, ki ga imamo radi, pove že sam glas – o njegovi žalosti, utrujenosti, krhkosti, intenzivnosti življenja, njegovi sreči. Brez kretenj, sramežljivost izgine, pojavi se jasnost. Nad trapasto sivim telefonskim blokom se tedaj zbudi drugačna jasnina. Naenkrat vidimo pred sabo pločnik in kiosk s časopisi, mulce, ki se kotalkajo. Način, na katerega nenadoma sprejmemo to, kar je onkraj stekla, je nežen in čaroben, kot da bi se z oddaljenim glasom rodila pokrajina. Na usta se prikrade nasmeh. Kabina postane lahna in ni več steklena. Glas, tako blizu, tako daleč, nam pravi, da Pariz ni več kraj izgnanstva, da na klopi naletavajo golobi, da je jeklo poraženo.

V avtu izvedeti za novico

«France Inter, ura je sedemnajst, čas je za obvestila, bral jih bo ...» Na vrsti je kratka glasbena napoved in potem: «Pravkar smo prejeli tragično vest: Umrl je Jacques Brel.»

Na tem kraju se avtocesta hitro spusti v nič kaj očarljivo dolino, nekje med izhodom za Évreux in tistim za Mans. Že stokrat smo se peljali mimo, naša edina skrb je bila, kako bomo prehiteli težak tovornjak in se začeli vznemirjati, ali imamo drobiž za plačilo avtoceste. Naenkrat je pokrajina izsekana, njena podoba zamrznjena. Zgodi se v delčku sekunde. Vemo, da je fotografija posneta. To neznano sivo pobočje s tremi pasovi, ki se vzpenjajo proti dolini Sene, dobi značaj, edinstvenost, ki je nismo slutili. Morda se bo v podobo ujel celo rdeče-bel tovornjak Antor z desnega pasu. Kot da bi odkrivali resničnost kraja, ki ga nismo želeli spoznati, ker smo ga povezovali le z dolgočasjem, rahlo utrujenostjo; temačna abstraktnost potovanja.

O Jacquesu Brelu smo shranili kup podob, spomine iz najstniških let, povezane s šansoni, fizično razlivanje ovacij, ko je v Olimpiji leta 1964 pel *Amsterdam*. Toda vse bo izginilo. Čas bo minil. Najprej bomo poslušali veliko Brelovih šansonov, veliko *hommageov*. Potem nekoliko manj in nazadnje skoraj nič. Vsakokrat se bo vrnila tista dolina z avtocesto, dolina trenutka, ko je prišla novica. To je absurdno in čarobno, vendar pri tem ne moremo nič. Življenje ustvarja svoj film, vetrobransko steklo avta postane zaslon, avtoradio pa kamera. V glavi se vrtijo koščki filmskega traku. In prav potovanje je krivo za varljivo domačnost pokrajin, ki se ena za drugo zbrišejo, potovanje, ki se lepega dne razjasni. Smrt Jacquesa Brela je avtocesta s tremi pasovi, z velikim kamionom Antar na desnem pasu.

Skoraj bi lahko jedli zunaj

Pomemben je ta *skoraj* in pogojnik. Tisti hip se zazdi noro. Šele začetek marca je, čez teden so bili še dež, veter in toča. Potem pa: hopla. Že zjutraj je prišlo sonce z medlim žarenjem, mirno močjo. Opoldanski obrok je pripravljen, miza pogrnjena. Toda tudi notri se je vse spremenilo. Okno je priprto, zunaj hrum, ki lebdi.

«Skoraj bi lahko jedli zunaj.» Ta stavek pride vedno v istem trenutku. Hip preden gremo k mizi, ko se zdi, da je prepozno, da bi spremenili ritem, ko je krožnik z zelenjavo že postavljen na prt. Prepozno? Prihodnost bo to, kar boste z njo naredili. Norost vas bo morda pahnila v to, da boste pohiteli ven vročično pobrisat mizo, predlagali puloverje, usmerjali pomoč, ki jo vsakdo pokaže z nerodno razigranostjo in nelogičnim tekanjem. Ali pa se boste vdali in kosili na toplem – stoli so še preveč mokri, trava je tako visoka ...

Ni pomembno. Šteje to, da ta kratki stavek pride ob pravem času. Skoraj bi lahko ... Kako prijetno je življenje v pogojniku, kot nekoč v otroških igricah: «Ti bi bil pa lahko ...» Izmišljeno življenje, ki se postavi nasproti resničnosti. Skorajda pravo življenje: ta svežina na dosegu dlani. Majčkena zasanjanost, ki jo je povzročilo obredno okušanje domačih navad. Lahen vetrc zmerne norosti, ki spremeni vse, ne da bi kaj spremenil ...

Včasih rečemo: «Skoraj bi bili lahko ...» To je žalosten stavek odraslih, ki so na Pandorini skrinjici v ravnovesju ohranili le nostalgijo. Toda pridejo dnevi, ko si lahko natrgamo dan v lebdečem trenutku mogočega, v krhkem trenutku iskrenega odlašanja, ne da bi že vnaprej uravnavali utež na tehtnici. So dnevi, ko bi skoraj lahko.

Nepričakovano povabilo

Res ni bilo predvideno. Imeli smo še delo za naslednji dan. Oglasili smo se, da bi se o nečem pozanimali, in potem:

Bi večerjal z nami? Ampak bolj po domače, bo, kar pač bo!

Tistih nekaj sekund, ko začutimo, da bo povabilo prišlo, je slastnih. Zaradi misli, da se bo prijeten trenutek podaljšal, seveda, pa tudi tiste o spremenjenem ritmu časa. Že dan je bil zelo predvidljiv, večer je naznanjal gotovost in ustaljen program. Potem pa, ena sama sekunda in že imamo nekaj zelo izbornega: ko se to zgodi, lahko stvarjem spremeniš potek. Seveda boš za.

V tem primeru ne gre za nič formalnega: ne bodo vas utaborili v naslonjač za predpisan aperitiv. Ne, pogovor bo brbotal v kuhinji – poslušaj, kaj pa, če bi mi pomagal olupiti krompir? Z lupilnim nožkom v roki si pripovedujemo najgloblje in najbolj spontane reči. Mimogrede pohrustamo redkvico. Če smo nepričakovano povabljeni, smo skoraj del družine, skoraj domači. Gibanje ni več omejeno. Imamo dostop do skritih koticov, do omar. Kam spravljáš gorčico? Diši po šalotki in peteršilju in zdi se, da prihajata od zdavnaj, iz oddaljene gostoljubnosti – morda tistih večerov, ko smo za kuhinjsko mizo delali domače naloge.

Beseđe se razmaknejo. Ni treba, da tečejo brez prestanka. Zdaj so najboljše tiste prostranosti med besedami. Brez zadreg. Listamo knjigo, ki smo jo po naključju potegnili iz knjižne omare. Neki glas reče: »Mislim, da je vse pripravljeno,« in odklonili bomo aperitiv – čisto zares. Pred večerjo se bomo posedli okrog pripravljene mize in klepetali, noge bomo zataknili na nekoliko višjo prečko slamnatega stola. Če nas nepričakovano povabijo, se počutimo dobro, popolnoma svobodno, popolnoma lahkotno. S črno hišno muco v naročju se počutimo posvojene. Življenje se ne premakne več – pusti se nepričakovano povabiti.

Potopiti se v kalejdoskop

Potopimo se v to japonsko sobo ogledal; odkrijemo skrite pregrade; okusimo svetlobo, ujeto v zadušljiv kartonski valj. Gledališče senčnih skrivnosti, golih kulis iger svetlobe, sten iz zatemnjenega ogledala. Tam se pripravlja čudež v vsej nejasni krutosti pomnoženih podob. Oba konca valja nista nič posebnega: na enem je butasto, očitno majhno kukalo za opazovalca, na drugem so med zamegljenima krogoma stisnjeni barvni kristali, živahno pobarvano steklo, zmehčano z občutkom meglene in prašne oddaljenosti. Spodaj premočrtna predstava, na vrhu hladen pogled. In vendar se med obema koncema nekaj pripravlja, na skrivaj, v temačnosti, v zaprtosti, v tej tako gladki cevi, ki jo prekriva tanek sloj zrcalnega papirja, tako neznanega, pogosto neokusnega, s prepletenimi arabeskami.

Gledamo. Znotraj se, kakor bi tekla voda, drobijo dragulji, sinje-modri, starinsko vijolični, zamolklo oranžni. Orientalске steklene palače, harem severnomorskih ledenih plošč, sultanovi snežni kristali. Edinstveno potovanje, ki se začne vsakič znova. Potovanje turkizov ob nabrežju severnih draguljev, potovanje granatnega jabolka na odprtih, odišavljenih prostranstvih toplih zalivov. Izmišljene dežele, brez imen, ki bi jih lahko našli na zemljevidu. Čisto malo premaknemo valj; smo že drugje, veliko dlje; za nami, vroča in hladna dežela se razstavi s komaj slišnim, bolečim zvokom lomljenja.

Kaj nam mar, kaj zapuščamo. Nekaj pobarvanih steklenih kristalov se ponovi in si izmisli novo deželo. Čakamo podobo, in skoraj bi bila ta, ki prihaja, vendar nikoli v celoti ne pride. Ta mala razlika v celoti določi ceno tega potovanja in njegovo vrtoglavost, včasih skoraj obup: nikoli si ne bomo mogli lastiti dežele gibajočih se kristalov. Mozaik neba se ne bo nikoli vrnil: angelsko zelena in rdeča gledališkega baržuna.

Mozaik ima geometrično slovesnost vrtov pri Louvru in tesnobno intimnost kakšne kitajske hiše. Strop, zid ali deska, podoba zemlje, ki lebdi v breztežnosti raztreščenega prostora. Treba je ostati, se dolgo uničevati – če odložimo tulec, bomo že z najnežnejšo kretljivo pretresli vsebino; dih postane ciklon, palača odleti.

V temnici premišljuje skrivnost. Vse se izgublja in vse se prepleta, vse je lahno in vse je krhko. Nič nam ne pripada. Le nekaj negibnih sekund lepote, okrogle potrpežljivosti brez želja.

Tiste malo čiste sreče mine, držimo jo med palcem in sredincem obeh rok. Treba se je le dotakniti.

Nedeljski večer

Nedeljski večer! Ne pognemo mize in ne pripravimo prave večerje. Drug za drugim si v kuhinji, kot pač nanese, izbrskamo ponedeljni prigrizek – zelo dober je mrzel piščanec z gorčico v sendviču, zelo dober je kozarček bordojca, ki ga izpijemo na mah, da bi izpraznili steklenico. Prijatelji so ob šestih naenkrat odšli. Ostane nam lep kos večera. Naredimo si kopel. Pravo nedeljsko kopel, z veliko modre pene in obilico časa, v katerem se prepustimo lebdenju med vatasto meglenima ničema. Ogledalo v kopalnici postane vlažno in misli se zmehčajo. Še zlasti ne smemo premišljevati o tednu, ki se končuje, še manj o tistem, ki se začneja. Pustimo, da nas očarajo majhni valovi izpod prstov, ki jih je zgubala vroča vlaga. Ko je vse prazno, se končno iztrgamo. Vzeti knjigo? Ja, takoj. Zdajle bo še najboljša rešitev televizijska oddaja. Najneumnejša bo čisto ustrezala. Ah, gledati zato, da gledamo, brez alibija, brez želje, brez opravičila! To je kot voda v kadi: otopenost, ki vas obda z utripajočo blagodejnostjo. Do večera se počutimo povsem udobno, nadvse komot. In takrat pride mala melanholija. Televizija počasi postane neznosna, ugasimo jo. Znajdemo se drugod, včasih v otroštvu, z nejasnimi spomini na skrbno odmerjene sprehode po dnu šolskih skrbi in izmišljenih ljubezni. Počutimo se povoženi. Tako močan je kot poletni dež, ta mali val v duši, ki kar vabi, ta drobna, znana bolečina in blagodejnost, ki se vračata – to je nedeljski večer. Vsi nedeljski večeri so tukaj, v tem navideznem mehurčku, v katerem se nič ni ustavilo. V kopeli se prikazujejo fotografije.

Nabiranje robidnic

To je sprehod, ki ga morate narediti s prijatelji ob koncu poletja. Kmalu se bo začela šola, v nekaj dneh se bo vse znova začelo; torej prija ta zadnji sprehod, ki že diši po septembru. Ni se nam bilo treba povabiti, nismo čutili potrebe kositi skupaj. Le telefonski klic na začetku nedeljskega popoldneva:

Bi šli nabirat robidnice?

– Hecno, ravno smo vam hoteli predlagati!

Vedno se znajdemo na istem kraju, vzdolž cestice, na robu gozda. Vsako leto je robidovje bolj razbohoteno, bolj nepredirno. Listi so temnozeleni, nesvetleči, veje in trni v odtenku slezaste (bledovijolične), ki spominja na progast papir, s katerim pokrivamo knjige in zvezke.

Vsakdo je opremljen s plastično posodo, v kateri se jagode ne bodo speštale. Nabirati začnemo brez prevelikega navdušenja. Dva ali trije lončki marmelade bodo dovolj in z njimi se bomo kmalu sladkali ob jesenskih zajtrkih. Toda največji užitek je sorbet. Robidov sorbet, ki ga pojemo še isti večer, ledena nežnost, v kateri spi zadnje sonce, pojeno s senčnatim hladom.

Robide so majhne, črno sijoče. Raje zobamo tiste, ki so ohranile še nekaj rdečih zrn, kiselkastega okusa. Roke imamo hitro umazane s črnimi madeži. Zaman si jih brišemo v svetle bilke. Na obronku gozda postajajo praproti rdečkaste in se ukrivljene zlivajo nad vijolične bisere resja. Govorimo o vsem in ničemer. Otroci se delajo reveže, obujajo strahove ali želje, da bi imeli tega in tega profesorja. Saj, otroci so tisti, ki vodijo začetek šolskega leta, in robidničasta steza ima okus po šoli. Pot je mehka, komaj kaj valovita. Je pot za razpravljanje. Osvežena svetloba med plohama je še vedno topla. Nabirali smo robidnice, nabirali smo poletje. Na rahlem ovinku, kjer rastejo lešniki, zdrsnemo v jesen.

Philippe Delerm (1950) je francoski avtor, ki je v svoji pisateljski karieri napisal dober ducat knjig, boljše rečeno, knjižic. Ugled si je utrdil z romanom *Jesen* (Autumn, 1989), za katerega je leta 1990 prejel nagrado Alain-Fournier. Poleg zbirke impresij *Prvi požirek piva in drugi drobni užitki* (La première gorgée de bière et autres plaisirs minuscules, 1997), ki je bila v Franciji v preteklem letu ena najbolj prebiranih knjig, je pred kratkim spet objavil minimalistični romančič z naslovom *Deževalo je vso soboto* (Il avait plu tout le dimanche, 1998). Literarna kritika ga zaradi magične formule kratko-preprosto-globoko že nekaj časa uvršča med *minimaliste*, ki se v svojih knjigah posvečajo vsakdanjim, banalnim opravilom, v njih uživajo in ob tem nekam proustovsko ugotavljajo zakonitosti minevanja časa. Prepoznavni telegrafski slog je ravno prav sofisticiran, da ni banalen, vanj se vsakokrat vplete drobna melanholija, ki ni solzava. Velikih tem, razpravljanj, kritike v knjigi ne boste našli. Beremo jo na tresočem metroju ali pa na vlaku v bližnje mesto. Beremo jo ob srkanju kave na boljšem trgu ali pa v zasneženem nedeljskem popoldnevu. Vanjo lahko hitro vstopimo in izstopimo, toda traja le, dokler je odprta.

Prevedla in spremno opombo napisala **Mojca Medvedšek**

KRITIKA

Urban Vovk

*Kolos, ki se je rodil iz temnega alpskega jezera
in sledil soncu*

Matjaž Kocbek: KRETA

Spremnno besedo napisala Tea Štoka
Aleph, Ljubljana 1998 (Aleph; 60)

Kreta je ime zbirki (ki se mimogrede, vsaj zame, oblikovno uvršča med najlepše opremljene pesniške zbirke zadnjih let) sedemdesetih novih pesmi Matjaža Kocbeka. Če povem, da bom pisal o knjigi avtorja, ki je s svojimi ustvarjalnimi zanos v sedemdesetih in začetku osemdesetih let upesnjeval ultramodernistične jezikovne eksperimente in s tem sooblikoval estetsko angažirane svetove duha tedanje mlade, uporniške generacije umetnikov, ne povem popolnoma nič novega, tako kot tudi ne, če k temu dodam še ugotovitev, da so z devetdesetimi v njegovi poetiki, že z zbirkami *Ars amandi* (1992) in *Dvojček* (1996), v vsebinsko-izpovednem oziru nastale opazne premestitve poudarka in liričnega presežka z abstraktno imaginativne, subjektivistične na konkretnejšo, neposredno prezentnejšo ter s tem tudi komunikativnejšo raven rabe jezika. K temu naj, preden preidem k analizi *Krete* in njeni umestitvi v topografijo pesništva Matjaža Kocbeka, nakazano v uvodu, dodam še za pričujoči zapis dovolj natančno ugotovitev Aleša Debeljaka, ki v spremni besedi k *Dvojčku* poetiko Matjaža Kocbeka karakterizira kot *splet treh silnic*: «*avantgardne tradicije, vizije primarnosti besede in gnostičnega iskanja celovite resnice o kozmosu*».

Kreta je pesniška zbirka, ki se – kot je značilno za večino poetik, katerih organske korenine so v modernizmu ali pa imajo do njega le literarno afiniteto (in Kocbekova poezija je tej estetiki še vedno zavezana v nekaterih bistvenih momentih) – upira zgolj (na)enkratnemu in distanciranemu branju ter samopozabi, ki naj bi k takemu branju napeljevala. Zbirko sestavljajo trije cikli in prepričan sem, da ne gre za

vsiljeno poenostavljanje, če rečem, da je za *Kreto* najbistvenejši in najznačilnejši že prvi sklop tridesetih pesmi *Bon voyage* – še več: v tem prepričanju grem celo tako daleč, da si drznem ta cikel izpostaviti tudi kot dovolj samostojno celoto, ki bi enako dobro funkcionirala sama zase in skupaj še z drugim ciklom, z *Obredi*, bolje kot v pričujočem obsegu treh sklopov. A to (sicer zelo osebno) mnenje za zdaj puščam zgolj v tej domnevi, kot izziv, ki bo, najmanj to, terjal od mene še nekaj dodatne pozornosti ob posredovanju svojih vtisov.

Bon voyage (v bolj omejenem dosegu to sicer velja za celotno *Kreto*) je okvirno, v grobem, nekakšen ladijski dnevnik, dnevnik fizičnega, *horizontalnega* potovanja, plutja, ki pa ga pesnik nadgrajuje in povzdiguje v osebno hrepenenje po mistični združitvi v Enost, ki je v Kocbekovi poeziji že v verzih iz prejšnjih dveh zbirk prisotno z izrazitim panteističnim razumevanjem narave, ki jo prežema in ji daje popolnost Bog, istoveten z naravo. (»Bog je narava in narava je božja.« – *Tinos*) Kreta je kot otok tudi sinonim in metafora za (antični) grški svet v celoti, za prostor, kjer so se izkrcali Bogovi, za sredozemski sentiment nostalgije po ponovni združitvi v simbolno Eno. (»Prihajamo iz zemlje, namenjeni k zvezdam.« – *Na svidenje.*) Da pa bi lahko prejeli to Milost, postali *vezivo kozmičnega tkiva*, je treba iti prek samega sebe, oditi iz sebe, se *izsesati in prepustiti*, slediti soncu, Svetlobi, ki je *seme blagoslova*. *Obredi svetlobe* je bil, mimogrede, delovni naslov Kocbekove *Krete*.

Grški pesnik Giorgos Seféris je v svojem *Ladijskem dnevniku II* (1944) zapisal: »Nič drugega ne želim kot to, da bi govoril preprosto, / naj mi bo dana ta milost.« In če lirično domovino Matjaža Kocbeka znova povežem z njegovo *pravo* domovino, katere prisotnost je neizogibno vselej že posredovana z jezikom, v katerem ubeseduje (svoje) podobe, naj z besedami Uroša Zupana (»... in spoznavam, da obstajajo / dnevi, močnejši od podob, s katerimi / jih opisujem.« – *Hvar*) pridem k verzom *Besed* iz zbirke *Dvojček*: »Vsakič mi strese telo. / Vsaka beseda si / odreže svoj kos krvi. / Besede sence. / Razžrle so mi golt in kosti. / Vsaka nosi tuje podobe, / tuj zven, in nanizane me / stiskajo v ris.« *Besede se bojijo dneva*, upesnjuje Kocbek v *Kreti* to nadvse pretresljivo jezikovno aporijo – besede sence, besede teme so *obrabljene besede*,

ki ne morejo opis(ov)ati neposrednosti, ker je ta izrekljiva le v individualnem jeziku, a tudi ta ne more ubesediti, in se tako polastiti, osupljive preprostosti *zgolj dneva*, v svoji preprostosti močnejši od podob, *otovorjenih z glasbo* in pomenom, ki jim ga vsiljuje jezik. Pesniku, soočenemu z bolečino tega spoznanja, preostane le večna želja, priprošnja, da bi lahko govoril preprosto, a pri tem ne obrabljeno. Ni naključje, da je prav sredozemska pokrajina z morjem in soncem tista, ki človeka neusmiljeno izničuje v tej želji in ga prepušča molku.

Matjaž Kocbek je pesnik, ki v Enosti odkriva tudi senzualnost in erotiko, posreduje pa ju lahko tako žensko telo kot tudi sama narava. To je še posebno lepo razberljivo iz pesmi *Oliva*: »Vzamem se v naročje. Sežem v nebo in / ga miže utrnem. Sadež, ki mu je bog / določil obliko planeta. Zelenosivo hostijo / s kraljevim pečatom na tečaju. S povrhnjico, / ki je nežnejša od himena. / Z vonjem neznanskega ljubljenja in občudovanja, / sadež, ki odrešuje in zavezuje. / Velikomalo sončevo zrklo.« Erotika tako zanj ostaja tudi v *Kreti* osrednji mik neskončnega.

Zadnji cikel *Krete, Padec vase* (tak naslov ima tudi zadnja pesem Kocbekove prejšnje zbirke – *Dvojček*), nekoliko kvari vtis sicer zelo dobre pesniške zbirke z nekaj antologijskimi pesmimi (posebej je treba omeniti *Polnoč v Mikenah*, ki jo je pesnik posvetil Henryju Millerju). Te bodo, upam si staviti, prepričale tudi bralce, ki sicer niso ljubitelji poezije Matjaža Kocbeka. *Padec vase* je, kot se zdi, še najmanj *kretast* in najbolj nedodelan. Čeprav ne bi rad zapadel v moralizem in negativno ovrednotil nekaj slengizmov in vulgarizmov, zapisanih v nekaterih pesmih iz zadnjega sklopa knjige, lahko kljub temu navržem vsaj ta očitek, da siceršnji kompozicijski in sentimentalni ubranosti zbirke te pesmi delajo precej slabo uslugo.

Luka Vidmar *Obleganje Malte še ni končano*

TEMNA STRAN MESECA:
kratka zgodovina totalitarizma v Sloveniji 1945–1990

Nova revija, Ljubljana 1998

Zdi se, da nas Slovence oziranja v preteklost in premisleki o temnih straneh naše zgodovine od nekdanj navdajajo z nezaupanjem in nelagodjem. Namesto tega smo bili vedno pripravljeni in sposobni ustvariti romantične zgodovinske mite o Karantaniji, celjskih grofov ali pa kmečkih uporih, ki smo jih dvigali visoko nad glavo kot bandera in z njimi trudoma iskali svoje mesto v viharju zgodovine. Pri tem smo pozabili, koliko zaničevanja so morali od svojega naroda pretrpeti resnični velikani Trubar, Prešeren in Cankar. Kljub temu smo znali po njihovi smrti splesti narodni identiteti potrebni mit, oblikovati dragoceno ikono, vzroke za njihovo nesrečo pa poiskati v nedoločljivih tujih silah, ki smo jih poimenovali Cerkev, reakcionarna oblast stare monarhije ali Nemci. Vedno nam je bilo težko prevzeti odgovornost za svojo lastno preteklost, mnogo lažje se je bilo samopomilovalno skriti za mogočni tok zgodovine. Tudi danes, ko bi lahko napočil trenutek za umirjeno refleksijo in kritiko desetletij, ki ležijo za nami, se nam zdi vabljivejše mrmranje na pamet naučenih floskul o nesmiselnosti preštevanja kosti in oživljanja preteklosti. Mar se je mogoče pretvarjati, da preteklost ni del nas? Mar je mogoče preteklost ločiti od prihodnosti? Odpor, ki ga moderni človek čuti ob razkrivanju ali premisleku preteklosti, je strah pred samim seboj. Misliti namreč ne pomeni le biti, pomeni tudi preverjati samega sebe. Varneje je sprejeti takšno razlago preteklosti, kot jo vsiljuje trenutna despotska ideologija. Zdi pa se, da naš narod obupno potrebuje takšen vzvišen sistem vrednot in idej, po katerem se ravna. Barva seveda pri tem ni bila pomembna, ime ideologije se je v času večkrat zamenjalo,

pred drugo svetovno vojno se je imenovala klerikalizem, po njej komunizem. Vedno pa je zatirala svobodno misel in živahno interpretacijo zgodovine, vedno je mislila namesto nas. Pozabili smo že, da smo ji to dovolili sami in ji to dovoljemo še danes.

Drago Jančar se je kot pobudnik razstave in knjige *Temna stran meseca* uprl ne le pomanjkljivostim slovenskega zgodovinopisja, ki se s takšnim prevladujočim pojmovanjem preteklosti še ni znalo spopasti, marveč tudi protestiral zoper mračna bremena preteklih petih desetletij, s katerimi se nismo soočili in jih zato tudi odvreči ne moremo. Jančar, ki si je namesto udobnega opazovanja življenja izza obzidja slonokoščenih stolpov za vodilo raje izbral schleglovsko zavest o nujnosti kritike, je k alternativnemu zgodovinskemu projektu povabil niz somišljenikov, slovenskih pisateljev, intelektualcev in publicistov. Vsem sedemindvajsetim piscem knjige *Temna stran meseca* je skupno prepričanje, da je treba osvetliti zamolčano stran slovenske zgodovine, ki nam je v tem trenutku še vedno blizu in nas boleče zadeva. Drago Jančar priznava, da s sodelavci ni ustvaril popolnega pregleda celotnega obdobja, je pa s to delno osvetlitvijo manj znane strani petinštiridesetletnega obdobja tlakoval pot za naslednje temeljitejše in specializirane obdelave totalitarizma v Sloveniji. Prispevki se razvrščajo v sedem sklopov, ki obravnavajo temelje in metode totalitarizma, problematiko pobojev, kratenja človekovih pravic in razlastitev, zapore, usodo oporečnikov, Cerkve, emigracije in zamejstva ter nasprotje med vladajočo ideologijo in umetnostjo. Med seboj se razlikujejo po obsegu, vsebini, načinu obravnave snovi in tudi po kvaliteti, to pa ne prispeva k enovitosti knjige, ji pa zato podeljuje poseben čar spontanosti. Med posameznimi poglavji bodo trajno vrednost ohranila tista, katerih avtorji so se bili sposobni brez gneva obrniti v preteklost in z vidika aktualne perspektive naše države in naroda presoditi polpreteklo obdobje in njegove ljudi. Drago Jančar je ob koncu svojega eseja poudaril, da je treba komunizem in njegov totalitarizem obravnavati kot zgodovino, s strašno izkušnjo 20. stoletja pa je treba »začeti spet živeti z duhom dvatisočletnega evangelijskega izročila in s prakso moderne, liberalne in tolerantne skupnosti«. Temu vodilu sta zvesti poglavji zgodovinarjev

Vaska Simonitija in Tamare Griesser-Pečar o totalitarizmu in procesih proti duhovništvu. Disidenti Jože Pučnik, Andrej Aplenc in Viktor Blažič so oblikovali svoje zapise o povojnih pobojih, Golem otoku in svinčenih letih, zaznamovane z njihovo lastno izkušnjo, z modrostjo zrelih let in brez vsake maščevalnosti. Še posebno pa je aktualna študija Lovra Šturma, ki se je z znanstveno natančnostjo lotil problema kratenja človekovih pravic in temeljnih svoboščin ter preučil razmerje med pravom v obdobju totalitarizma in pravom pravkar oblikovane demokratične države. Zato pa so razočarali nekateri drugi prispevki, kjer se globlji razmislek in argumentiranje tez umikata pavšalnim ocenam in posploševanju. Zahtevna tema spisa Andreja Vovka, ki govori o povojnem šolstvu, bi potrebovala podrobnejšo in bolj sistematično obdelavo. Tako je za bralca mnogo bolj zgovorna in prepričljiva pripoved Justina Stanovnika o eni sami tragični usodi, o življenjski poti učitelja Vinka Guna. Ive A. Stanič je oblikoval zapis o povojnih političnih zapornikih na Slovenskem, vendar prav tako ni prerasel okvira površnih oznak, ki mu jih je narekovalo ogorčenje. Razkošje sinteze, celostnega pogleda na svet, ki ne potrebuje preciznega dokazovanja, je pač privilegij in *licentia poetica* piscev, kot sta Jančar in Blažič, ne pa Ive A. Stanič. Za razumevanje položaja umetnosti v povojnem obdobju so ključni odlični spisi Aleksandra Zorna, Aleša Bergerja, Andreja Inkreta in Milčka Komelja, ki razkrivajo usode slovenskih umetnikov. Pretresljiva sta zlasti Bergerjev pogled na Vitomila Zupana in Inkretova pripoved o Kocbeku.

Razstava in knjiga *Temna stran meseca* sta v slovenski javnosti po pričakovanju našli tako silovite zagovornike kot ostre nasprotnike. Ne glede na različna mnenja o vrednosti in koristnosti Jančarjev projekt pomeni prvi večji in celotnejši poskus obravnave temne strani novejšje slovenske zgodovine. Ostra polemika, ki se je razvila ob odprtju razstave in izidu knjige novembra 1998, je privedla do zanimivega položaja. Nekateri ugledni zgodovinarji, strokovnjaki za novejšjo zgodovino, so dokaj trdo ocenili delo, ki bi ga morali opraviti oni sami, in tako nehote potrdili Jančarjeve očitke o sprenevedanju in odrevenelosti (slovenskega) zgodovinopisja. Spomnimo se, da o taboriščih smrti v Stalinovi Sovjetski zvezi niso začeli pisati ruski zgodovinarji, marveč je o njih

spregovoril Aleksander Solženicin. Tudi množičnih povojnih pobojev domobrancev niso začeli raziskovati zgodovinarji, zaroto molka si je na jesen življenja drznil pretrgati samo Edvard Kocbek. Izziv v obliki nerazčiščene preteklosti torej ostaja in z njim se je treba spoprijeti. Avtorji knjige *Temna stran meseca* nam sporočajo, da smo kot neposredni dediči obdobja po drugi svetovni vojni dolžni spoznati in presoditi tako njegove dobre kot slabe strani. Kljub temu pa so Jančarjevemu krogu nekateri humanisti očitali intelektualno paranojo in namero popravljanja zgodovine. Takšne bojazni in razmišljanje nekoliko spominjajo na samozavest francoskega zgodovinarja iz 17. stoletja Vertota, ki je končeval popis obleganja Malte. Ko so ga opozorili na nove dokumente o tem dogodku, je odvrnil, da je prepozno, ker je njegovo obleganje že končano.

Valentina Fras

Ali je vrag ali rožnat bernardinec – bistvo je isto

Alojz Ihan: ROMANJE ZA DVA ... IN PSA

ŠOU, Študentska založba, Ljubljana 1998 (Zbirka Beletrina)

Alojz Ihan je po izidu svojih petih pesniških zbirk in po knjigi esejev dal v branje svoj drugi roman *Romanje za dva ... in psa*, ki je izšel kar kmalu za prvim (*Hiša*). Toda glede na to, da je *Hiša* čakala sedem let na izid, je med nastankoma del najbrž večji časovni premor.

Roman *Romanje za dva ... in psa* je roman moškega od poznih mladih do zrelih let. Bralec spremlja protagonista Andreja Gorjana (protagonist *Hiše* je Andrej Kurent, sicer zdravnik, Gorjan pa je računalnikar) skozi vse njegove muhe in probleme, ki zadevajo njegovo moškost. Celotna življenjska zgodba se mu vrti okrog žensk, saj jih nenehno išče. Čeprav si najde Mojco, ki bi zanj naredila vse, želi biti tak, kot je prijatelj Samo, ki leta od cveta do cveta. Tako najde tudi Darinko, dekle iz dekliškega doma, ki mu je vedno dostopna. In si pripelje iz Amerike ženo – Brazilko Marto – ter tako preseneti Mojco. Za Darinko pride Nina, ki ne zahteva ničesar (razen denarja). In še in še. Ali to preseneča? Niti ne, ko beremo »junakovo« lastno oznako: »Bil sem na morju /.../, šestnajst-, sedemnajstletni poba, in tisto poletje sem dan in noč razmišljal zgolj o tem, kako bi se zmenil s čim več lepimi dekleti. Obseden sem bil kot lovski pes /.../« (Str. 13) Toda nenadoma se situacija obrne: Marta pobegne v tujino in izprazni bančne račune, Andreja že v letih pa tokrat najde (ženska moškega) študentka Katja.

Tudi v *Hiši* se svet vrti okrog številnih žensk, s katerimi je Andrej v bolj ali manj problematičnem odnosu. Kakor govori naslov tega prvega romana, igra pomembno vlogo še Andrejeva hiša. Junak jo je podedoval po neki pacientki in vse pomembno se dogodi prav tam. Hiša zavlada

nad njim, saj ga s svojo velikostjo spravlja v obup. Andrej postane zakrknjen samotar in se ne more več odvrniti od prisluškovanja mnogim šumom. V tej hiši pa se zgodi tudi umor. In v *Romanju za dva ... in psa?* Hiša se ne pojavlja v naslovu, tudi njena vloga je manjša. Hišo Andreju Gorjanu »zgradi« Mojca, saj si želi živeti z njim. Tako si postavi zagotovilo za razmerje, hkrati pa pokaže svoje projektantske sposobnosti. Hiša kot žaba, »ki se naslanja na hrib in se pripravlja za skok na Barje«, je Mojčina zmaga proti njemu, saj ga utesnjuje in mu daje občutek ženske prevlade nad njim. Zatorej jo je želel spremeniti sebi v prid in dal vanjo zapreti tujko, ki se v tej hladni deželi ne bo znašla in bo ves njen svet zgolj v tej hiši. Tako bi njen sicer zelo močni karakter pozabil na željo po ženski gospodovalni mogočnosti, ki se je Andrej tako boji.

Toda če se prvi roman imenuje *Hiša*, ker se vse pomembne stvari dogodijo prav tam – kaj je potem pomen naslova *Romanje za dva ... in psa?* Po Martinem odhodu v tujino se Andrej odloči, da bo odšel za njo. S seboj vzame študentko Katjo, ki se mu sama ponudi, in on seveda nima nič proti. Njuno »romanje« proti Parizu se začne, on, moški v krizi srednjih let, si veliko obeta od njene družbe, toda ... Na tem romanju nista sama. Andreja *zvesto* spremlja njegova *vest*, ki spreminja svojo podobo glede na potrebo. Ob njegovih nečistih namenih ga je presenetil »žveplast, neskončno smrdeč vonj, in ko je prestrašeno, široko odprl oči, je zagledal tik ob obrazu bradavičast, gnusen, sluzasto rožnat jezik, ki je kot velikanska kravata visel iz gobca črnega, ogljenočrnega hudobca, ki je strmel vanj z divjaškimi očmi, iz katerih sta sikala dva umazano rumena stebra žveplene pare in se kakšen meter nad njegovo glavo združevala v gnusno, sajasto atomsko bombo« (str.173). Ta vest ali hudič se pojavlja tudi v podobi sajastega ali celo rožnatega kosmatega bernardinca s prav tako rožnatim jezikom. Njegova podoba je povsem odvisna od okoliščin in resnosti Andrejevih prestopkov.

Pes, ki je kar precej zbegal kršitelja moralnih norm, opravlja v romanu pomembno vlogo. Junaka odvrne od njegovih namer, že ko se mu pokaže, saj Andrej po navadi oddrvi na lov za »hudobcem« in to ga odvrne od nameravanega dejanja. Junak psa torej vidi, se z njim

pogovarja ali celo prepira, ga lovi... Fantastika to ni, saj ga druge osebe (razen izjem) ne zaznavajo, povrh vsega pa je pes – ali hudič – predstavljen zelo komično, včasih pa celo tragično (predvsem ob slovesu). Je neke vrste parodija. Parodija na vest samo, na točko, ko se junaki zavedo svojih napak in se pokesajo, parodija protagonista, ki je hkrati velik junak in ničen slabič, saj njegovo junaštvo raste le na račun ženskega spola, po drugi strani pa se boji pasje vizije, ki je njegov lastni produkt. Prav tako je pes pomemben element za razvoj zgodbe, saj se tudi z njegovo pomočjo zgodi ključni preobrat. Je izmišljena podoba ali utelešenje trenutka v življenju, ko se pojavi prelomnica. Te pa na tej ravni ne more povzročiti kak človek, ampak zgolj nekaj popolnoma novega, nenavadnega, pretresljivega. Zatorej je bernardinec pomembna poživitev romana, ki preseneti tudi bralca in ga – s svojo podobo in zmedo, ki jo povzroča – nemalo zabava. Pomemben je, da samo zgodbo zaplete in čez čas »razdrasa«, jo s tem gradi in naredi zanimivo, to pa je potrebno predvsem zato, ker je v romanu veliko zelo podobnih zgodb med moškim in žensko. Tako pes v tem romanu žensk in moških razbije običajno popotniško monotonijo.

Pravo romanje dveh in tudi psa proti Parizu se godi šele v zadnji četrtini knjige, drugače pa je to oznaka za Andrejevo celotno življenje. Skrbi za to, da ima ves čas življenjsko sopotnico (ali več njih), za petami pa ima še vztrajno vest, ki ga ne izpusti izpred svojih divjaških črnih oči. Nazadnje se junak le poslovil od bernardinca in brezskrbno počiva pred svojo hišo na ljubljanskem barju. Vesti zasledovalke očitno ne potrebuje več, saj se mu je uspelo izviti iz moške krize, toda le s pomočjo psa in zadnjih dogodkov, ko se je združil s svojimi otroki, poiskal ubežnico in končno preprečil odtok denarja neznano kam. Najbrž je takrat ugotovil, da se bo moral bolj posvetiti otrokom (izmed teh je imel eden resne težave) in da je njegova očetovska naloga obdržati družino skupaj.

V delu je opazna tudi zanimiva lastnost, povezana z zgradbo romana. Za zgodbo bi s težavo dejali, ali je analitična ali sintetična. Dogodki si sledijo tako, da Andrej ženi Marti omeni skupno počitnikovanje s prijateljema, spreta se in ona zagrozi z odhodom, Andrej pa

zbeži v gostilno. Nato srečamo mladega Andreja na vlaku. Pride iz Amerike, spozna Mojco in zaživi z njo, gre spet nazaj in se poroči z drugo. V četrtem poglavju pa se vrne iz gostilne in žene ne najde doma, zato »poroma« za njo v tujino. Okvirna zgodba je popis zrelih (tudi kriznih) let partnerjev, Marte in Andreja, ki je sintetična, toda vanjo poseže ekspozičija, ki navede okoliščine, prejšnje dogodke, le-ti pa pojasnjujejo sedanje. Tako se z drugim poglavjem potek zgodbe spremeni v analitičnega, saj se vanj takrat vrine Andrejeva mladostna zgodba, ki pa obsega skoraj sedemdeset strani. Zato se med branjem knjige povezava med prvim in četrtem poglavjem zabriše. Na začetku daje to mešanje različnih časovnih ravni učinek zmede, toda zgodba nato gladko teče naprej in bralca pritegne do trenutka, ko ga znova malo iztiri iz ležernega branja ob drugi časovni razpoki, ob vrnitvi v sedanji čas. Vendar kljub vsemu to ni tako hudo moteč element, prej dobrodošel, saj popestri pripovedovanje, razbije golo banalnost, ki jo podaja vsebina, in na nekaterih mestih prisili bralca v razmišljanje, to pa pri tej sicer »vsakdanje« preprosti zgodbi s prvina neposredne sodobnosti ne bi bilo potrebno.

Preprosto vsakdanjost delno sugerira tudi Ihanov način pripovedovanja. Včasih uporablja zelo neposreden, pomenljiv jezik, celo banalen, ko hosteso Mirriam imenuje »lepo miško« ali dekliški dom označi kot »kobilarno«. Tako označuje junaka, ki je preprost povprečnež – banalnež – z vsemi običajnimi napakami in slabostmi, tako tudi s krizo svojih let. Nazadnje je on tisti maček, ki lovi miške, da se poigra z njimi, in hodi v hlev, da bi našel sebi najustreznejšo kobilu, ki bi ustrezala njegovemu (sicer neznatnemu) rodu, pasmi ali rodovniku. Pripovedovanje pa se lahko sprevrže v skrivnostno nedorečenost, zamolčanost, prekinitev, ki učinkuje nekako kot »...« in prispeva k napetosti zgodbe. Tudi takšni zamolki so povedni.

Delo pritegne bralca že na samem začetku in ga potem skozi raznovrstno dogajanje vodi do konca. Dogajanje je napeto, ne odkriva se hitro, tako da povzroča suspenz. Na nekaterih mestih ne želi postreči z rešitvijo in vključuje veliko balastnih dogodkov, da bralca ne zadovolji prehitro. Vsebuje sicer nejasne preskoke in dogodke, ki »padejo z neba«,

toda do konca romana postaja vse bolj ali manj razumljivo, jasno, povezano. Žensk bi morda lahko bilo manj, saj ima protagonist z vsemi enak odnos in bi jih le nekaj zadostovalo za ponazoritev razmerja med moškim in žensko s hkratno moško željo po še drugih ženskah. Zdi se, da se prizori takega razmerja preveč ponavljajo, nekatera doživetja z ženskami so zgolj balast. Toda po prebranem delu ostaja bralcu v spominu predvsem osrednja zgodba junaka z žensko ali dvema, drugo se pozabi.

Primož Čučnik *Cioran – Vaja v občudovanju*

Emile M. Cioran: **PADEC V ČAS; O NEVŠEČNOSTI BITI ROJEN**

Prevedla Tanja Lesničar-Pučko in Aleš Berger

ŠOU, Študentska založba, Ljubljana 1998 (Zbirka Beletrina)

Ko razmišljam o človeku, vidim samo sence;
ko razmišljam o sencah, vidim samo sebe.

*Edina iskrena spoved je tista, ki jo opravimo posredno
– govoreč o drugih.*

Naj bo človek še tolikokrat razočaran, brez upanja ne more živeti.
Zmerom mu ostane kakšno, za katero ne ve, in to podzavestno upanje
odtehta vsa druga, bolj očitna, ki jih je zavrzel ali iztrošil.

*Komaj sem končal niz precej turobnih razmišljanj, že se me je
polastila bolestna ljubezen do življenja, kazen ali plačilo
samo za tiste, ki so predani zanikanju.*

Kaj počnete? Iščem se.

(Cioran, poljuben izbor)

Zdi se, da tudi za Ciorana velja ugotovitev, ki jo je za Leva Šestova nekoč podal Miłosz, namreč da je trpel zato, ker ni imel pesniškega talenta. Romantični rodovnik dobršnega dela Cioranovih idej in občudovanje pesnikov to prav gotovo potrjujeta, ne pa tudi neprenehna drža pesimista, misleca smrti, temnih občutij, obupa, prijatelja nič in fatalista, ki jo je prignal do skrajnosti. V nenehnem boju s samim seboj, da bi prenehal pisati, je na koncu zapustil obsežen opus esejev in aforizmov, fragmentov, pisem, dnevniških zapiskov; torej sled svoje osebe, ki je iz

svoje nevšečnosti (nevšečnosti biti rojen) in iz svoje bolezn (bolezni zaradi življenja), paradoksalno, sestavila mozaik pritrjevanja biti in se vpisala v knjigo »nihilistične« vitalnosti, ki jo je treba – ravno zaradi njenega neverjetnega zagona – uvrstiti med bodrilno branje; obenem pa je nepogrešljiv dokument samoiskateljstva in samospoznanja, ki svoje zadovoljstvo in razlog najde v samem sebi.

To pomeni, da prenese toliko egoizma in samozadostnosti, kolikor ga tovrstna »literarna poza« potrebuje. Pri tem Cioran ne pozabi omeniti, da je bolj sočuten, kot bi se morda zdelo, še več o njem kot človeku pa razberemo »med vrsticami«, iz njegovih srečevanj preprostih (na kolesarski turi po Franciji) in obupanih ljudi (ti so ga obiskovali), ki jih je *zdravil* s svojim »realizmom«; tako da je življenjsko krizo ali *polom* razumel kot bistvo življenja in proti samomoru (njegovi nenehni temi in obsedenosti) predlagal nekaj učinkovitih metod; na primer obisk pokopališča, kjer se mora izkazati, da so vse naše stiske le navidezne, da je največja tragedija (tragedija rojstva) že za nami, tako pa se omili tudi krizna situacija. Svojo filozofijo krize utemeljuje z nespečnostjo, ki je stalnica njegovega čutja in izkušnje sveta. Ta človeka prestavi v popolnoma drugačno časovnost, nepretrgan čas, kjer ni jutro, ki bi pomenila nov začetek, temveč zgolj stalni zdaj, brezkončni čas ali *negativno* večnost; večnost, iz katere bi se »budni« želel vrniti v merljivi čas, čas dneva in noči, jutro in večera ... Po Cioranu to doživetje obenem močno vpliva na mišljenje in v tem je treba iskati enega izmed vzrokov njegovega trpljenja. Ta, uvodna nasprotja v osebi Cioran dobro ponazarja fragment iz knjige *Solze in svetniki*, ki jo je Cioran napisal še v Romuniji in se v francoski redakciji glasi takole: »Nisem tako nesrečen, da bi bil pesnik; niti tako brezbrizen, da bi bil filozof; sem samo luciden, to pa je dovolj, da si obsojen.« To je knjiga notranjega razkola, kot je razumela Cioranova mati: »Na eni strani bogokletnost, na drugi strani hrepenevnost.« V tem stavku je že obseženo tudi bistvo vsega Cioranovega dela.

Med drugo vojno se Cioran odloči, da bo romunščino zamenjal s francoščino, njegove knjige so sprva dokaj neopažene (razen pohvalnih kritik), kasneje pa vedno bolj sprejete. Gombrowiczeva megaloman-

skost ga ob njegovem članku *Ugodnosti in neugodnosti izgnanstva v Dnevniku* iz leta 1953 obsodi malenkostnosti, obenem pa njegovim besedam priznava »hladnost kleti in zatohlost groba«. Označi ga za *kletnega* filozofa, to pa je lahko spodbuda za nadaljnje iskanje Cioranovih virov. Stoicizem, epikurejstvo, skepticizem so tri velike tradicije, ki odmevajo v Cioranovem mišljenju. Stoiki ali *vežni* filozofi predvsem s svojim pojmovanjem samozadostnosti, *autarkije*, ki jim je v povezavi z vrlino pomenila pozitivni ideal. Njen drugi, negativni pol je apatija, *apatheia*, ki pomeni popolno brezstrastnost, izločitev žalosti in sočutja. To je bil, kot je videti, tudi za Ciorana le nedosegljiv ideal. Epikurejci ali *vrtni* filozofi pa odmevajo predvsem s svojim poduhovljenim egoizmom, ugodjem v mirovanju, to pa je blizu budistični misli o »ne-dejavnosti« in »nebivanju jaza«, ki je bila za Ciorana ves čas velika spodbuda, saj budizem vidi življenje kot trpljenje, ki ga povzroča človekova navezanost nase in stvari. Vendar je Cioranov odnos do različnih šol povsem nezavezujoč. Nekje pravi: »Med epikurejstvom in stoicizmom, kaj izbrati? Prehajam z enega k drugemu in največkrat ostajam zvest obema hkrati – to je način, da privzamem maksime, ki jih je ljubila antika, preden so vzkipele dogme.« Na drugem mestu pa: »Moja zmožnost, da sem razočaran, je nepojmljiva. Zaradi nje razumem Budo, a zaradi nje mu ne sledim.«

Cioran je v svojem občudovanju prevarant, saj se nikdar ne more povsem odvezati od navezanosti nase in sledi le del poti, potem pa spet ubere svojo; je vendarle nepopoljšljivi skeptik, to je iskalec, brezobzirno se sklicuje na »šolo obzirnosti«. Svoje občudovanje mistikov utemeljuje z njihovim občevanjem z bogom, občevanjem brez ovinkarjenja, ki pomeni trčenje ob cerkveno dogmatiko ali, kot pravi sam, zatiranjem nadarjenosti in jezikovnega poleta, ki ga ta, v imenu povprečnosti in poslušnosti, prepoveduje. Vendar Cioran priznava, da je lahko prešel vse krize razen verovanja, da ni iz takšnega testa, da bi veroval. (Vsaj v mladosti mu nemir vere ni bil tuj, dokaz so *Solze in svetniki*.) A napetost med bogokletnostjo in hrepenenjem ostaja vpisana v mnoge njegove aforizme, tako nekje ugotavlja: »Očitno je, da je bil Bog rešitev in da ne bomo nikdar našli še kakšne tako zadovoljive.« Vendar njegov odnos

do vprašanja vere (ki je vedno povezano z dvomom) bolje ponazarja neki drug zapis iz knjige *O nevshečnosti biti rojen*, kjer brani skeptika, v razmerju z drugačno izkušnjo vernega človeka: »Ob skeptika se obregajo in govorijo o ‚avtomatizmu dvoma‘, medtem ko se o vernem človeku nikoli ne reče, da je zapadel ‚avtomatizmu vere‘. Pa vendar ima vera drugačno samodejnost kot dvom, ki se lahko izgovarja, da gre njegova pot od presenečenja k presenečenju – znotraj popolnega nereda, to je res.« Vendar je skepticizem v pomenu iskanja lahko *preddverje* vere, težko pa je razumeti, da bi zunaj vere lahko bilo še kaj drugega kot ona sama, čeprav Cioran razume vero predvsem kot sprejetje življenja – »vera« je vsebovana že v tem, da se ne pokončamo, krščanstvu pa v primerjavi s poganstvom očita nazadovanje, tudi zato, ker so cerkveni očetje o samomoru, v primerjavi z velikimi poganskimi učitelji, izrekli »neslanosti«. Razlog je torej čisto osebne narave. Cioran je »eksistencialist«.

Ena poglavitnih značilnosti *kletnega* filozofiranja je negativen odnos do krščanstva, to ga postavlja v povezavo z Nietzschejem – vendar odnos do Nietzscheja ni brez rezerve: »Nietzscheju iz zadnjega obdobja lahko očitamo zasoplo čezmernost pisanja, odsotnost *premorov*« – čeprav se pravo bistvo Cioranovega ateizma skriva v njegovih *Vajah v občudovanju*, kjer Eliadeja označuje za »religioznega duha brez vere«, to pa je zanj nesprijemljivo in je slej ko prej povezano z razliko v značaju, saj je Cioranova vlažna in hladna *klet* polna zanosa in življenjskega ritma, zato se ne more sprijazniti s pozitivističnim umom raziskovalca. Cioranovi aforizmi so, ne nazadnje, zapiski *nihilističnega komika*, vrhunci črnega humorja, neločljivi so od smeha ... in *brezvestne* lucidnosti: »Resnično je le tisto, kar izvira iz pretresenosti ali iz cinizma. Vse drugo je ‚talent‘. ... Vitalnost in zavračanje hodita v paru. Prizanesljivost, znamenje malokrvnosti, zatira smeh, saj se uklanja vsem oblikam raznovrstnosti.«

Seveda – in to bi lahko bil tako očitek kot prednost – Ciorana ne moremo ločiti od njegovega *stila*. Brez njega ni nihče. In kolikor je bilo to preiščljeno, dobro zaigrano, lepo predstavljeno, je to njegova zmaga. Je pa tudi res, da je zmaga neločljiva od poraza, ki ga je treba plačati s

slavo in za naše stoletje neizogibnimi modnimi muhami.* Tu jo je, tudi zato, ker je »pravočasno« umrl, bolje odnesel *stilist* Gombrowicz. Z zaletavimi članki romantičnega konzervativca, ki je nasedel fašistični »volji do moči«, se Cioran gotovo ne bi hotel hvaliti. Razposajeni najstnik Gombrowicz pa je še nekje ugnal mrkega kletarja, saj je umetnost, za katero se je strinjal, da se rodi iz dekadence, obenem razumel kot preobrazbo »bolezni v zdravje« (Cioran je čez vse vztrajal pri bolezni). Za Gombrowicza se vsaka umetnost dotika smešnosti, poraza, ponižanja. Cioran bi se najbrž strinjal. Vendar medvojna Francija, kamor je prispel Cioran, vseeno ni predvojna Argentina, kamor je zašel Gombrowicz; zanj zgolj brskanje po grobovih ne more biti zadostno opravičilo človeške celotnosti. Njuno legendarno srečanje se je tako moralo končati z nekaj pikrimi na tuj račun; in vendar sta se oba lahko sešla v *bolečini*. To pa je najbrž tudi edino, kar je ostalo, ko smo spraskali ves smeh človeka, ki je osvobojen vseh vezi, in vse umiranje romantika, zaljubljenega v smrt. Vztrajanje pri uganki bivanja, razdvojenost, sled eksistence, življenje pod masko stila ... Cioran: pritrditev, usodni »da« zani-kovalca, ki je padel iz časa in bežal pred katastrofo rojstva.

Večnost, ki jo doživlja nespečnež, bi morali, sodeč po knjigi *Padec v čas*, imenovati pod-večnost. »Čas – pravi Cioran – pomeni naš vitalni element; ... ko ga nimamo več, smo brez opore, sredi nestvarnosti ali sredi pekla. Ali v obeh hkrati, v dolgočasju, v tem neutešenem hrepenjenju po času, v nezmožnosti, da bi ga ujeli in se vanj zrinili, v tej opeharjenosti, da ga vidimo teči tam zgoraj nad našo bedo. Zgubimo

Že od sedemdesetih let, vse do danes, ko izhajajo za življenja neobjavljeni *zapiski*, je Cioran v valovih »modni-avtor, čeprav to ne pomeni, da je muha enodnevnica. Najbrž bo njegova *vitalnost* še naprej zanimiva, vendar je, v »epohi petnajstminutne slave«, težava tistih, ki so vse stavili na *stil*, predvsem ta, da so takoj opazni (saj so redka pasma in imajo nepredvidljiv rodovnik); v resnici pa bodo mogli preživeti le zaradi svoje *občutljivosti za malenkost, vitalnosti* in ne zaradi *priznanja*. V tem pogledu pričujoči slovenski prevod zaradi *Predgovora* ne more ostati zunaj dvoma. Avtorici le-tega je moč očitati, da v njem (v nekakšni nameri) pove več o sebi kot o avtorju knjige, to pa je še posebno pri Cioranu – ki naj ne bi bil kar nekdo – neodpušljivo. (Pri tem jemljem v zakup svojo pomanjkljivost; to je nagnjenost k sramežljivosti.) Kljub vsemu je predgovor, na kratko, odveč. Neprijeten uredniški spodrsrlaj. In ostaja vprašanje, ali je res dal za to povod sam Cioran ali gre zgolj za pomanjkanje občutka tistih, ki so ga vzeli na muho? (Cioranovo mnenje o tej temi si lahko preberemo v *Vajah v občudovanju*, ko govori o Borgesu.)

tako večnost kot čas! Naveličanost je prežvekovanje te dvojne izgube. Natančneje, normalno stanje, ustrezen način občutenja človeštva, ki je bilo končno izvrženo iz zgodovine. Na eni strani je pri Cioranu tematizirana melanholijska (nevarnost malodušja, sesutja v neopredeljenost ali brezbržnost), na drugi strani neumeščenenost v zgodovino (upiranje razsvetljskemu napredku, njenemu *spiritu agensu*). Pod-večnost je prostor, kjer se nespeči zave rojstva in smrti, kjer je postavljen pred dejstvo samomora (kot izbire), kjer se bojuje z voljo do nemoči in postane nasprotje Nietzschejevega nadčloveka, nekak pod-človek. Vendar je gotovo, da Cioran prisega na nekakšno nedejavno dejavnost. Cioranovo lotevanje tem, ki v filozofiji dvajsetega stoletja niso izjema (prej nasprotno), je osebno in samosvoje. Za Camusa na primer obstaja en sam resen filozofski problem: to je vprašanje samomora. Za Heideggerja je tesnoba *izkustvo ničā*. Levinas pa v nasprotju s Heideggerjevo *tesnobo ničā* vpeljuje *grozo biti*. Izkustvo *groze biti* – to je zgolj biti, ki potiska v nevarnost malodušja – pa je po Levinasu izkustvo doživljanja, ko ne moremo zaspati. Ko se nas zares loti nespečnost, takrat ni sredstev, s katerimi bi se rešili svoje nehotene in nezaželene budnosti. To je brezciljna budnost, ki je več od pasivnosti, saj je to pasivnost, ki ni v naši moči, pasivnejša od vsakršne pasivnosti ... »To je ista sedanost oziroma ista preteklost, ki traja.« Glede tega je tudi *dolgočasje*, doživetje časa torej, ki nima nobene povezave z normalnim doživljanjem časa in ne pozna »večnega vračanja«, ne pozna sintagme »začeti znova«, to je trajanje »gole eksistence«, eksistiranje brez bivajočega, posledica tega pa je nemožnost ne-biti ali ničā, nemožnost razrešitve s samomorom. Odgovor dvajsetega stoletja je torej absurd, vztrajanje v »svetu brez smisla« in ob zavedanju nesmiselnosti smrti tudi Cioran, pri katerem lahko začutimo ambicijo »modreca«, strastno pridiga v tem duhu.

Pa vendar naj za konec opozorim, da to vdajanje absurdu ne opravičuje vnaprejšnje obsodbe, torej ne opravičuje »avtomatizma vere«, ki kriči: »Nihilizem!« In seveda narobe, tudi ne »avtomatizma – utapljaljočega se – dvoma«, ki se ni naučil plavati. To učenje pomeni upanje. Zato je Cioran najboljši takrat, ko si najbolj nasprotuje, in pa v trenutkih, ko se zaveda, da ne more iz svoje kože. Če je nihilist tisti, ki zanika

voljo do življenja, smo se pri Cioranu zmotili. Ni mogel iz svoje kože. In če je nihilizem nazor, po katerem sta sleherna vera in sleherno prepričanje, da je kaj v skladu z resnico, nujno zlagana, preprosto zato, ker resničnega sveta ni. Pomota, tega pri Cioranu ne boste našli. Svet se je potuhnil zato, ker je bila resničnost premočna, jezik pa osvobojen vseh spon, se pravi, popolnoma svoboden in tako za nič več odgovoren. Treba je razlikovati med ničevostjo in neobstojem sveta! Še kako resničen mora biti svet, da ga lahko zaznamo kot ničevega – to izreka Cioran!

Matej Bogataj *Odhakljanost, prostranstvo, svoboda*

Jack Kerouac: NA CESTI

Prevedel Jure Potokar

Mladinska knjiga (Zbirka Zenit), Ljubljana 1998

Kerouacov roman *Na cesti* sem prvič bral pred kakšnimi petnajstimi leti v srbohrvaščini, kot se je jeziku takrat reklo, in bil nekoliko razočaran; namesto avantur nekakšnih protohipijev, početja protiporabniškega in sploh upornega dela ameriške družbe in podobnega – to vse sem si seveda napačno predstavljal v kostumografiji in ikonografiji sedemdesetih in bitnikom zraven pripisal še boljše poznavanje vzhodnih religioznih sistemov, predvsem zena, ki je bilo takoj po vojni, to se vidi tudi iz tega romana, razmeroma majhno – namesto tega imamo opraviti s tipajočimi začetki, s pionirji, ki si še niso izoblikovali imidža, ker ga pravzaprav niso potrebovali; bilo jih je tako malo – in takšna, pomanjšana Amerika, skrčena na kakšen ducat razpršenih somišljenikov v tako rekoč neskončnem prostranstvu, je bila zame pravo odkritje – da so se pravzaprav med seboj poznali. *Na cesti* velja za programsko besedilo bitniške generacije zato, ker je, predvsem kot legenda – torej z opisom vedenja izrazitega, zglednega posameznika – ubesedeno razpiranje mej svobode, kakor ga omogočajo estetizirano použivanje prostora, dinamična menjava slik med vožnjami z ene obale na drugo čez širjave, popisi žurov in hitra, bolj ali manj intenzivna srečanja z naključnimi sopotniki in pasanti, ki jih doživlja pripovedovalec, pogosto s prijateljem, med štopanji in potovanji z najetimi avti, na čezcelinskih avtobusih in drugih prevozih. Bolj kot razpršene ali poglobljene psihedelične tripe ali pa ideje o alternativnih načinih družbene organizacije prinaša Kerouacov roman zaspidiranost kot alternativo povojni statičnosti in brezizhodnosti, strastno, hitro použivanje in hlantanje za atrakcijami pa sta gotovo

udarnejša in bolj provokativna razsežnost tega dela kot njegov morebitni nekonformizem; predvsem uporništvu in drugačnost, »odhakljanost« junakov romana deluje danes, po izrednem in nezadržnem razmahu radikalnih bivanjskih praks, po tem, kar vemo o življenju in delovanju nekaterih, ki so rabili kot model za posamezne like v tej prozi, po vdoru radikalnosti in drastičnosti v literaturo ter celo glede na tisto, kar se je v Evropi dogajalo na prelomu stoletij ali v obdobju avantgard, nekako naivno, začetniško. Seveda se to deskanje po površini, hlastno, vročično, pa tudi površno divjanje prenaša tudi na sam literarni slog; če še tako občudujemo gesto, s katero je roman napisan, pa se zdi, da gre za niz krokijev, fragmentov, za razpršeno in ne dovolj izpisano branje.

Verjetno sta me že ob prvem branju motili naključnost in nagrmdenost popisanega materiala, ki ima svoje korenine v memoarski naravi pisanja s preverljivim avtobiografskim temeljem; roman ima pet delov, vsak opisuje eno izmed potovanj prvoosebnega pripovedovalca Sala Paradisa – ta je prebolel resno bolezen, ki je »bila povezana s strašno mučno ločitvijo in občutkom, da je vse mrtvo«, to vse poudarja potovanje, nekakšno sodobno klateštvo kot zapik pred takratnimi stresnimi družbenimi imperativi – čez ameriško celino ali srečanje z njegovim socialno marginaliziranim prijateljem Deanom Moriartyjem, za katerega naj bi bil model priskrbel Neal Cassady, zapleteni marginaliziranec, vedno na robu kriminala, v nenehni frki z ženskami, zapleten v laži, sicer pa odvisnik od potovanj, klatenj, sodobnega nomadstva, vdan nenehni menjavi prostora. Vendar je Kerouac ob opisih porazne družbene klime manj radikalen kot na primer Salinger, popisi psihedeličnih stanj so v primerjavi s heroinskim in sploh psihedeličnim magom Burroughsom in njegovimi iz evropskih avantgard prinesenimi drznimi rezi precej tradicionalni; do socialne tematike je v primerjavi s tovrstno angažiranimi deli naravnost ignorantski.

Roman je napisan biografsko, skoraj dnevniška – ali pa kvazi-dnevniška – narava zapisov nujno povzroča slabšo vpeljanost posameznih fragmentov in likov, to tistemu, kar se je bolj ali manj zares zgodilo, onemogoča premišljeno kompozicijo. Čeprav temu pisanju priznavam učinkovit, udaren ritem, se zdi, da je prehajanje na detajl nekako poljub-

no, da pripoved občepi na zadevah, ki ne prenesejo bližnjega plana in večje pozornosti, da pa se, na drugi strani, zaradi pospeševanja ponekod izgubijo stvari, ki bi zahtevale ali pa vsaj lahko nosile več pozornosti, bolj poglobljeno deskripcijo. Vsa velikanska količina tipov, ki jih sreča, se večinoma samo pobliskne in izgine, in razen prevladujočega občutka, da je treba potovati, ker je Amerika polna čudakov, ki jih sicer ne bi nikoli srečal, ob tem pa kljub njeni velikosti dovolj pregledna, da srečaš ljudi, s katerimi imaš skupne prijatelje, če so ti dovolj »odhakljani«, *Na cesti* dogodki potekajo skladno s prometom – nepredvidljivo, poljudno, z ostrimi zavoji vstran in nepredvidljivimi cestnimi zamaški.

Razumem, da je Kerouacov roman nalašč razrahljan, poglavja in sploh vse zapisano pa sledijo ekstatičnosti, improvizaciji, neurejenosti in avtentičnosti, spontanosti in nenačrtovanosti, ki so programska gesla tistega gibanja, ki ga sam roman oglašuje. Povojna, izčrpana in izmzgana petdeseta leta rodijo v ameriški literaturi izrazito nekonformistično generacijo, ki se je samopomenovala kot beat ali bitniška, ob Kerouacu jo sestavljajo še Ferlinghetti, Ginsberg, spremljajo pa Burroughs in še nekateri, pri nas manj znani ustvarjalci. Odgovor bitnikov na splošno povojno depresijo je bil, v nasprotju s skeptičnim intelektualizmom Sallingerja, Millerja ali Mailerja, v ekstatičnosti, hitrosti in eksplozivnosti, ki se kažejo v poeziji v dolgem, hipnotičnem verzu in sklicevanju na ameriškega dekadenta Whitmana, v prozi pa, vsaj pri Burroughsu, v opisih vsakršnih prebojev iz vsakdanjika, tudi z nalaščno norostjo, ali radikalno izmišljijo, ali z drogami.

Seveda se moramo ob branju romana zavedati, da je njegov pomen tudi zunajliteraren, da je bil Kerouac v obdobju njegovega nastanka predvsem najudarnejši glas bitniške generacije, da gre torej tako predvsem za manifestativno gesto, ki ne samo spreminja poglede na literaturo, ampak odpira drugačnost, nekonformizem, opeva divjost in neukročenost, ki je zaznamovala celo umetniško potentno generacijo. *Na cesti* je tako bolj opisovanje svobode kot pa eden velikih in nepozabnih tekstov s sredine stoletja; verjetno tudi od tod soglasje, da je Kerouacova kasnejša proza boljša.

ROBNI ZAPISI

Anton Pavlovič Čehov: ČEŠNJEV VRT. Prevedel Milan Jesih, spremna besedila napisala Tanja Viher. DZS, Ljubljana 1998 (Zbirka Klasje).

Slovenskim srednješolcem je padla sekira v med: medtem ko si lahko z abonmajskimi vstopnicami ogledujejo Kicevo postavitev *Češnjevega vrta* Antona Pavloviča Čehova v ljubljanski SNG Drami, je založništvo DZS v železni repertoar klasičnih tekstov v zbirko *Klasje* uvrstilo taisto igro ruskega dramatika. *Češnjev vrt* (1903) je bilo zadnje literarno ustvarjalno dejanje Čehova, kjer je z opuščanjem klasične dramaturgije prikazal premoč (po odpravi tlačanstva v 60. letih 19. stoletja) meščanstva nad plemstvom, ki živi zgolj v svetu sanj ali minulih iluzij svoje veličine. To je bil prostor lepote, posebljen v češnjevem vrtu, ki nezadržno propada in z njimi tudi nosilci pretekle tradicije, kot je Ranjevska, pa čeprav imajo vsi prosto pot, odprto usodo, ki se v koncu igre ne dopolni, temveč ima možnost nadaljevanja. O *Češnjevem vrtu* je bilo prelitega mnogo črnila, zato je sinteza nekaterih spoznanj (pa tudi ponovitev čisto oprijemljivih dejstev – na primer zgodba o čustvenih ovacijah na premieri in nezadovoljstvu Čehova z realistično režijo Stanislavskega) spisana dovolj »po pedagoško«, da učečim radovednejem razkaže zgodovinsko ozadje, kjer postane delo ruskega dramatika smiselno in razumljivo. Res je: gre za izjemno zanimiv dramski tekst, ki ga beremo tudi takrat, ko nismo prisilno mobilizirani v to dejanje. (Andrej Koritnik)

LOGOS V OBRAMBO RESNICE: izbrani spisi zgodnjih krščanskih apologetov. Prevedli F. Ks. Lukman, Gorazd Kocijančič, Jasna Hrovat. Uvodi in opombe Gorazd Kocijančič. Mohorjeva družba, Celje 1998 (Zbirka Cerkveni očetje, 8).

Pričujoča izdaja zdaj že utečene zbirke zgodnjekrščanskega spisja prinaša izbor iz spisov zgodnjih krščanskih apologetov: *Sekstove izreke*, fragmente Kvadrata in Apolinarija, Aristidovo *Apologijo*, *Homilijo o Pashi* in fragmente Melitona Sardskega, Justinov *Razgovor z Judom Trifonom* ter *Prvo* in *Drugo apologijo*, Tacijanov *Govor proti Grkom*, Hermijevo *Zasmehovanje zunanjih filozofov*, Atenagorova spisa *Poslanstvo in O vstajenju mrtvih*, na koncu pa še spise *Autoliku* Teofila Antihijskega, *Oktavij* Minucija Feliksa in *Pismo Diogenetu*. Apologetska književnost je književnost zagovora, obrambe ali odgovora in je nastajala v času, ko je bilo krščanstvo družbeno še neutečeno in so kristjani šele začeli iskati svoje mesto v tedanji družbi z željo, da bi bili sprejeti in priznani kot normalen in koristen del družbe. Obenem so bili prepričani, da je to mogoče, saj oblast in družba nimata upravičenih razlogov, da bi se krščanstvu netolerantno upirali. Ker je bil položaj Cerkve v prvih dveh stoletjih njenega obstoja zelo težaven, so prizadevanja zgodnjih zagovornikov krščanstva, da bi to postalo enakopraven del družbe, mnogokrat ostala le želje. Vidni poganski pisci in učitelji so večkrat nastopali proti krščanstvu, prizaneseno pa mu ni bilo tudi s preganjanjem in zasmehovanjem. Tako je bilo tudi delo apologetov verjetno vnaprej obsojeno na površinski družbeni uspeh. Širše družbeno okolje jih je obsodilo, češ da se preveč vežejo na interese manjšine, v njihovi lastni skupnosti pa so jim očitali posploševanje. Danes so ti spisi dokument, ki nam pomaga spoznavati neki drug čas, niso pa tudi brez vrednosti za *krščansko filozofijo*. Knjiga je zajetna (šeststo strani), v standardnem trdem ovitku in s popolnim referenčnim aparatom (uvodi, napotila, bibliografija). (Anja Dremelj)

Neža Maurer: TEJ POTI SE REČE ŽELJA. Spremna beseda Ivo Frbežar. Založba Mondena, Grosuplje 1999 (Zbirka Lirika, 2).

Avtorica nam z zgovorno intimno odprtostjo in zaupljivostjo kaže svet ženske, ki se znajde v zvezi, kjer ni pretoka energije in gre samo še za spoj dveh nasprotnih polov brez naboja, kjer je »vsak odhod umiranje, ni pa vsaka vrnitev rojstvo«. S slikami svojih občutij nam počasi sestavlja mozaik, katerega resignacijska nota nas prepričuje, naj se prepustimo svetu, ki tako sam »daje, kar hoče, in jemlje, kar hoče«, pri tem pa naša volja in predvsem želja nimata nobene moči. Tako se mi ob nekaterih pesmih dozdeva, da skuša pesnica gledati na svoje življenje z distance, kajti jasne so ji vse zakonitosti kratkih, sunkovitih in pretresljivih vdorov ljubezenskih in hrepenenjskih dražljajev v njeno življenje, ki za seboj puščajo še večjo temo in nesrečo, ki sta ostrejši od besed, s katerimi bi jo lahko opisala. Vendar je ta razdalja prekratka, da bi pozabila na svoje rahločutno zaznavanje igrarij moških, ki so kakor drevesa, okoli katerih se lahko loviš, naslanjanje nanje pa ni varno, kajti navzven ni vidno, ali je drevo trhlo ali nagnito. (Maja Brodschneider)

Massimo Montanari: LAKOTA IN IZOBILJE: evropska zgodovina prehranjevanja. Prevod Polona Mesec. Spremna beseda Drago Kos. Založba /*cf., Ljubljana 1999 (Rdeča zbirka).

Ena izmed prvih knjig nove, »odcepljene« založbe /*cf. je »novozgodovinski« pogled, ki skozi daljše obdobje opazuje spreminjanje in razmerja prehranjevalnih navad in možnosti. Prepleta čas lakote, čas izobilja, sredozemski prostor, prostor severnih, germanskih kultur, povrtnine in divjačino, kruh in meso, pripravo, postrežbo, začimbe, načine použitja, vrste hrane ... in ugotavlja, katera prehrana je bila za kateri družbeni sloj značilna in celo dovoljena, česa pa na primer nižji sloji niso smeli jesti, saj je bilo to prihranjeno le za višje. S tem se svojevrstno povežeta družba in hrana, torej človekova/družbena hierarhija in hierarhija živil, dialektični preplet med »zmeraj« lačnimi in »vedno« sitimi. Druga pomembna os pa je med dvema civilizacijama, tj. civilizacijo Sredozemlja, v kateri zaradi geografskih možnosti prevladujejo pšenica (kruh), trta (vino) in oljke (olivno olje), ter keltsko-germansko

civilizacijo, kjer prevladujejo meso, pivo in živalska mast. To je relativna razlika med »vegetarijanci« in mesojedci, med kulturnim in »barbarskim«. Pričujočo knjigo lahko beremo morda »osebno«, tako da se skušamo prepoznati v tem ali onem izmed omenjenih načinov, ali pa kot dokaz, da je tisti pravi dokument »barbarstva« ravno zgodovina; torej ta, ki še traja; to pa – kot se razume – ne izničuje naporov zgodovinarjev ali zmanjšuje vrednosti zgodb o njej. (Anja Dremelj)

Naz: MRAČNA LETA BENEČIJE; DEJAVNOST TAJNIH ORGANIZACIJ V VZHODNI FURLANJI. Cankarjeva založba, Ljubljana 1998.

Denimo, da vam spomin še nese v leto 1996. Takrat se je pri nas, v Sloveniji, oglasil papež. Na Brniku ga je sprejel prvi človek naše države, povedala sta drug drugemu vsak svoj pripravljeni govor in kolo se je vrtelo naprej. Se je pa komu zaostriilo uho, ko je Slovenec v tem srečanju našteval Slovence tu in Slovence tam ter pozabil omeniti Beneške Slovence. Pozabil? Imejte svoje mnenje. In to sploh ni bilo edinič, da so te ljudi izpustili iz naštevanja ob kakšni uradni priložnosti. Zato nemara ne bi bilo napak, če si pogledamo knjigo Naza *Mračna leta Benečije*, ki govori prav o njih. Naz. Božo Zuanello, župnik v Tarčmunu, med zamejskimi Slovenci v Italiji znan kot Naz. Med znotrajmejskimi pa ne tako zelo, zato ta podatek, ki ga v knjigi ni zaslediti, lahko delno okrni bralčevo prepoznavanje kakšnih povezav, ki se vijejo izmed vrstic. Tako avtor dela (sam se je označil zgolj za »pripravljavca«) tudi o samem sebi, ko se kot očitivec dogodka predstavi s pravim imenom, govori v tretji osebi in ne da čutiti, da bi bil kaj bolj vpleten v pripovedovanju in vrednotenju kot pri kakšnem drugem primeru. *Mračna leta Benečije*. Naz. označuje za najmračnejšo dobo Beneške Slovenije leta po drugi svetovni vojni. To stališče, za bralca, podprtega z gimnazijsko zgodovino, presenetljivo, utemeljuje s tistim, kar je označeno v podnaslovu, z delovanjem tajnih organizacij na ozemlju Beneške Slovenije, še natančneje, v Nadiških dolinah. Knjiga prinaša obilo pričevanj in dokumentov z različnih nivojev: od osebne izkušnje avtorja do uradnih dokumentov italijanske države, celo takih, ki potrjujejo vpletenost zahodnih zavezniških sil v nečedna početja. Širok razpon

virov je vsekakor kakovost knjige, ki ne obremenjuje spremljanja poteka argumentacije samega po sebi. Motita pa siceršnja razbitost vsebine in neprepričljiva delitev knjige na tri dele (Najmračnejša leta naše zgodovine, Trikoloristične organizacije, Posebna vprašanja), saj se sorodne teme pojavljajo v vseh treh in ti tako ne dajejo vtisa potrebnosti niti orientacije. So pač dete prvotne oblike celotnega dela, ki je nastaja)lo kot podlistek v *Domu*. To in še katero pomanjkljivost bolj tehnične narave pa brez senčice dvoma odtehta tisto, kar knjiga v svojem bistvu je, namreč dragocen dokument svojega časa in prostora pa doživljanja ljudi; tistih, ki so Slovenci in to želijo ostati, tistih, ki so (bili) Slovenci in to ne žele (več) biti, in tistih, ki bi najraje videli, da Slovencev na italijanski strani meje sploh ne bi bilo. Po vsem tem so *Mračna leta Benečije* knjiga, ki jo je vredno prebrati in ki bi jo moral prebrati tudi kdo drug kot le zamejski Slovenci. Zato je hvale vredna odločitev Cankarjeve založbe, da je to knjigo, ki je sicer nastala leta 1996 v italijanščini, natisnila v slovenščini in tako dala možnost tudi kateri pomembnejši osebi, da spozna in se prepriča o obstoju, bitju in žitju Slovencev tu in Slovencev tam, celo v neki Beneški Sloveniji. (Brane Jerman)

Douglas C. North: INŠTITUCIJE, INŠTITUCIONALNE SPREMEMBE IN GOSPODARSKA USPEŠNOST. Prevedla Polona Mertelj. Krtina, Ljubljana 1998 (Zbirka Temeljna dela).

Douglas C. North je predstavnik politične ekonomije, vede, ki preučuje gospodarsko uspešnost in razvoj, njen pomembni del pa je vsekakor inštitucionalizem (tj. ekonomska teorija inštitucij). Z njim se je North poglobljeno ukvarjal; sad njegovega raziskovalnega dela je knjiga *Inštitucije, inštitucionalne spremembe in gospodarska uspešnost*. Svojo teorijo je zgradil iz teorij o človeškem vedenju, transakcijskih stroških in produkcije: z njihovo povezavo pojasnjuje obstoj inštitucij, njihovo vlogo v delovanju družb in gospodarstva. V tem zanimivem delu North povezuje gospodarsko uspešnost z družbo, ki jo formalne (to so inštitucije) in neformalne omejitve (na primer vedenje, vrednote idr.) omogočajo ali pa tudi omejujejo. Prek zgodovinskega razvoja inštitucij kaže na razmerje med državo in gospodarstvom ter njen vpliv na

gospodarsko uspešnost, ki je samo del celotne uspešnosti družbe. Zato se avtor sprašuje, ali država kot inštitucija danes še lahko zavzame vlogo nevtralnega subjekta, ki bi tako kakor poprej spodbujala gospodarsko rast. Po podrobnejšem razčlenjevanju tega vprašanja z različnih vidikov je jasno, da enoznačnega odgovora glede države ni, toda inštitucije kot celota pozitivno vplivajo na gospodarsko uspešnost. North je to strokovno problematiko osvetlil na drugačen, vendar zahteven način, ki od bralca pričakuje precejšnje znanje. Navsezadnje pa je knjiga namenjena predvsem ekonomistom, pa tudi družboslovcem. (**Peter Malek**)

Cvetka Tóth: METAFIZIKA ČUTNOSTI. Znanstveno in publicistično središče, Ljubljana 1998 (Zbirka Sophia; 5).

Pod naslovom, ki zajema poglobljena pojma zahodnoevropske filozofske tradicije – metafiziko in čutnost – se skriva monografska študija o Arthurju Schopenhauerju, filozofu, ki je kritično ovrednotil njemu skoraj sočasno heglovsko misel, ki je v nasprotju s prevlado sledništva vztrajal pri argumentu o avtonomnosti slehernega filozofskega mišljenja ter tako pripravljal prostor za Nietzschejevo filozofsko govorico in ki je rehabilitiral pojem čutnosti v filozofiji ter dal vprašanjem o estetskem dojemanju sveta ter pojmu lepega ustrezno ontološko vrednost. To so teme, ki jih Cvetka Tóth v svoji sistematični, a kar zadeva Schopenhauerjevo filozofijo, nikakor ne nasilni ali morda vsiljivi predstavitvi kaže kot pogloblitve za razumevanje Schopenhauerjevega pogleda na svet, naravo in človeka. V uglašeni spremljavi filozofove govorice pa v delu *Metafizika čutnosti* zaznavamo tudi odzvene avtoričinega lastnega filozofskega mišljenja, ki ga naš čas napotuje k vnovičnemu premisleku o razmerju med zgodovino in naravo, h kritiki marksističnega pojmovanja zgodovine, k vprašanjem etike in utemeljitvi potrebe po estetizaciji sveta. Tako Cvetka Tóth najbolj dosledno obnavlja schopenhauerjevsko izročilo o zaklinjanju svoji lastni pameti in zdi se, kot da njen dialog s filozofom, ki v Sloveniji vse do pričujoče knjige ni doživel niti izčrpne obravnave niti uglednega prevoda, poteka iz prav posebne miselne bližine. Morda tudi bližine, ki jo ustvarja trenutek, v katerem se je znašla sodobna filozofija? V tem primeru pa se kaže

smiselno nadaljevanje študioznega dela, ki si ga je zastavila Cvetka Tóth, prav v pripravi strokovnih prevodov temeljnih Schopenhauerjevih del. (Ignacija J. Fridl)

UVOD V UMETNOSTNO ZGODOVINO. Uredili Hans Belting ... /et al./, prevedli Samo Krušič ... /et al./. Krtina, Ljubljana 1998 (Knjižna zbirka *Temeljna dela*).

Morda je bila umetnostna zgodovina med sorodnimi humanističnimi strokami vedno ravno v največji nevarnosti, da se oddalji od svojega predmeta, ki je likovna umetnost sama. Prav likovna umetnost namreč veliko bolj kot literatura in glasba, s katerima si sicer deli Heglovo cesarstvo Lepega, združuje svet idej s čutnim razkošjem vidnega sveta, ki je za drugi umetnosti pomemben zgolj kot nestalna iluzija, pričaran trenutek. Zaradi svoje duhovne moči pa tudi zaradi trdne čutne prisotnosti je likovna umetnost tako vraščena v vse ravni človekove biti, da lahko zmami raziskovalca daleč proč od svojega bistva. Pot umetnostne zgodovine, za katero prevečkrat pozabljamo, da je nista začrtala še Vasari in Winckelmann, marveč sta ji temelje dala že Platon in Aristotel, zato pozna in bo vedno poznala srdite spopade med ikonologi in formalisti, pozitivisti in fenomenologi, zagovorniki mimitičnega in povzdigovalci estetskega bistva umetnosti, končno med kabinetnimi znanstveniki in konservatorji. Vrednost knjige *Uvod v umetnostno zgodovino*, ki so jo napisali najvidnejši nemški umetnostni zgodovinarji, je ne le v predstavitvi vseh teh nasprotujočih si stališč, temveč predvsem v dokazovanju tega, da se ti pogledi nujno dopolnjujejo in nadgrajujejo kot različne poti k istemu cilju, to pa je spoznati, razumeti in ohraniti umetnino. Prispevkom petnajstih avtorjev, od katerih je vsak strokovnjak za svoje področje umetnostne zgodovine, med seboj uglašeni in povezani v tri sklope, je uspelo ustvariti temeljni oris moderne podobe stroke. Poglavje o določanju predmeta obravnava področja raziskovanja umetnostne zgodovine, v drugem delu knjige o opredeljevanju predmeta pa govorijo pisci o zbiranju osnovnih podatkov in materialnih ugotovitev. Najobsežnejše je zadnje poglavje o interpretaciji predmeta, v okviru katerega so nanizana razmišljanja o

ikonografiji v umetnosti, možnih pristopih k razlagi likovnega dela in o povezavah umetnostne zgodovine s sosednjimi disciplinami. V primerjavi s preživetim, a v stroki še vedno močno zakoreninjenim pozitivizmom sta v pričujoči knjigi zlasti v zadnjem poglavju opazna izrazit napredek in odprtost v razumevanju nalog umetnostne zgodovine, ki se lahko loti svojega predmeta z ikonografsko, estetsko, semiotično, psihološko, socialnozgodovinsko ali feministično metodo. *Uvod v umetnostno zgodovino* je zato mnogo več kot le pomoč študentom pri vstopu v umetnostno zgodovino, lahko ga razumemo tudi kot vodilo pri delu vsem strokovnjakom, ki se srečujejo z umetnostjo. (Luka Vidmar)

Bernhard Waldenfels: ŽELO TUJEGA. Prevedel Samo Krušič, izbral in zapisal pogovor Dean Komel. Nova Revija, Ljubljana 1998 (Zbirka *Phainomena*; 7).

Malo lahko rečemo o knjigi, ne da bi ji prizadejali krivico. Najboljši pripovedovalec o knjigi pripoveduje vedno nekaj drugega, kot pa je tisto, kar pripoveduje knjiga sama. Sploh pa to velja za fenomenološki tekst, katerega jezik se zdi, da pripada prihajajočemu času, vendar pa izvira v preteklem in je hkrati navzoč. Nemški jezik se zdi kakor ustvarjen za neologizme, ki povezujejo staro v novo. Slovenski jezik pušča s tega vidika marsikatero nejasnost pomena, za katere razjasnitev se je treba vračati k nemškim »istoznačnicam«. Vsak bralec bo moral pretrpeti delček tega, kar je prevajalec, ki je dobro opravil težko nalogo. Zdi se tudi, da je vsaka zgodba o knjigi podvržena svojemu redu (logosu), ne da bi bil le-ta nujno povezan z redom knjige. Tako ne moremo povedati kaj urejenega o knjigi, ki poskuša misliti iz-redno, torej tisto, kar šele urejuje, ne da bi bilo samo urejeno. Izredno kot tuje nas preskuša v prilastnjevanju in obvladovanju. Waldenfels igro reda in izrednega (tega ne smemo zamenjati z neredom) preigrava ob številnih temah, začeniši z redom samim oziroma redi v pluralu pa do pogojenosti in ustrezanja tem pogojenostim sodobnega človeka. Od zunaj lahko knjigi mirno pritaknemo predikate, kot so vsebinsko bogato, gosto in jedrnato z vsemi možnimi standardnimi sodobnimi filozofskimi referencami, od znotraj pa je morda najbolje označil tekst Komel, ko je

namesto spremne besede, torej tistega, kar pride po govoru knjige, postavil pogovor, ne dialog, v katerem Waldenfels odgovarja na vprašanja znotraj tistih polj, ki so z vprašanji razklenjena. Bernhard Waldenfels, rojen 1934, je profesor filozofije na Univerzi v Bochumu. Je eden vodilnih predstavnikov sodobne fenomenološke misli. (**Matevž Konte**)

Bojan Žalec: REPREZENTACIJE. Študentska organizacija Univerze, Študentska založba. Ljubljana 1998 (Knjižna zbirka Claritas, 7).

V predgovoru knjige lahko preberemo, da je namen vsebine knjige dvojen: zgodovinski, torej prikazati in pojasniti razvoj dela empiristične filozofske misli od Franza Brentana do Franceta Vebra, ki temelji na obravnavanju reprezentiranja in pomembnosti ontologije v celostni filozofiji. Ukvarja se z vprašanjem psihologije, spoznavne teorije, intencionalnosti in ontologije posameznih avtorjev. Nekoliko se zaustavi tudi pri Brentanovi in Husserlovi mereologiji in teoriji lika. Nezgodovinski namen knjige pa je poskus prikaza težav nerealistične teorije reprezentiranja. Kot primer avtor navaja Brentanovo teorijo intencionalnosti, »če le-to interpretiramo kot prislovno teorijo intencionalnosti, ki dopušča, vebrovsko rečeno, nenahajanje intencionalnega predmeta. Tudi če Brentanovo teorijo interpretiramo drugače, nam postanejo jasne zadrege nerealistične teorije.« Najzanimivejši del knjige je govor o Vebrovi filozofiji, kjer so nazorno predstavljeni njegova predmetnostna teorija, filozofija in vprašanje stvarnosti. Da je razumevanje lažje, nas po vsej knjigi spremljajo tabele posameznih razmišljanj. Naj sklenem z mislimi Herberta Spigelberga: »Če začnemo pri raziskavi o neorganski ali komaj organsko živeči naravi, je ogromen preskok, nekaj popolnoma novega, da imamo bitje, ki ni omejeno znotraj sebe, ki gre lahko prek sebe in ima za objekt nekaj drugega, da se lahko nanaša in je lahko usmerjeno na nekaj drugega, in to ne samo na resnični vzročni način, ampak tudi na poseben ne-resničen psihični način. Tu vstopa v svet nekaj popolnoma novega. Mrtva narava se dvigne nad svojo samo-omejenostjo in seže prek sebe. (...) Tak pojav je dovolj pomemben, da pomeni osnovno temo ne le v psihologiji, ampak tudi v filozofiji življenja, metafiziki in filozofski antropologiji.« (**Mojca Štendler**)

**Zbirka NOVI PRISTOPI
(slovenska esejistika)**

Marko Juvan: IMAGINARIJ KRSTA V SLOVENSKI LITERATURI
(1990)
razprodano

POGLEDI NA BARTOLA (J. Kos, I. Novak Popov, T. Virk,
D. Bajt, B. Paternu, M. Juvan, H. Glušič, T. Peršak, L. Kralj)
(1991)
cena 1050 SIT

Vid Snoj: ZGODNOST (1993)
cena 1470 SIT

Matej Bogataj: KONEC KONCEV ... (1993)
cena 1470 SIT

Andrej Blatnik: LABIRINTI IZ PAPIRJA. Štoparski vodnik
po ameriški metafikciji in njeni okolici (1994)
cena 1995 SIT

Tomo Virk: BELA DAMA V LABIRINTU. Idejni svet J. L. Borgesa
(1994)
cena 1995 SIT

Janko Kos: NA POTI V POSTMODERNO (1995)
cena 2499 SIT

Uroš Zupan: SVETLOBA ZNOTRAJ POMARANČE (1996)
cena 1890 SIT

Matevž Kos: PREVZETNOST IN PRISTRANOST. Literarni spisi
(1996)
cena 2480 SIT

Slavo Šerc: NEMŠKA KNJIŽEVNOST DANES (1996)
cena 2280 SIT

Marko Juvan: DOMAČI PARNAS V NAREKOVAJIH.
Parodija in slovenska književnost (1997)
cena 3750 SIT

Tomo Virk: TEKST IN KONTEKST. Eseji o sodobni slovenski prozi
(1997)
cena 3750 SIT

Milan Dekleva: GNEZDA IN KATEDRALE. Eseji (1997)
cena 2150 SIT

NAROČILA, DISTRIBUCIJA IN PRODAJA:
LUNIK d. o. o., poštni predal 56, 1230 Domžale
tel./faks: 061/716-399

**Nove knjige v zbirki
LABIRINTI**

**Erich Auerbach
MIMESIS**

Prikazana resničnost v zahodni literaturi

Prevedel in spremno besedo napisal Vid Snoj
cena 5145 SIT

**Hans Robert Jauss
ESTETSKO IZKUSTVO IN LITERARNA HERMENEVTIKA**

Prevedel in spremno besedo napisal Tomo Virk
cena 5900 SIT

**Friedrich Schlegel
SPISI O LITERaturi**

Prevedel in spremno besedo napisal Tomo Virk
cena 3800 SIT

**Toril Moi
POLITIKA SPOLA/TEKSTA**

Prevedla Katarina Jerin
cena 3800 SIT

**NAROČILA, DISTRIBUCIJA IN PRODAJA:
LUNIK d. o. o., poštni predal 56, 1230 Domžale
tel./faks: 061/716-399**

LITERATURA *mesečnik za književnost*

Uredništvo:

Andrej Blatnik (glavni urednik)
Samo Kutoš (odgovorni urednik)
Primož Čučnik, Ignacija J. Fridl,
Andrej Koritnik, Matevž Kos, Vanesa Matajč,
Tomo Virk, Urban Vovk, Uroš Zupan

Lektorica:

Tinka Kos

Oblikovalka:

Darja Spanring Marčina

Naslov uredništva:

Gosposka 10, 1000 Ljubljana, tel./faks 061 214 369

Uradne ure: torek od 20. do 21., četrtek od 11. do 12. ure

Rokopisov ne vračamo**Izdajatelj:**

LUD Literatura, Gosposka 10, 1000 Ljubljana

Žiro račun:

50100-678-46647

Polletna naročnina:

3900 SIT, za tujino dvojno

Cena te številke: 900 SIT

Naročila, prodaja, distribucija revije

in knjižnih izdaj LUD Literatura:

Lunik d.o.o., p. p. 56, 1230 Domžale, tel./faks 061 716 339

Grafična priprava: KR

Tisk: MediaPrint Gostič, Domžale

ISSN: 0353-5622

Revija izhaja s pomočjo Ministrstva za kulturo Republike Slovenije.
Po mnenju Ministrstva za kulturo št. 415-428/92 z dne 11. 6. 1992
šteje revija Literatura med proizvode, za katere se plačuje
petodstotni davek od prometa proizvodov.

APRIL 1999, št. 94, letnik XI